

Uit

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi

Mellom formidling og fritidsaktivitet

En undersøkelse av vikingtidsformidling ved Borre og Borg

Haakon Skudem

Masteroppgave i arkeologi Mai 2019

Forord

Omsider etter lange år er sannhetens øyeblikk endelig her. Først og fremst vil jeg takke alle som har hjulpet meg under prosessen. En særlig takk til mine veiledere, Gørill Nilsen som har vært der gjennom mesteparten av prosessen. Og Asgeir Svestad som tok over mot slutten. Uten hans veiledning ville jeg neppe greid å fullføre dette semesteret. En like stor takk til seminarlederne på mastergradskurset Hans Petter Blankholm og Charlotte Damm. En varm takk til de ansatte ved Midgard historisk/vikingsenter og Lofotr vikingmuseum. Spesielt Vegard Kaasen Engen, Anne Doksrød og Fredrik Bjønnes for deres hjelp under min dokumentasjon av museene. Jeg vil også særlig takke Gisle Jakhelln og Terje Gansum for deres hjelp. Og til slutt vil jeg takke mine medelever for ett godt studentmiljø og deres tilbakemeldinger, og venner og familie som har støttet meg under arbeidet. Prosessen har vært full av vanskelige og mørke øyeblikk der jeg trodde alt skulle gå til hundene. Men også fine øyeblikk når jeg så lyset i enden av tunellen, eller når jeg opplevde mestringsfølelsen når ting gikk godt. Når jeg nå legger studietiden bak meg begynner jeg på ett nytt og spennende kapittel i livet, og legger bak meg ett av de beste.

Tusen takk alle sammen.

Haakon Skudem 14.05.2019

Innhold

Forord.....	i
Figurliste.....	iv
1 Innledning.....	1
1.1 1.1 Bakgrunn.....	1
1.2 Avgrensing og problemstilling.....	3
1.3 Materialinnsamling.....	4
1.3.1 Arkivundersøkelse og fotodokumentasjon av Midgard historisk senter. august 2017.....	4
1.3.2 Arkivundersøkelse og fotodokumentasjon av Lofotr Vikingmuseum. januar-februar 2018.....	5
1.4 Oppbygning av oppgaven.....	6
2 Museologi.....	7
2.1 Å diskutere museer og deres virke.....	7
2.2 Objektorientert vs konseptorientert.....	7
2.3 Lokalt vs regionalt vs nasjonalt, museet som formidler av identitet.....	8
2.4 Museet og markedet: Markedsorientert VS Vitenskapsorientert.....	9
2.5 Oppsummering.....	12
3 Arkeologisk bakgrunn.....	13
3.1 Tema.....	13
3.2 Borre.....	14
3.2.1 En kort oversikt over feltets beliggenhet.....	14
3.2.2. Nicolaysen og de første undersøkelsene på Borre.....	16
3.2.3 Moderne utgravninger på Borre.....	18
3.2.4 Moderne undersøkelser av Skipshaugen.....	18
3.2.5 Stjernehaugen.....	19
3.2.6 Bosetning på Borre.....	20
3.3 Borg.....	21
3.3.1 En kort oversikt over lokaliteten.....	21
3.3.2 De første undersøkelsene på Borg.....	22
3.3.3 Hoved bygningene på Borg I.....	23
3.3.4 Andre bygninger på Borg.....	25
3.3.5 Jernaldergraver på Vestvågøy.....	26
3.4 Oppsummering.....	26
4 Midgard historisk senter.....	27
4.1 Senterets opprinnelse.....	27

4.1.1 Senterets arkitektur, og plan.....	27
4.1.2 Senterets formål	28
4.2 Utstillingene	29
4.2.1 Borre i viken, Borre i verden.....	29
4.3.2 Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli.....	38
4.3.3 Vikinger i Krig.....	48
4.4 Gildehallen	53
4.5 Bruk av Borrefeltet i formidlingen	57
4.6 Oppsummering.....	58
5 Lofotr Vikingmuseum.....	59
5.1 Museets opprinnelse	59
5.1.1 Museets formål og målgrupper	59
5.1.2 Museets arkitektur, og plan	60
5.1.3 Adkomstbygget.....	60
5.1.4 Høvdinggården.....	61
5.1.6 Naust	62
5.2 Utstilling.....	63
5.2.1 «Pre-Show» Borg i historisk perspektiv	65
5.2.2 Drømmen om Borg.....	67
5.2.3 Arkeologisk utstilling.....	68
5.3 Yggdrasil utstillingen	83
5.4 Guiding og aktiv formidling	84
5.5 Andre aktiviteter.....	85
5.6 Oppsummering.....	87
6 Diskusjon	88
6.1 Formidling av lokale og regionale trekk ved Midgard historisk senter	88
6.2 Formidling av det lokale og regionale ved Lofotr vikingmuseum	94
6.3 Sammenlikning.....	99
7 Oppsummering og konklusjon.....	102
Litteratur	105
Nettsider/ Kilder på internett.....	107
Utstillinger	109
Upublisert/ Arkiver.....	109

Figurliste

Figur 1 Avstand fra Borg til Borre. Skjermdump norgebilder.no	13
Figur 2 Borreparken med haug 5 til venstre og haug 6 til høyre. Bildet brukes med tillatelse fra Elsevier og Copyright clearance centre. (Dragantis m. fl 2015: 98).	14
Figur 3 Lidar skanning av Borreparken. (Dragantis m. fl 2015: 106).	15
Figur 4 Borreparken sett fra luften, Midgardsenteret øverst til venstre. Skjermdump fra norgebilder.no	16
Figur 5 Borg sett fra luften. Adkomstbygg og museum nederst til venstre, rekonstruert langhus i midten til venstre, tuft til høyre. Skjermdump fra norgebilder.no	22
Figur 6 Plantegning av langhusene på Borg. Hus I:1b øverst, og Hus I:1a nederst. Tegning: Ernst Høgtunm Tromsø Museum - Universitetsmuseet. eho© Norges arktiske universitetsmuseum 2019. Kilde: Inger Storli, Norges arktiske universitetsmuseum.....	24
Figur 7 Midgard historisk senter. (Foto: Madeleine Pedersen 2018©)	28
Figur 8 Bildet viser 5 av de 6 monterene i «Borre i viken, Borre i verden» utstillingen. Nok en monter av samme type ligger til venstre utenfor bildet. (Foto Haakon Skudem 2017©)	30
Figur 9 Bly og lærfragmenter fra skipshaugen, Monter 1 vindu 3 (Foto Haakon Skudem 2017©)	31
Figur 10 Bilde av gjenstander som ikke ble utlånt av KHM. Seletøy med forgylt beslag i borrestil på Monter 1 (Foto: Haakon Skudem 2017©)	32
Figur 11 Grytefragmenter fra skipshaugen, Monter 2 vindu 3. (Foto: Haakon Skudem 2017©) .	33
Figur 12 Stigbøylere og fragmenter av stigbøylere fra skipshaugen, Monter 3 vindu 4. (Foto: Haakon Skudem 2017©).....	34
Figur 13 Bøyd sverd, løsfunn prestegårdsjordet, Monter 4 vindu 2. (Foto: Haakon Skudem 2017©)	34
Figur 14 Rangle og stigbøyle fra Borre, mulig haug 2, Monter 5 vindu 1. (Foto: Haakon Skudem 2017©)	35
Figur 15 Brente beinrester, Monter 6 vindu 2. (Foto: Haakon Skudem 2017©).....	36
Figur 16 Langkam fra Oseberg, Monter 7 (Foto: Haakon Skudem 2017©).....	37
Figur 17 Selehvrebepeslaget fra skipshaugen, Monter 8 (Foto Haakon Skudem 2017©)	38
Figur 18 Gjenstander fra kammergrav på Gulli, Bord 1, Monter 2. (Foto: Haakon Skudem 2017©)	40
Figur 19 Sverd, spydspiss og skjoldbule fra Gulli, Bord 2, Monter 2 (Foto: Haakon Skudem 2017©)	41
Figur 20 Øvrige gjenstander Bord 2, Monter 3. (Foto: Haakon Skudem 2017©).....	42
Figur 21 Selehvrebepeslaget fra Gulli, Bord 2, Monter 1 (Foto: Haakon Skudem 2017©)	42
Figur 22 Den store tekstplakaten bak Bord 2 i Hauglagt, vikingenes gravskikk på Gulli (Foto: Haakon Skudem 2017©).....	44
Figur 23 Spinnehjul, kniv og skipsnagler fra båtgrav på Gulli, Bord 3, Monter 1. (Foto: Haakon Skudem 2017©).....	45
Figur 24 Skålspenner, nøstvetøks, likearmet spenne og karolinsk beslag. Bord 4, Monter 1. (Foto: Haakon Skudem 2017©).....	46
Figur 25 Tekstplakat 1, Vikinger i krig (Foto: Haakon Skudem 2017©)	50
Figur 26 Tekst på Plakat 1, Vikinger i krig, Vikingenes skjevnestro (Foto: Haakon Skudem 2017©)	51
Figur 27 Tekst på Plakat 1, Vikinger i krig, Et militarisert samfunn (Foto: Haakon Skudem 2017©)	51
Figur 28 Stridende voksdukke i Apsis 3, Vikinger i Krig. (Foto: Haakon Skudem 2017©)	52
Figur 29 Gildehallen til Midgard historisk senter (Foto: Haakon Skudem 2017©)	53

Figur 30 Søyte 1, Skirnesmål (Foto: Haakon Skudem 2017©)	55
Figur 31 Inne i gildehallen (Foto: Haakon Skudem 2017©)	57
Figur 32 Glassgården (Foto: Haakon Skudem 2018©)	63
Figur 33 Det gamle adkomstbygget (Foto: Gisle Jakhelln 1996©)	64
Figur 34 Pre-Show rommet, med traktoren, «kornaks» nederst langs veggene, innfelte skjermer i veggene, og veggbilder (Foto: Haakon Skudem 2018©).....	65
Figur 35 Voksdukker av mann og kvinne med rekonstruerte klær, smykker og våpen (Foto: Haakon Skudem 2018©).....	69
Figur 36 Monter om Handel, med kjøttkniver, pilspiss, øks, glasskår, nagler, perler og bryner (Foto: Haakon Skudem 2018©)	70
Figur 37 Monter om rikdom, med fiskesøkker, hvalbeinsplater, perler, glasskår, skje, fiskekroker, fuglefigur. (Foto: Haakon Skudem 2018©).....	74
Figur 38 Monter om Ætt, med gullgubbe, skålspenner, spinnehjul og drillvekter (Foto: Haakon Skudem 2018©).....	78
Figur 39 Monter om makt med hjalte av Eltoftsverdet montert på plexiglassklinge. (Foto: Haakon Skudem 2018©).....	78
Figur 40 Monter om Riter, med tattingkeramikk, drikkebeget av glass og hvalbeinsplate (Foto: Haakon Skudem 2018©).....	79
Figur 41 Kopi av drakten fra Skjoldehamn (Foto: Haakon Skudem 2018©).....	80
Figur 42 Monter med tømmerstokk fra bru, og lysbilde av bru som illustrerer hvordan en båt kunne seile gjennom. (Foto: Haakon Skudem 2018©).....	81
Figur 43 Sagahjørnet (Foto: Haakon Skudem 2018©).....	82
Figur 44 Plakett om smie (Foto: Haakon Skudem 2018©)	86
Figur 45 En kopi av en liten bjelle 1-2cm, Monter 1. (Foto: Haakon Skudem 2017©).....	94

1 Innledning

1.1 1.1 Bakgrunn

For svært mange er vikingtiden en viktig del av vår identitet og kultur. Perioden, historien og mytologien gir navn til firmaer, sportsklubber, militære avdelinger og materiell. For turister og andre besøkende er perioden en del av vår fortid som har vist seg å vekke særlig stor interesse. Kanskje aller mest har moderne medier bidratt til å vekke interesse for vikingtiden, gjennom for eksempel TV-serier som den populære *Vikings* (2014), eller gjennom «Viking-Metal» en egen undersjanger av Heavy-Metal som nesten utelukkende handler om temaer knyttet til vikingtiden og norrøn mytologi (Trafford & Pluskowski 2007). Ikke minst henter «fantasy»-sjangeren inspirasjon fra vikingtiden, enten det dreier seg om litteratur, spill eller film fra J.R.R. Tolkien til Games Workshop (Wikipedia 2019).

Alt dette har bidratt til å øke interessen for vikingtiden både i Norge og i resten av verden. Med en så stor kommersiell interesse for vikingtiden, og så mange myter og missoppfatninger som opprettholdes av underholdningsindustrien, (som at vikingene hadde horn på hjelmen, eller at berserkene spiste rød fluesopp før de gikk i strid), støter museene som er ment å formidle denne perioden på en rekke utfordringer med å formidle en «autentisk» eller «ekte» vikingtid.

Tradisjonelt har museene vært ansett som høyt aktede læringsinstitusjoner og intellektuelle sentere, men i dag er museene til en viss grad redusert til å være en fritidsaktivitet, og er kun ett valg blant mange som konkurrerer om folks tid (Dean 1994: 91). Utfordringen ligger heller ikke bare i å tiltrekke nok besøkende, men å tilby de besøkende en spennende opplevelse og en fascinerende historie. Samtidig ønsker man å formidle en seriøs og vitenskapelig holdbar historie. Dessverre er det ikke alltid slik at den mest vitenskapelige historien er den mest spennende og attraktive for publikum (Kotler & Kotler 2007: 313).

Dette ble blant annet formidlet i en kronikk i Stavanger Aftenblad 1.12.2018. Forsker Arkeologisk museum Stavanger Håkan Petersson skriver i kronikken *Vikingtiden er oppskrytt, formidlingen av høvdinge, slag og havreiser må vike for kunnskap* at formidling av vikingtid i Rogaland ofte fokuserer på vikingtokt, sjøslag, slik som slaget ved Hafrsfjord, og rikssamlingen. Han mener at disse er små historiske puslespillbiter formet rundt

nasjonalromantiske idealer, og at de får uproporsjonalt stort fokus i formidling av perioden. Han mener dette i virkeligheten forteller oss lite om livet i vikingtiden. Petersson ser heller at formidlingen ved et eventuelt vikingsenter i Rogaland burde fokusere på gårdsdrift, handel, og husfruens rolle. Han mener også det er viktig å se vikingtiden som en del av større samfunnsendringer som tok plass fra yngre jernalders begynnelse, til tidlig middelalder, og at etablering av byer og innføring av kristendommen burde stå sentralt. Petersson avslutter med at vi burde styre unna nasjonalromantiske og glorifiserte bilder av vikingtiden i formidlingen av perioden (Petersson 01.12.2018).

Det skulle ikke ta lang tid før denne artikkelen fikk motsvar fra professor og leder for Saga Heritage Foundation, Torgrim Titlestad (Titlestad 4.12.2018). Titlestad er hard i sin kritikk av Petersson, og setter spørsmålstejn ved karakteriseringen av slaget ved Hafrsfjord som «formulert rundt nasjonalromantiske idealer» og etterspør hvilke forskningsmessige undersøkelser som ligger til grunne for en slik antakelse. Han anser det også problematisk at Petersson kaller sagamaterialet «anekdoter og myteomspunne sagaer» og påpeker at for å forstå den faktiske historien til Norge, må tverrfaglig kunnskap til. Han mener at sagalitteraturen ikke kan avfeies slik Petersson gjør, og kaller Peterssons fagsyn for lengst utdatert, og ber Petersson lese bøkene hans *Norge i vikingtid* (2011), og *Slaget ved Hafrsfjord* (2017) (Titlestad 4.12.2018).

Lignende debatter ble også publisert i Tønsbergs blad av avisens samfunnsredaktør Marie Olaussen i kronikken *Hva er egentlig vitsen med å bruke masse penger på disse vikinggreiene?* (Olaussen 06.12.2018). Denne handler om pengespørsmålet rundt formidling, markedsføring og bevaring av vår norrøne kulturarv. Olaussen påpeker at TV-Serier som *Vikings* (2014) har bidratt til økt internasjonal interesse for vikingtiden. Hun skriver at kulturelle opplevelser er de viktigste faktorene for turisme i Europa, og vikingtiden er Norges fremste merkevare i dette. Hun påpeker de økonomiske fordelene av turisme, ikke bare de direkte museumsinntektene, men også hvor mye penger turistene legger igjen i hotell og restaurantnæringen med mer. Hun setter derfor spørsmålstejn ved hvorfor det ikke er satt av penger til sikring av vikingskipene, og utbygging av nytt vikingskipmuseum på Bygdøy, når vikingskipshuset er landets mest besøkte museum? Olaussen avslutter sin kronikk med å argumentere for at «Vikingfylket

Vestfold» må bli flinkere til å satse på vikingtid. Det må prioriteres, og settes av penger til å formidle, bevare, og markedsføre fylkets norrøne arv til omverdenen (Olaussen 06.12.2018).

Disse kronikkene illustrerer aktuelle utfordringer ved det som er temaet for denne avhandlingen, nemlig hvordan vikingtid formidles på lokale vikingtidsmuseer og sentere. Petersson på den ene siden ønsker en formidling mer rettet mot hvordan livet var i Rogaland i vikingtiden, og se samfunnet i perspektiv av samtiden og omverdenen. Titlestad på den andre siden mener vi ikke kan ignorere den nasjonale historien skildret i sagaene, mens Olaussen argumenterer for vikingtidformidlingens betydning for turistindustrien og det økonomiske potensiale. Hva skal så de lokale vikingtidsmuseene formidle?

1.2 Avgrensing og problemstilling

Denne masteroppgaven vil utforske hvordan vikingtiden blir formidlet ved lokalmuseer i Norge. Oppgaven vil foreta en komparativ analyse av to slike museer som begge er dedikert til å formidle en spesifikk lokalitet knyttet til yngre jernalder, og særlig vikingtid i hver sin landsdel. Museene jeg har valgt er Lofotr vikingmuseum på Vestvågøy i Nordland, og Midgard vikingsenter (Tidligere Midgard historisk senter) på Borre i Vestfold. Lofotr er knyttet til høvdingegården på Borg, og Midgard er knyttet til gravfeltet (Og en mulig kongsgård) på Borre.

Problemstillingen dreier seg om å undersøke i hvilken grad museene presenterer det spesifikke arkeologiske materialet ved disse lokalitetene og om formidlingen av vikingtid tar høyde for den geografiske variasjonen i det arkeologiske materialet.

Begrunnelsen for problemstillingen finnes i vikingtiden som et meget populært tema. Mange har forventninger om hva vikingtiden handler om, og om hva som definerer den som periode. Derfor tror jeg det kan være lett for museer å falle i den felle å fortelle publikum om de aspekter av vikingtiden som de ønsker å høre om, framfor å fortelle om hva som er spesielt ved en gitt lokalitet eller region, eller hva arkeologer faktisk har empirisk belegg for å si.

I nærmere undersøkelse av hovedproblemstillingen ønsker jeg å få svar på følgende spørsmål:

- I hvilket omfang presenterer disse to museer det særegne ved de lokale funn og i hvilket omfang handler utstillingen og annen formidling om en mer generell fremstilling av vikingtiden?
- Er det noen elementer av museene formidlingen som er i konflikt med deres formål? Det vil si: hvor fokuset trekkes bort fra den geografiske lokaliteten museet er knyttet til, eller hvor formidlingen tar for seg arkeologisk materiale som ikke er representativt for denne lokaliteten.
- Er det noen måter de to museene og deres formidling er like? Dette med hensyn til arkeologiske fellestrekk, populærvitenskapelige teorier, metodikk, eller formidlingsstrategi.

1.3 Materialinnsamling

Museene som jeg har valgt til denne oppgaven er altså Lofotr Vikingmuseum, og Midgard Vikingsenter.

Jeg har valgt å fokusere på å dokumentere selve utstillingene, fysiske installasjoner og bygninger, samt formidlingsmateriale. Jeg har valgt å ikke benytte meg av intervjuer av museumsansatte, da jeg ønsker å se bort ifra eventuelle menneskelige og individuelle faktorer. Det er selve utstillingene og museumsobjektene (herunder rekonstruerte bygninger), og hvordan de formidles jeg ønsker å undersøke.

Metoden jeg har benyttet for å innsamle informasjon ved de to museene er å nøye fotografere utstillingene, museumstekstene og selve museene, for best mulig å dokumentere dette. Jeg har også foretatt en gjennomgang av museenes egne arkiver for å dokumentere museenes historie, bakgrunn, og formål.

1.3.1 Arkivundersøkelse og fotodokumentasjon av Midgard historisk senter. august 2017

Dokumentasjonen Midgard foregikk sommeren 2017 mens jeg arbeidet der. Ett problem jeg støtte på ved Midgard var at museet var i prosessen av å flytte arkivet til et annet sted for ekstern lagring. Dette betød at mesteparten av arkivmateriale som bl.a. inneholdt sensitiv personalinformasjon fikk jeg ikke tilgang til fordi jeg var ansatt ved museet. Jeg fikk derimot tilgang til to mapper som inneholdt tilstrekkelig med informasjon om museets opprinnelse,

formål og bakgrunn.

Formidlingsmateriale til utstillingene og til guiding i Borreparken og gildehallen hadde jeg fått utlevert over e-post da jeg jobbet der sommeren 2016. Neste steg var å fotografere gjenstandene i utstillingen, montrene, museumstekstene, og gildehallens ytre og indre.

Fra Midgard har jeg mindre fotomateriale sammenlignet med Lofotr, på grunn av kamerateknisk problem. Dessuten kunne jeg alltid dra tilbake og ta flere bilder ved behov. Dessverre ble de to utstillingene jeg tar stilling til i denne oppgaven fjernet mai 2018, så dette er ikke lengre mulig. Jeg har derimot, etter å ha jobbet ved Midgard tre sesonger på rad, ganske god kjennskap til dette museet og dets utstillinger, noe jeg mener vil kompensere for færre bilder.

Denne nye utstillingen på Midgard het *Hauger, haller, hav*, og ble åpnet samtidig med at *Midgard historisk senter* endret navn til *Midgard vikingsenter* 30. mai 2018. Utstillingen handlet som navnet tilsier om de store gravhaugene på Borre, gildehallene, og havets betydning i vikingtiden. Dessverre var det ikke anledning for meg å ta høyde for denne endringen i denne oppgaven, da mine undersøkelser på Midgard allerede var gjort, og kapittelet om museet i hovedsak var ferdigstilt. En slik endring ville krevd en ny befaring til Midgard, og omskriving av ett helt kapittel. Jeg mener likevel at en diskusjon av de gamle utstillingene fremdeles er av interesse, ettersom vi fremdeles kan dra lærdom av disse, deres fordeler og ulemper. Dessuten er kontrasten mellom de gamle utstillingene og utstillingene på Lofotr større, noe som gir grunnlag for en bedre diskusjon i henhold til min problemstilling.

1.3.2 Arkivundersøkelse og fotodokumentasjon av Lofotr Vikingmuseum. januar-februar 2018

Arbeidet ved Lofotr Vikingmuseum fant sted mellom den 31. januar til den 2. februar 2018. Ved Lofotr fikk jeg så å si fri tilgang til arkivet, og fikk derfor kopiert opp relevant materiale. Fra museets skrankevert fikk jeg ett hefte med en skriftlig versjon av all dialog og tekst fra filmene og audioguidene til utstillingen. Siden utstillingen ikke hadde museumstekst var dette helt nødvendig for å dokumentere utstillingen på en god måte. Museets konservator Vegard Kaasen Engen ga meg ytterligere materiale som ikke fantes i arkivet, blant annet liste over gjenstander, og formidlingsmateriale/håndbok for museets guider.

Ved Lofotr hadde jeg dessuten tilgang til et bedre kamera lånt fra UiT, og fotodokumentasjonen av museet, deres utstillinger og de arkeologiske landemerkene rundt museet ble derfor også svært god. Godt over 350 bilder ble tatt under mitt besøk ved Lofotr Vikingmuseum. Alt i alt mener jeg at jeg nå har god dokumentasjon på museets utstilling, formidling, historie, formål og bakgrunn.

1.4 Oppbygning av oppgaven

For å gjøre denne analysen er det nødvendig å samle inn den nødvendige informasjonen som skal analyseres. I kapittel 2 vil jeg presentere noe sentrale punkter innenfor museologi som er relevant for min oppgave.

I kapittel 3 vil jeg gi en kort oversikt over tidligere arkeologisk forskning ved de to arkeologiske lokalitetene som museene er knyttet til, og skal formidle.

I kapittel 4 og 5 gir jeg en så nøyaktig beskrivelse som mulig av museene, deres formål, bakgrunn, utstilling og formidling. Disse kapitlene kommer til å utgjøre en betraktelig del av oppgaven, og danne det empiriske grunnlaget til denne oppgaven.

Etter presentasjonen av materialet, i kapitlene 4 og 5, er det tid for å diskutere materialet jeg har samlet inn ut ifra problemstillingene presentert i dette kapitlet, dette blir kapittel 6. I kapittel 6 vil jeg diskutere empirien presentert i kapittel 4 og 5 ut ifra problemstillingene i kapittel 1 og teorien i kapittel 2, og gjeldende arkeologiske forskning presentert i kapittel 3.

I kapittel 7 vil jeg presentere min konklusjon.

2 Museologi

2.1 Å diskutere museer og deres virke

Museenes samfunnsrolle er noe som har vært definert på mange måter og av mange forskjellige personer og organisasjoner. Den internasjonale museumsorganisasjonen (ICOM) definerer museenes virke slik:

“A museum is a non-profit, permanent institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment.” (icom.museum).

ICOM påpeker på sin nettside at de anser denne definisjonen av museene og deres rolle som utdatert, og ønsker å lage en ny definisjon, og inviterer publikum til å komme med forslag til en ny definisjon. Noen ny definisjon er i skrivende øyeblikk ikke fastslått, og jeg vil derfor forholde meg til den gamle definisjonen (icom.museum).

Når museene skal formidle noe, er det mange strategier de har til sin disposisjon. Museene må velge de strategier som egner seg best til det tema de ønsker å formidle. Når vi nå skal diskutere museene og hvordan de formidler arkeologi er det nyttig å se på noen sentrale begreper som er særlig relevant for min problemstilling.

2.2 Objektorientert vs konseptorientert

Når et museum skal lage utstilling, finnes det mange strategier og former for utstillinger de må velge mellom. Et viktig valg står mellom en henholdsvis objektorientert og en konseptorientert utstilling, noe ganger kalt presentative og diskursive utstillinger, eller framstillende og fortellende utstillinger. Den konseptorienterte utstillingsvarianten benytter hovedsakelig gjenstandene i utstillingen som midler til å illustrere en historie eller ett poeng, slik som forhold mellom mennesker og ting, dyr, eller andre mennesker. Denne utstillingsformen setter gjenstandene inn i en større sammenheng, og gjenstandene er kilder til en fortelling (Floris & Vasström 1999: 74).

Den objektorienterte utstillingen har ingen overliggende fortelling som skal formidles, men ønsker heller å sette gjenstanden i fokus. I denne utstillingsformen er ikke gjenstandene et

middel til et høyere mål, men er i seg selv både mål og middel. Gjenstandene presenteres fjernet fra deres opprinnelige funksjon, historie, og betydning. Denne utstillingsformen åpner for at publikum selv kan danne seg en mening om gjenstanden da utstillingen ikke forsøker å legge fram noen bestemt sannhet om gjenstanden. Mens den konseptorienterte utstillingsmetoden har vært kritisert for å nettopp ilegge gjenstandene betydning og mening som de ikke kan romme, så ilegger den objektorienterte metoden ikke gjenstandene noen overliggende sannhet (Floris & Vasström 1999 74-75). På den andre siden kan den konseptorienterte utstillingen forsvares med at gjenstandene i en utstilling uansett utstillingsform er fjernet fra dens opprinnelige funksjon og satt inn i en ny funksjon som museumsobjekt. Dessuten vil en objektorientert utstilling sette særlig strenge krav til besøkendes forkunnskaper, for at de skal kunne tolke og danne seg en forståelse ut fra gjenstandene.

Begge utstillingsmetodene har sine styrker og svakheter, selv om den objektorienterte, som er mer estetisk dominert, kanskje er bedre egnet i en kunsthistorisk sammenheng, og den konseptorienterte bedre egnet i en kulturhistorisk sammenheng. Til tross for dette har begge metodene fordeler og ulemper uavhengig om de benyttes i en kunsthistorisk eller kulturhistorisk utstilling, og hvert museum må selv ta stilling til hva som er den mest fruktbare metoden for å nå deres mål (Floris & Vasström 1999: 74-75).

Ved arkeologiske museer i dag er det nok få som kan kalles utelukkende objektorienterte utstillinger. Heller kan det sies at enkelte utstillinger er mer konseptorienterte enn andre. Mens noen utstillinger bruker gjenstandene til å illustrere en historie eller ett underliggende poeng, har andre en historie eller underliggende poeng som skal bidra til å bedre forstå gjenstandene og deres sammenheng.

2.3 Lokalt vs regionalt vs nasjonalt, museet som formidler av identitet

I dagens globaliserte samfunn er det mindre og mindre kulturelle forskjeller mellom land, særlig i Vesten. Samtidig er det et ønske fra turister å oppleve genuine uttrykk for nasjonal identitet, så vel som det er ett ønske blant landenes befolkning å bevare den nasjonale identitet i en globalisert verden. Museer har en unik posisjon i samfunnet der de bevarer, formidler og til en viss grad definerer eller direkte konstruerer denne identiteten. Museene er ikke alene i denne jobben, men er en av de viktigere aktørene.

Ønsket om å styrke, verne, definere, eller konstruere en nasjonal identitet, vil ha varierende motivasjoner fra land til land. Enkelte land ønsker kanskje å gjenopplage sin nasjonale identitet, eller konstruere den på nytt, etter en nylig oppnådd selvstendighet fra nå svunne imperier. Dette kan dreie seg om land som fikk uavhengighet etter første verdenskrig, eller etter Sovjetunionen og Jugoslavias kollapset, for å gi noen eksempler. For andre land vil denne økte interessen for nasjonal identitet være en reaksjon på multinasjonale krefter, slik som EU, eller økonomisk globalisering og kommersialisering (McLean & Cooke 2003: 153-154).

I artikkelen *Heritage: The political and the personal* differensierer Maurice Davies . mellom offisiell kulturarv og personlig kulturarv. Videre deler han den offisielle kulturarven i tre: europeisk kulturarv, nasjonal kulturarv og lokal kulturarv (Davies 2000: 35).

Davies påpeker i artikkelen at hva som defineres som kulturarv ofte er avhengig av hvem som finansierer den. Når EU finansierte kulturarv gjennom Raphael-programmet, var målet å legge vekt på felles europeisk kulturarv. I det senere Culture 2000-forslaget var dette noe tonet ned, men fortsatt ett element. Det var fortsatt snakk om fellers kulturelle verdier, og felles kulturarv, men nå legges også vekt på medlemslandenes mangfold, og deres nasjonale og regionale kultur (Davies 2000:35-36).

Når det kommer til britisk kulturarv viser Davies til samme problem, de som finansierer kulturarven definerer den. Davies legger her skylden på hva han kaller aristokrater i «National Heritage Memorial Foundation», og landets «Backwards-looking» høyreregjering som regjerte fra 1979-1997. Han mener britisk kulturarv domineres av de rike (Davies 2000: 37).

Kan liknende tendenser sees i Norge? Påvirkes Lofotr vikingmuseum og Midgard vikingsenter i særlig grad av hvem som finansierer dem?

2.4 Museet og markedet: Markedsorientert VS Vitenskapsorientert.

I en tid hvor museene må konkurrere med andre fritidsaktiviteter har det blitt en utfordring for museene å på den ene siden tiltrekke seg nok besøkende, og på den andre siden ivareta sin integritet som utdannende, konserverende, forskende, samlende og utstillende institusjoner. Tidligere var det en oppfatning at museenes plikt først og fremst var å bevare de gjenstandene de besatt, og det å gjøre disse tilgjengelige til publikum kom i andre rekke. Men i senere tid har dette endret seg, og mange mener at museenes fremste plikt retter seg mot publikum. Begrunnelsen for denne endringen kan være mange, enten kan det dreie seg om press mot å

være mer inkluderende mot enkelte grupper i samfunnet, om offentlig støtte eller etterrettelighet, eller ganske enkelt om å generere inntekt. Hva enn som er bakgrunnen for endring av fokus, søker nå mange museer å rette seg mot ett bredere publikum, og være mer konkurransedyktig blant dagens fritidsaktiviteter (Kotler & Kotler 2007: 313-314).

Behovet for mange museer å bli mer markedsorientert kan deles i fire hovedfaktorer som sammen utgjør markedsføringens rolle i dagens museum, ifølge Tobelem (2007). Den første faktoren er utvikling. Ved å utvikle ett museum gjennom større og bedre utstillinger, flere aktiviteter og bedre tjenester, kan dette stimulere til økt turisme og generere ett lokalt merkevare image. Dette kan bedrifter nyte godt av, og benytte kulturarven til å markedsføre produkter og tjenester, og flere museumsbesøkende betyr flere kunder og økt omsetning. Problemet med dette er at dette ofte ikke kommer selve museet til gode, da museet må stå for omkostningene av utviklingen, og mesteparten av den økte inntekten går andre steder (Tobelem 2007: 298-299).

Den neste faktoren er finansiering. Mange museer opplever minkende offentlig finansiering, og må selv stå for mer og mer av deres egen finansiering. Dette kan museene oppnå gjennom å reklamere for museet, bedre museumsbutikkene og gjennom «Blockbuster»-utstillinger, sponsorer og investeringer. Av disse grunnene har flere museumsdirektører utdannelse innen både akademiske fagfelt og business (Tobelem 2007: 299-300).

Den tredje faktor for museet å velge en markedsorientert modell er for å bedre overleve i ett mer konkurransedyktig klima. Museene må stadig konkurrere med andre fritidsaktiviteter om folks tid og oppmerksomhet. Selv om ikke alle museer er kommersielle institusjoner betyr det ikke at de ikke operer i ett marked. Museene konkurrerer seg imellom, med andre aktiviteter som restauranter og kinoer, kjøpesentre og selv hjemmeaktiviteter som hobbyer eller sosiale sammenkomster. Museene må være ett attraktivt alternativ til alle disse (Tobelem 2007: 300-301).

Til sist har vi ett behov for å bedre forstå de besøkende. Dette betyr å hjelpe museet å oppnå sin rolle, gjennom justering av museets budskap for å nå ut til ett bredere publikum, eller bedre identifisere det publikum som potensielt vil besøke dette museet. Med andre ord kan det sies at denne strategien innebærer å oppnå museets fulle potensiale ved å bedre forstå behovet og ønskene til museets potensielle publikum, og orientere seg deretter (Tobelem 2007: 301).

Men er dette skifte av fokus utelukkende positivt? For selv om det kanskje er riktig at museene har forpliktelser ovenfor publikum, som museene må gi en følelse av mening og nytelse for å besøke utstillingene, har de også forpliktelser ovenfor andre. Museene er voktere av verdens materielle arv, og har i tillegg til dagens publikum også to andre grupper de må tjene. Nemlig våre forfedre som produserte denne materielle arven som museene nå besitter, og våre etterkommere som skal arve den etter oss. Ingen av disse to gruppene kan handle på lik linje med dagens publikum, og har derfor ingen synlighet i de to dominante samfunnskraftene i dag, nemlig politikk eller handel. Museene må derfor også ha disse gruppene i bakhodet når de lager utstillinger, hevder (Janes & Sandell 2007: 1).

Med minkende offentlig støtte til museene, og lavere besøkstall kan det være fristende for museer å fokusere primært på besøkstall og profitt, men dette er en luksus museene ikke har råd til, da de ikke kan neglisjere deres opprinnelige samfunnsoppdrag. Det er ikke uvanlig at museumspersonell utvikler en polarisert holdning, der en markedsorientert tilnærming til museet enten sees som en mirakelkur til alle museets problemer, eller som en styggedom som må unngås til en hver pris. En for sterkt fokus på besøkstall og inntekter kan negativt påvirke ett museum på flere måter. Ett slikt ujevnt fokus kan i verste fall lede til at museets andre samfunnsoppdrag blir satt til side, mens museet forsøker å øke besøkstall gjennom populistiske «blockbuster» utstillinger, og arkitektonisk sensasjonisme. Med besøkstall og inntekter som primær målestokk for museets suksess er det ikke overraskende at mange museumsadministrasjoner begynner å likne kommersielle selskap, med styremedlemmer valgt for deres forretningssans. Selv om det ofte er krav om en høyere grad innen ett relevant akademisk fagfelt, er det ofte de businessrelaterte erfaringene og egenskapene hos direktørene og styremedlemmene som er bestemmende for at de blir valgt til disse stillingene. Mange kritikere har påpekt at pendelen har svunget for langt over på den markedsorienterte siden, og museene står i fare for å miste grep om sine opprinnelige samfunnsoppdrag under en ledelse, som selv om den mener godt, er begrenset til sin kunnskap og erfaring innen markedet (Janes & Sandell 2007: 2-3).

Likevel er det viktig at museene forblir kreative i sin søken etter å nå ut til publikum, og finansiere sin virksomhet, men dette må gjøres på en måte som ivaretar deres kjernefunksjoner innen utdanning, konservering, samling og vitenskap. Museer skal ivareta kultur og kulturarv,

og kan ikke trekke for langt i retning av ren underholdning. Museer kan ta i bruk nye finansielle verktøy og virkemidler, men de må samtidig være var på tendensen til å måle deres suksess ut fra ett utelukkende økonomisk perspektiv. Museenes virke innen kunst, kulturarv og vitenskap må sees som mål i seg selv. Selv om det i dag er uunngåelig at museene må tilpasse seg markedet, og ta i bruk en mer markedsorientert tilnærming, er det imperativt at de ikke mister synet av sitt opprinnelige samfunnsoppdrag. Å opprettholde denne balansen er museenes hovedutfordring for det 21. århundret, hevder (Alexander 2007: 404-405).

2.5 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert noen viktige begreper innenfor museologi som jeg mener er relevante for min oppgave. Stort sett kan alle disse begrepene deles opp i dikotomier. Den første dikotomien er konseptorienterte og objektorienterte utstillingsstrategier. De konseptorienterte lar seg i større grad styres av en overordnet diskurs, mens de objektorienterte heller forsøker å la gjenstandene stå i sentrum og styre formidlingen. Dette er sentralt når man skal diskutere hvordan noe formidles. Neste dikotomi handler mer om geografisk avgrensning av formidlingen. Skal ett museum holde seg til det lokale eller regionale? Eller skal det sette kulturarven i ett større nasjonalt eller internasjonalt perspektiv? Denne dikotomien handler hovedsakelig om å legitimere felles identitet på ett av disse geografiske eller demografiske nivåene, og kan enten være en motvekt mot, eller støttespiller for at politikk skal styres på dette nivået. Den siste dikotomien er mellom museet som vitenskapelig institusjon, og som markedsaktør. Museet har på den ene siden sin samfunnsoppgave som må ivaretas, men på den andre siden er det ikke til å komme unna at museet er en del av markedet, og må være ett konkurransedyktig alternativ til konkurrerende fritidsaktiviteter. Disse dikotomiene handler i mindre grad om ett valg mellom de to, men heller om hvor viktig det er å ikke lene for langt i den ene retningen på bekostning av den andre. Spørsmålet videre blir hvordan dikotomiene reflekteres i museumsutstillingene fra Midgard og Lofotr.

3 Arkeologisk bakgrunn

3.1 Tema

I dette kapittelet skal jeg presentere arkeologisk bakgrunn for lokalitetene Borre i Vestfold og Borg i Lofoten, som formidlingen ved de to museene (Midgard historisk senter og Lofotr vikingmuseum) kan måles opp mot, for å vurdere hvorvidt, og i hvilken grad det som formidles ved disse museene gjenspeiler det arkeologiske materialet, og lokalitetenes dokumenterte historie. Det er ikke anledning for en detaljert beskrivelse av det arkeologiske materialet, eller gjennomgang av all forskning gjort på feltet. Jeg kommer derfor til å fokusere på grove trekk i materialet, og presentere hovedtrekkene i arkeologisk forskning av de to lokalitetene.

Figur 1 Avstand fra Borg til Borre. Skjermdump norgebilder.no

3.2 Borre

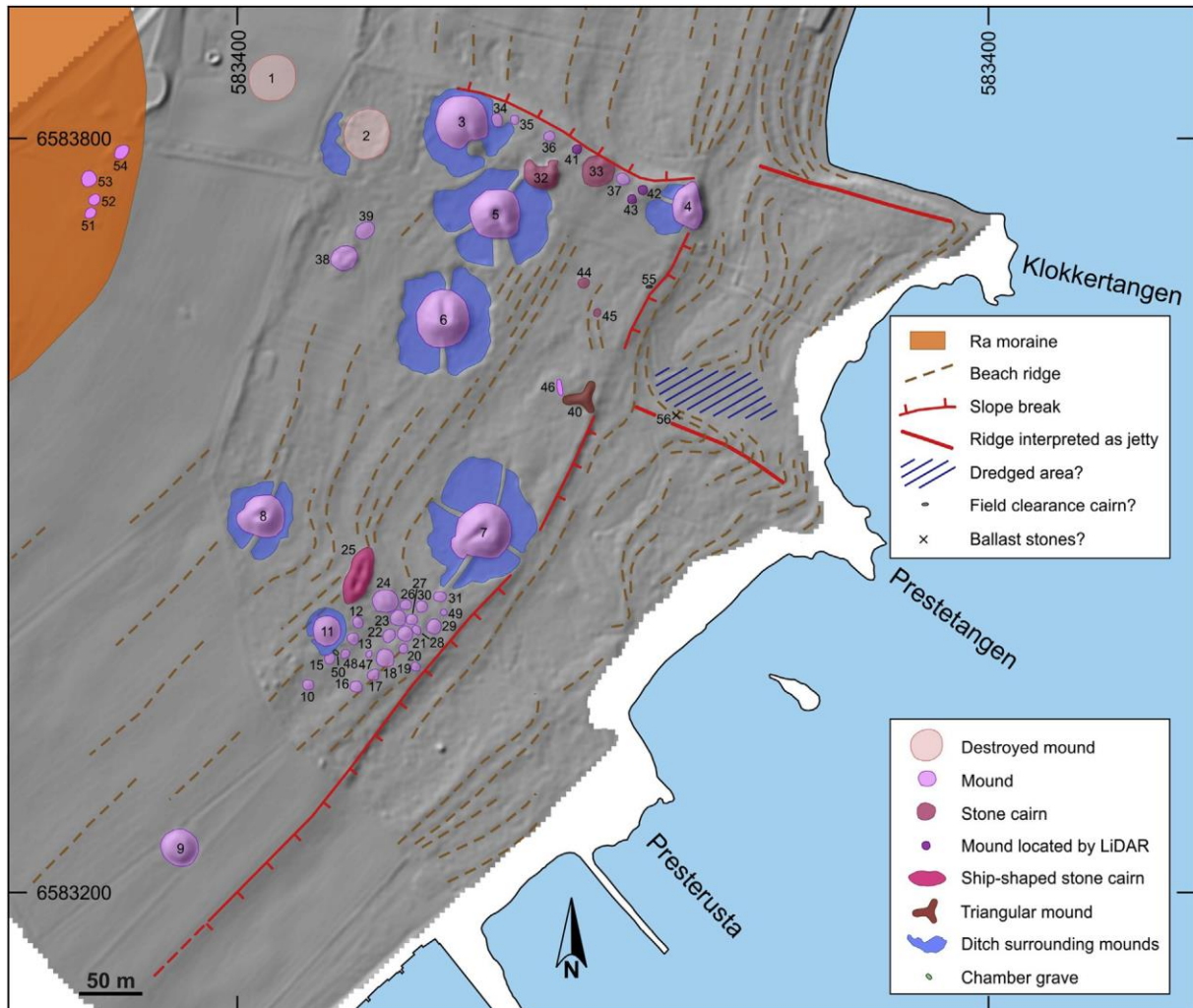
Figur 2 Borreparken med haug 5 til venstre og haug 6 til høyre. Bildet brukes med tillatelse fra Elsevier og Copyright clearance centre. (Dragantis m. fl 2015: 98).

3.2.1 En kort oversikt over feltets beliggenhet

Borrefeltet ligger i Borre kommune i Vestfold fylke, ikke langt fra Borre kirke og prestegård. Fra Borre er det relativt smalt over til andre siden av Oslofjorden, hvor Moss i dag ligger, og den smale fjorden er ett viktig krysningspunkt som binder Nordre Vestfold og Østfold sammen. Ikke Bare ligger Borre på ett smalt punkt i Oslofjorden, der avstanden til Østfold er mindre, men feltet ligger også rett sør for de tre viktige fjordarmene i Oslofjorden, med Oslofjorden (hovedåren inn til den indre Oslofjorden), Drammensfjorden, og Sandebukta, som alle fører inn mot de indre Østlandsområdene som i gammel tid var kjent som Opplandene. Feltet er i dag preget av massive eiketrær, men i tiden før storhaugene, var området åpent og nærmest uten trær, og preget av beitemark for dyr, og åkerlandskap der hvete og bygg ble dyrket (Myhre 2004: 203).

Borrefeltet er først og fremst kjent for sine mange og monumentale gravminner. To av de 9 store gravhaugene er utgravd, og 7 gjenstår den dag i dag. Det finnes også på feltet tre

gravrøyser, en stjernehaug, og en rekke mindre gravhauger. I dag består feltet av 49 gravminner. Dette tallet har sannsynligvis vært noe høyere, da kulturminner trolig har gått tapt gjennom årene, som følge av jordbruk og bebyggelse i området (Myhre 2015: 42-43).

Figur 3 Lidar skanning av Borreparken. (Dragantis m. fl 2015: 106).

Figur 4 Borreparken sett fra luften, Midgardsenteret øverst til venstre. Skjermdump fra norgebilder.no

3.2.2. Nicolaysen og de første undersøkelsene på Borre

Vinteren 1851 ble det foretatt veiarbeid oppe på Raryggen ovenfor Borrefeltet. For å få tak i ufrosset sand til fyllmasse ble det gravet en tunell inn i den øverste av de store haugene. Her støtte snart arbeiderne på en rekke gjenstander. Sakfører F. Kjerulf ved Hortens verft utlofte belønning for alle gjenstander som ble levert inn. Snart leverte arbeiderne inn en mengde gjenstander til Kjerulf, blant annet en mengde jernnagler, noen med fastrustedede rester av treverk. Det ble derfor tydelig at det inne i haugen en gang hadde stått et skip av betydelig størrelse (Myhre 2015: 3-4).

Kjerulf mottok en stor mengde gjenstander fra arbeiderne, som skulle komme til å utgjøre mesteparten av det vi i dag kjenner som Borrefunnet. Blant disse gjenstandene var blant annet

16

det rike rideutstyret vi kjenner i dag, og andre gjenstander som var dekorert i det som etter dette funnet skulle bli kjent som *Borrestil*. Kanskje det mest spektakulære funnet fra skipshaugen var selehøvreslaget i forgylt bronse, dekorert med dyrefigurer, menneskemasker og bånd i borrestil. Høvreslaget er også en indikator på at graven har også inneholdt kjøreseletøy, som dette høvreslaget må ha vært en del av. Ett større trestykke dekorert med beslag i forgylt bronse, kan ha tilhørt skjækene til en slede eller vogn, men denne tolkningen er usikker. Det ble også funnet beinmateriale etter tre hester, og en hund. Dessverre var mange av gjenstandene skadet av veiarbeidernes hakker og spader. Merkelig nok ble det ikke funnet noe gravkammer i haugen, ei heller ubrente rester av menneskebein. Dette var rart, da man hadde funnet flere beinrester av de tidligere nevnte hestene og hunden (Myhre 2015: 4-5).

Året etter ankom arkeolog Nicolay Nicolaysen Borre for å undersøke skipshaugen. I 1852 hadde man enda ikke funnet noen intakte vikingskip, og man hadde derfor lite kunnskap om vikingtidens skip. Nicolaysen hadde derfor håp om at noe av skipet skulle være bevart, men dessverre, var skipet svært ødelagt. Likevel kunne han gjøre noen observasjoner. Skipet stod mot vest-sydvest, med forstavnen mot land. På bakgrunn av at det fra forstavnen til den bakerste naglen han fant var 12 meter, fastslo han at skipet ikke kunne ha vært mer enn 16-17 meter langt. Men på grunn av ødeleggelse var det ikke mulig å fastslå skipets bredde (Myhre 2015: 6).

Foruten skipsnagler fant Nicolaysen svært få gjenstander under sin egen utgravning. Bare ett femte fragment av det tidligere nevnte glass begeret, ett spinnehjul av kleberstein, og en perle av bergkrystall. Dette betyr at størsteparten av gjenstandene fra denne graven har blitt avdekket som følge av veiarbeid, og ikke arkeologiske undersøkelser. Som nevnt tidligere ble det funnet hverken ubrente rester av menneske bein, eller noe gravkammer i haugen. Dette forklarte Nicolaysen med at den døde måtte ha vært kremert. Han beskriver prosessen slik at man først hadde fjernet det øverste jordlaget der graven skulle stå, for så å ha trukket skipet opp på plassen og så kastet sand rundt omkring det. Deretter hadde man fylt skipet med en finere sort sand, særlig rundt gravgodset. Men ett hull eller rom forble utildekket hvor de kremerte restene av den avdøde kunne legges ned i en kjele. Den døde ble nå kremert oppe på plattformen av sand over det nedgravde, eller delvis nedgravde skipet. Deretter ble rester av likbålet og brente bein lagt i den tidligere nevnte jernkjelen og lagt i skipet. Nicolaysen nevner ikke direkte at hverken han selv eller veiarbeiderne hadde funnet brente rester av menneskebein, men Bjørn Myhre,

som ledet Borreprosjektet fra 1988, mener Nicolaysen trolig ikke ville uttalt seg så entydig, hadde han ikke observert brente beinfragmenter blant gravrestene (Myhre 2015: 5-6). Nicolaysen mente at skipshaugen kunne dateres til omtrent år 900 e. Kr (Myhre 2015: 46).

3.2.3 Moderne utgravninger på Borre

Det var ikke før 1987 at Borre igjen skulle få større arkeologisk oppmerksomhet, da Universitetets Oldsaksamling i Oslo fikk tilbud av skipsreder Per Arneberg om økonomisk støtte til ett forskningsprosjekt på Borre. Arnebergs opprinnelige interesse var å avdekke om en av de gjenværende storhaugene kunne skjule nok en skipsgrav. Oldsaksamlingen ønsket ikke å sette i gang ett slikt omfattende utgravningsprosjekt av en av storhaugene. Oldsaksamlingen ønsket å unngå større inngrep og ødeleggelse av strukturer og gjenstander. Fokuset ble istedenfor å belyse Borregravfeltets historie, og utforske de kulturelle og sosiale bakgrunnene for gravfeltets oppkomst samt å forsøke å belyse noe av den miljøhistoriske utviklingen til landskapet rundt feltet, gjennom ett tverrfaglig samarbeid. Det skulle tas i bruk flyfotografering, metalldetektorer, georadar, magnetometer, fosfatanalyser, og pollenanalyser. Deretter skulle bare mindre arkeologiske undersøkelser tas i bruk, i form av prøvesjakter, prøveruter, og jordboringer. Dette skulle holde kostnadene nede, samtidig som man kunne belyse viktige arkeologiske spørsmål. Arneberg aksepterte denne nye problemstillingen, og 25. mai 1988 ble en kontrakt skrevet under, og *Borreprosjektet* ble etablert (Myhre 2015: 33-34).

3.2.4 Moderne undersøkelser av Skipshaugen

De første utgravningene under Borreprosjektet dreide seg om å undersøke restene etter Skipshaugen som Nicolaysen tidligere hadde gravd ut. Basert på ulike dateringsmetoder som årringsundersøkelse, stilanalyse, og funnkombinasjoner, foreslår Myhre en datering til omtrent 925-950 e. Kr (Myhre 2015: 58). Prøvegraving viste at gravhaugen var utplanert, og at jordoverflaten var dekket av ett jordlag på 20-40 cm bestående av masse fra den originale haugen, sterkt omrotet etter åkerbruk og plogbruk. I disse massene ble det funnet skipsnagler av jern, og brente bein, noe som forsterker Nicolaysens hypotese om en branngrav i ett ubrent skip. Det ble også gjort funn av nok ett glasskår fra det samme drikkebeget veiarbeiderne og Nicolaysen hadde funnet. Beget var antatt å ha blitt knust av arbeidernes hakker og spader. Det antas å ha vært en 300-400 år gammel antikvitert da graven ble konstruert, og stammet trolig fra nord i Frankrike eller Kent i England. Funn av skipsnagler bekreftet også Nicolaysens

beretning om at skipet hadde stått i en vest- sydvestlig retning, da særlig mange av disse ble funnet i ett belte som strakte seg tvers gjennom haugen i denne retningen. Mange av dem ble dessuten funnet i, eller omkring en grop midt i haugens sentrum (Myhre & Gansum 2003: 61-63).

En analyse av trerester fastrustet på skipsnaglene tyder på at skipet var bygget av eik, på lik linje med skipene Gokstad, Oseberg og Tune og at det slik Nicolaysen beskrev, ikke var brent. Analyse av de brente beinfragmentene viste at overraskende mange stammer fra menneske, men at de også stammet fra svin, storfe og sau/geit. Også en bjørneklo ble funnet. En slik sammensetning av bein er ikke uvanlig fra branngraver fra jernalder og vikingtid, der dyrene enten har blitt brent med den døde, eller stekt og fortært på gravplassen i forbindelse med gravritualet. Det er heller ikke ukjent med gravurner av jern eller bronse, og så nærme som Sem ved Tønsberg er det funnet ett tilfelle der en jernkjele ble brukt som gravurne. Skipsgraven kan muligens ha inneholdt både en mann og en kvinne, da det også ble gjort funn av gjenstander relatert til kvinnegraver, slik som spinnehjul, glassperle, bjelle, og kniv (Funnet i 1852), i tillegg til øks og spyd. Øksen ble funnet av veiarbeiderne, spydspissen ble funnet som løsfunn av gårdsarbeidere (Myhre 2015: 59) (Myhre & Gansum 2003: 66-68).

3.2.5 Stjernehaugen

I 1975 oppdaget Aslak Liestøl en trearmet haug på feltet som ikke før var dokumentert. Den ligger like ved en jordterrasse mellom Haug 4 og 7. På haugen har det stått små reiste steiner i enden av hver av de tre armene, men kun en står in-situ i dag. En grop i midten av haugen kan være spor etter plyndring, men er trolig heller spor etter en større reist stein som en gang har stått der, da dette er kjent fra tilsvarende trearmede hauger (Myhre 2015: 83). Det har vært hypotisert om ikke slike trearmede hauger kan være symboler for treet Yggdrasil, da dette også skal ha hatt tre røtter. I Vestfold fylke kjenner man bare til en annen slik trearmet haug fra Bjørke i Hedrum, mens det er kjent tre fra Østfold, alle lokalisert sentralt på større gravfelt. Blant svenske trearmede hauger er det bare en som har vært en grav, mens resten bare inneholder ett trekullag. Det er derfor mulig at disse har inngått i spesielle ritualer, kanskje tilknyttet begravelse eller kremasjon på gravfeltene de hører til (Myhre 2015: 83).

3.2.6 Bosetning på Borre

Under Borreprosjektet var det mål å finne en storgård fra merovingertid og vikingtid i området rundt Borreparken, da man forventet at en slik gård skulle være knyttet til feltet. Denne ville antagelig ligget oppe på raryggen over feltet. Det ble fort tydelig at moderne inngrep i bakken hadde ødelagt mye, og nesten alle spor etter gammel bebyggelse var borte. Det ble altså ikke funnet noen høvdinggård på raryggen på Borre. Det ble derimot funnet en mengde nedgravninger og groper like sør for Borre kirke, i sammenheng med utbygging av kirkens kirkegård. Disse har trolig vært spor etter ildsteder, kokegroper, eller offergroper. Dateringer av disse strekker seg over en periode på over 3000 år, henholdsvis fra eldre bronsealder, og inn i middelalderen. Jordbruk og beboelse har selvfølgelig fortsatt siden den gang, så området har vært bebodd, og pløyd gjennom 4000 år (Myhre 2015: 95-96).

Det ble imidlertid funnet spor etter bebyggelse nærmere feltet under de nyere utgravelsene av Skipshaugen. Det ble funnet spor etter bebyggelse på to områder, område 1 lengst sør, og område 2 oppe på en jordterrasse som i dag ligger delvis under parkens steingjerde. På område 1 ble det funnet spor etter relativt små hus med takbærende stolper og veggriller og trolig leirklinte vegger. Disse husene har trolig ikke vært mer enn 10 meter i diameter. På område 2 ble det imidlertid funnet spor etter mer massive bygninger, og senere scanning med georadar har bekreftet dette. Her ble det funnet spor etter to større bygninger som har vært båret av to indre rekker med kraftige jordgravde stolper, og en ytre vegg av loddrettstående staver. Det nordre av de to bygningene har vært omtrent 40 meter langt, og hatt krummede vegger på 10-12 meter på det bredeste og 8 meter bredt på det korteste. 14C daterer bygget til en gang mellom 430-620 (BP1520±80 T-10242) og 430-780 (BP 1395 ± 155 T-10256). Det søndre huset har vært omtrent 30 meter langt, og minst 10 meter bredt, og dateres til 610-820 (BP 1325±100 T-10244) og 660-870 (BP 1230±95 T-8845). Hverken på område 1 eller område 2 ble det funnet spor etter vanlig gårdsbosetning. Bygningene har ikke boligrom og fjøs under samme tak, ei heller har gjenstander assosiert med gårdsdrift og daglige gjøremål blitt funnet. Dessuten gjør deres lokalisering nede ved gravfeltet det usannsynlig at dette dreier seg om gårds- eller bolighus, som heller ville forventes å finnes oppe på raryggen. De to langhusene tolkes som hallbygninger som har vært benyttet av samfunnets elite til rituelle, religiøse, og politiske formål. De lå dominerende i landskapet, att med gravhaugene, og ville vært godt synlig fra havet (Myhre 2015: 96-101)

3.3 Borg

3.3.1 En kort oversikt over lokaliteten

Borg ligger på Vestvågøy, som er den nest største av øyene i Lofoten. Vestvågøy er omgitt av skjærgård. Det meste av de 43,8 kvadratmeterne med brukt mark ligger under 60 meter over havet, og bjørkeskog utgjør bare 22,1 kvadratmeter. Mesteparten av øya består dermed av fjell og myrlandskap. Det eldste funnene i Lofoten dateres til 4000 før Kristus, men det er også gjort noen få funn fra tidlig metalltid. Fra eldre jernalder og yngre jernalder er det kjent ett større antall graver, særlig på Vestvågøy. I Lofoten, og særlig på Vestvågøy er det kjent flere nausttufter, både for mindre båter, og større fartøy. Flere av disse større naust tuftene ligger nærme såkalte ringformete tunanlegg. Dette stemmer også for borg, hvor det finnes to større naust tufter og ett tunanlegg på nabogården Bøstad. Gårdsnavnet Borg er kjent så langt tilbake som 1335, men til tross for navnet er det ikke gjort funn av forsvarsverker.

Borg ble tilfeldig funnet under pløying av åker. Borg deles inn i 5 lokaliteter (I-V), hvor lokalitet I-III strekker seg over perioden fra 200-1300 etter Kristus, på Borg IV er det kun funnet spor som strekker seg tilbake til 1700-tallet, og Borg V er den nåværende prestegården. På Borg I ble det funnet spor etter to langhus, som sammen representerer en lang posetningsperiode, fra 400-tallet, til 900-tallet. Borg II og Borg III stammer fra sen vikingtid og middelalderen (Johansen & Munch 2003a: 11-13; Storli 2016: 75-76).

Næringsmulighetene på Vestvågøy er svært gode. Døgngradeforholdene på øya er på kanten av hva som tillater korndyrking, og man risikerer at kornet ikke kan modnes hvert år. Til tross for dette viser matriklene at det i historisk tid har vært dyrket korn på de fleste gårdene. Jordbruksforholdene på Vestvågøy har derimot en sterk side i fehold, og her er forholdene svært ideelle. Mesteparten av øya er gresskledd og gir gode beitemuligheter for småfe, også på fjellet. Klimaet gir faktisk mulighet for at disse kan gå ute hele året. Forholdene for kyr er også gode. Fiskemulighetene ved Lofoten generelt er videns kjent for å være særdeles gode, da skreien kommer inn Vestfjorden fra Januar til April. Ellers er det jevnt godt helårsfiske på øyas ytterside (Nilsen 1997: 12).

Figur 5 Borg sett fra luften. Adkomstbygg og museum nederst til venstre, rekonstruert langhus i midten til venstre, tufte til høyre. Skjermdump fra norgibilder.no

3.3.2 De første undersøkelsene på Borg

De første oppdagelsene av høvdinggården på Borg, skulle komme i september 1981, da en bonde, ved navn Frik Harald Bjerkli, observerte mulige arkeologiske spor under pløying av jordet sitt. Takket være lokal amatørarkeolog og tillitsmann for Tromsø Museum på Vestvågøy, Kåre Ringstad, som lenge hadde vært engasjert i bevaring av lokale kulturminner, hadde det lyktes å gjøre de lokale bøndene oppmerksom på muligheten til å finne arkeologiske spor på Vestvågøy. Gjennom Ringstads engasjement i nærområdet, hadde han klart å gjøre bøndene var på hva de burde være på utkikk etter under gårdsarbeidet som kunne indikere arkeologiske spor. Derfor var Bjerkli raskt klar over, at når han fant større mengder kull, brente steiner, og noen gjenstander, kunne dette dreie seg om ett viktig arkeologisk funn. Han stoppet arbeidet og lyktes i å minimere skadene, og kontaktet Ringstad, som fikk Tromsø museum på banen. En kort undersøkelse foretatt av Tromsø Museum bekreftet funnet. En mer detaljert undersøkelse ble foretatt våren 1982, og ble ledet av Olav Sverre Johansen, og Gerd Stamsø Munch. Disse skulle avdekke flere spor etter bebyggelse, samt fragmenter av importerte drikkebegre i glass, kun funnet ved en tidligere anledning i Nord-Norge, og fragmenter av importert keramikk, tidligere ukjent i Nord-Norge. Disse importgjenstandene ble tydet som en indikator på at dette

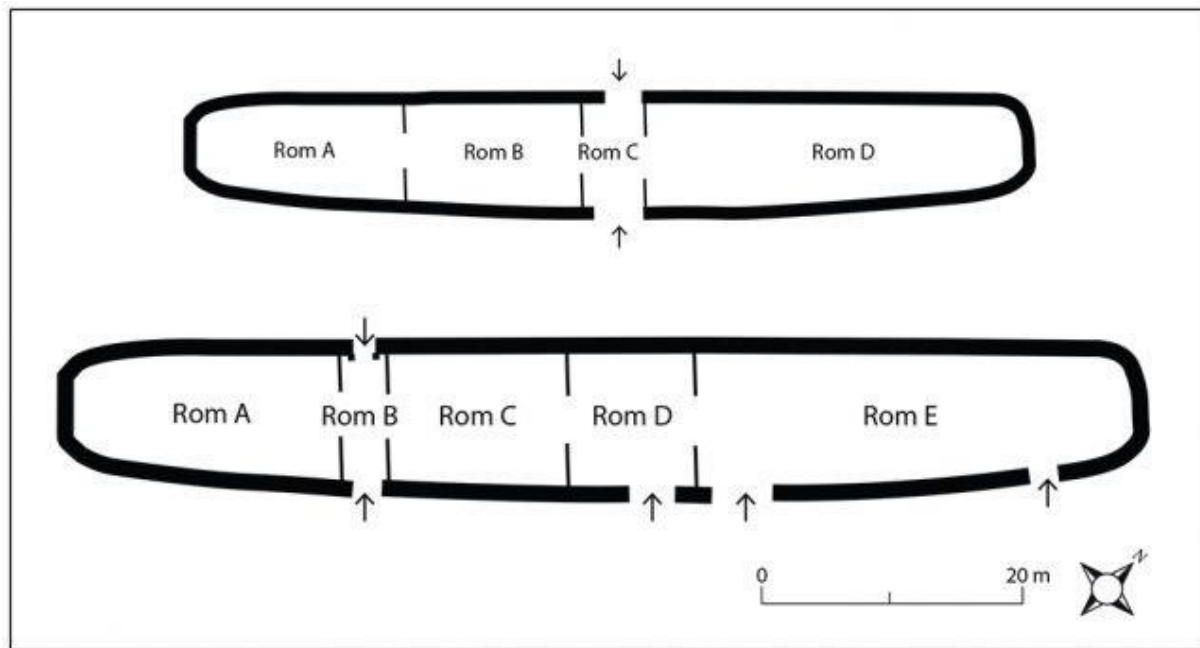
dreide seg om en høystatus lokalitet, mulig en høvdinggård, noe som også passet med forekomsten av store naust tufter ved lokaliteten. (Munch 2003: 21) (Storli 2016: 75).

3.3.3 Hoved bygningene på Borg I

Ettersom langhuset ved Borg I ble gravd ut, skulle det komme til å se ut til at det dreide seg om ikke ett, men to hus, det ene anlagt over det andre og eldste. Det første huset, hadde en lengde på 64 meter (Hus I:1b). Dette huset måtte senere gi plass for ett større hus, anlagt på nøyaktig samme plass, som hadde en lengde på 80 meter (Hus I:1a). Det er ikke tegn på at noen av husene ble brent ned, men det er antydning til at stolper har vært dratt ut av stolpehullene i det yngste bygget (I:1a). Det er antydning til at det yngste huset (Hus I:1a) kan ha blitt forlatt plutselig, som resultat av en voldelig hendelse. Dette baseres på funn av glassfragmenter, og rester av en knust krukke, i ett av rommene, hvor disse har vært knust mot gulvet. Vanligvis vil man ikke finne mer en ett eller to fragmenter dersom huset brukes kontinuerlig etter dette, men i dette tilfellet er det funnet flere fragmenter, noe som tyder på at huset ikke har vært i bruk etter denne hendelsen. Rommene deles inn fra Sør-Vest mot Nord-Øst med bokstavene A-D for det eldste (I:1b), og A-E for det yngste (I:1a) (Figur 3) (Herschend & Mikkelsen 2003: 41-43).

Sporene etter det eldre huset (I:1b) er dårligere bevart, grunnet at det yngre huset (I:1a) ble konstruert direkte over restene av det eldre huset. Likevel ble det observert 16 par med stolpehull, og spor etter dreneringsgrøfter langs der ytterveggen hadde gått. Langveggene hadde vært lettere kurvet, og bygget varierte i bredde mellom 7 og 8 meter, mens lengden var 64 meter. Det ble også funnet spor etter to ildsteder, ett i Rom A og ett i Rom B. Både hus (I:1a) og hus (I:1b) følger generelt samme bygningstype, selv om det eldre bygget (I:1b) har noen eldre typologiske trekk. (Herschend & Mikkelsen 2003: 47).

Det yngre bygget (I:1a) hadde også kurvede vegger med en innvendig bredde mellom 7,5 og 9 meter, og en ytre bredde på ca. 12 meter. Huset hadde en lengde på 83 meter (ca. 80 innvendig), og hadde 5 innganger (1-5). Inngang 1 er den eneste inngangen langs husets nordvestlige langsida, resten av inngangene ligger på motsatt langsida, med inngang 2 lengst sør-vest, og inngang 5 lengst nord-øst. Huset hadde to ildsteder, og en avlang grav fylt med trekull og skjørbrent stein. Huset hadde også 19 takstolper, med ekstra stolper rundt hver gavil (Herschend & Mikkelsen 2003: 51-52).

Figur 6 Plantegning av langhusene på Borg. Hus I:1b øverst, og Hus I:1a nederst. Tegning: Ernst Høgtunm Tromsø Museum - Universitetsmuseet. eho© Norges arktiske universitetsmuseum 2019. Kilde: Inger Storli, Norges arktiske universitetsmuseum

Romminndelingene er basert på bakgrunn av innganger, ildsteder, og plassering av takstolper, siden det ikke ble funnet noen distinkte spor etter distinkte skillevegger. Funksjonen av rommene gjøres basert på funnmaterialet i rommene, men siden det er gjort veldig få funn relatert til det eldste huset (I:1b), baseres tolkningen av rommenes funksjon på en sammenlikning med det yngre huset (I:1a). En oppsummering av rommenes funksjon i hus (I:1b) er: Rom A tolket som boligrom, Rom B som hall, Rom C som ett inngangsparti, og Rom D som fjøsrom. Tolkningene av romminndelingene i hus (I:1b) derimot, gjøres basert på observasjoner av gjenstandsmaterialet, samt noen naturvitenskapelige metoder. I det Yngre bygget (I:1a) tolkes Rom A som boligrom, Rom B som inngangsparti, Rom C som hall, Rom D hadde for tynt gjenstandsmateriale for noen sikker tolkning, og Rom E tolkes som fjøsrom (Herschend & Mikkelsen 2003: 62-63).

Dateringene av bygningene, basert på gjenstandsmaterialet, strakte seg over en lang periode, det eldste huset ser ut til å ha stammet fra folkevandringstid, og det yngste merovinger/vikingtid. Det er derimot uenighet internt blant arkeologene som deltok i Borg prosjektet, om når den eldste bygningen ble reist, når den måtte gi vei for den nye, og når den nye ble forlatt. Olav Sverre Johansen og Gerd Stamsø Munch mener, på bakgrunn av trekulldateringer tatt inne i husene, at det eldste huset ble anlagt en gang på 400-tallet, og

erstattet av det yngre en gang på 600 tallet, som igjen ble forlatt en gang rundt midten av 900 tallet (Johansen & Munch 2003b: 34-37). Frands Herschend og Dorthe Kaldal Mikkelsen mener derimot at 14C dateringene tatt inne i husene kun indikerer at ett av, eller begge, husene har vært i bruk en gang mellom 750 og 850, og ikke kan fortelle oss noe om når det eldste ble bygd, eller når det yngste ble forlatt (Herschend & Mikkelsen 2003: 66-67).

3.3.4 Andre bygninger på Borg

Det er på Vestvågøy en rekke nausttufter, 24 skal stamme fra eldre jernalder, 33 fra yngre jernalder, og 6 fra overgangsperioden mellom sen jernalder og middelalder. Størrelsen på mange av disse tuftene indikerer båter av størrelse liknende de som har blitt brukt til vinterfiske i historisk tid, og peker derfor mot betydelig fiskerivirksomhet. På Borg gård finnes det 6 nausttufter, naust Nr. 42 (Vikingtid/Middelalder), Nr. 45 (Vikingtid), Nr. 48 (Merovinger-Vikingtid), Nr. 50 (Merovinger-Vikingtid), Nr. 55 (Merovingertid), og Nr. 61 (Vikingtid). Av disse er Nr. 48 og Nr. 61 av særlig interesse da disse er av betydelig størrelse, og kan ha rommet større farkoster, slik som langskip, som kan ha blitt benyttet til handel eller krig (Nilsen 1997: 48-50) (Johansen 2003: 28-29).

Nærliggende Borg, ca. 2km nord-øst, på nabogården Bøstad, er det observert ett ringformettunanlegg. Bøstadanlegget består av bare 4 bygninger, noe som er relativt lite sammenliknet med andre slike tunanlegg i Lofoten, der det største kan ha hatt så mange som 14 bygninger. Det er derimot noen ujevnheter i terrenget, som kan tyde på at det opprinnelig har vært flere hus i dette anlegget. Slike tunanlegg ligger gjerne plassert på steder i terrenget med dårlig grunnlag for jordbruk, noe som gjør dem uaktuelle som gårdsbygg, dette er også sant for tunanleggene i Lofoten (Johansen 2003: 29).

En teori om disse tunanleggene som i senere tid har fått stor oppslutning er at de var tingsteder. Frode Iversen (2015) tolker den gradvise nedgangen av slike tunanlegg som tegn på økende statlig voldsmonopol og sentralisering. Med en sterkere kirke og kongsmakt mistet de lokale tingene mye av sin overordnede rettslige myndighet og militærmakt. Nedgangen av lokale tunanlegg som tingsteder knyttes dermed opp mot at makten disse lokale tingene tidligere hadde blir tatt over av regionale makteliter (Iversen 2015: 115-117). Iversen tolker for øvrig tunanleggene på Bøstad som halvfylkesting. Dette på bakgrunn av tettheten av samtidige tunanlegg i Lofoten og Saltenområdet, og at det på Bøstad bare er avdekket fire hus. (Iversen

2015: 114). Slike tunanlegg forekommer først i førromersk jernalder, i Rogaland, og Nord-Norge. I Rogaland opphører de etter ca. 400 etter Kristus. Men i Nord-Norge ser det ut til at flere fortsatt kan ha vært i bruk i vikingtiden (Solberg 2003: 53, 292, 294). C-14 datering av tunanlegget på Bøstad, daterer anlegget derimot til 145-335 etter Kristus, og peker derfor mot Romertiden (Nilsen 1997: 47) (Johansen & Munch 2003: 40).

3.3.5 Jernaldergraver på Vestvågøy

Det finnes en rekke gravminner fra jernalderen på Vestvågøy, så mange som 950 er kjent. Dessverre er mange blitt ødelagt, og bare omtrent 50 kan dateres mer nøyaktig basert på gjenstandsmateriale eller utforming. Monumentale gravminner er sjeldne, og den største er en gravrøys på 1,5 meter høyde og 21 meter diameter fra Einangen datert til ca. år 100. Den største avlange gravhaugen er en 34 meter lang gravhaug på Kvalnes, ca 15km fra Borg og helt nord på Vestvågøy, graven er datert til slutten av 900-tallet. Denne inneholdt blant annet ett sverd av type O. Fra Eltoft, som bare ligger 3km fra Borg er det funnet ett sverdhjalt i sølvbelagt bronse dekorert i gripedyrstil. Også omtrent 3km fra Borg har vi Vendalsjord hvor det ble funnet 36 perler i en kvinnegrav, hvorav 3 var importerte glassperler fra det østlige Middelhavet. Den rikeste kvinnegraven på Vestvågøy ligger på Sund helt sør nær Buksnes, og inneholdt 2 skålspenner som daterer graven til 800-tallet. Denne graven inneholdt blant annet to fragmenter av jet og en ringnål, noe som utgjør ett av svært få vestlige importfunn på Vestvågøy. Eltoft og Vendalsjord er de nærmeste gravfunnene til Borg som har gitt betydelige funn, ettersom gravene på Borg ikke har blitt undersøkt ettersom de trolig har blitt plyndret (Johansen 2003: 27).

3.4 Oppsummering

Dette kapittelet har handlet om de arkeologiske oppdagelsene og undersøkelsene av de konkrete arkeologiske lokalitetene museene er knyttet til. Dette som grunnlag for å vurdere de arkeologiske utstillingene i forhold til problemstillingen. Borre på sin side ble først kjent som arkeologisk funnsted på midten av 1800-tallet, som ett av mange sensasjonelle funn fra Vestfold i tiden før den andre verdenskrig. Borre har også vært undersøkt siden fra 1980-tallet fram til i dag. Borg ble først kjent som arkeologisk funnsted på 1980-tallet, og funnet ble raskt kjent som en sensasjon. Borg står alene i Nord-Norge som funn av en slik sensasjonell karakter, og bidro til å sette Nord-Norge på kartet når det kommer til vikingtidsfunn.

4 Midgard historisk senter

«Midgard Historisk senter er en del av Vestfoldmuseene IKS. Senteret ble åpnet 27. mai 2000 av HMS Dronning Sonja og har som hovedmål å skape og formidle kunnskap om vikingtid i Vestfold.» (midgardsenteret.no¹)¹

4.1 Senterets opprinnelse

Beslutningen om å opprette ett museum/historisk senter ved Borrehaugene, ble gjort i forbindelse med milleniumskiftet. Borrehaugene, og det planlagte senteret, var forventet å bli valgt som fylkets tusenårssted. Etter at parken hadde blitt åpnet i 1932 var det Vestfold fylke som hadde ansvaret for parken, men budsjettet for parken strakk kun til vedlikehold, og ikke utvikling av stedet. Det ble derfor sett nødvendig å foreta en vesentlig oppgradering i forbindelse med at parken kom til å bli valgt som fylkets tusenårssted. Derfor ble det foretatt en beslutning om å åpne ett historisk senter for å formidle den historiske kunnskapen knyttet til stedet og fylket generelt (Lindh & Kausland 1999: 1-4).

4.1.1 Senterets arkitektur, og plan

Oppdraget å designe selve bygget, som skulle huse Midgard historisk senter, ble som resultat av en lukket design konkurranse, gitt til arkitekt Kjell Lund ved Lund & Slaatto Arkitekter AS, og arkitekt Halgeir Kårstein ved Arkitekt Halgeir Kårstein AS. Senteret skulle få ett helt særegent design, og det ble designet for å spille på landskapets karakter. Landskapet karakteriseres av Raryggen som strekker seg fra nord til sør, og heller ned mot Oslofjorden i øst. Området er dekket av åkere, og en allé med eiketrær leder ned til parken, hvor vi finner de store gravhaugene. Senteret ligger ovenfor alléen med eiketrær, og inngangen åpner seg ut mot en klynge eiketrær omgitt av noen mindre gravhauger. Dette er ment å legge vekt på stedets hellighet. Bygningens hovedrom (Promenaret), er en lang gang som strekker seg fra sør mot nord, med hele den østre veggen i glass, trekker inn landskapet, og gir utsikt over det jordet hvor skipshaugen en gang stod, og ned til parken med de store gravhaugene. Langsmed promenarets vestre side utstår det tre huleliknende utstillingsrom (Apsis 1-3). Ett av byggets

¹ Ettersom jeg henviser til flere nettkilder under samme domene har jeg nummerert disse i teksten og i referanselista. For eksempel henviser "Midgardsenteret.no¹" til referansen i litteraturlista under domenet Midgardsenteret.no med tilsvarende nummerering.

mest distinkte trekk er en V-formet trestruktur, som er en del av taket. Strukturen strekker seg gjennom hele bygningens lengde fra nord til sør, og likner ett skip (Living Architecture 2002). Byggets runde former er ment å symbolisere gravhaugene på Borre, og kulesteinene i fjæra, mens museumskafeens buede glassfasade er ment å gi assosiasjoner mot bølgene (midgardsenteret.no⁵).

Figur 7 Midgard historisk senter. (Foto: Madeleine Pedersen 2018©)

4.1.2 Senterets formål

Bakgrunnen for etableringen av Midgardsenteret var å bringe fokus på Vestfolds historie. Vestfold har vært hjem til mange viktig arkeologiske funn slik som Oseberg, Gokstad, Kaupang, og selvfølgelig Borre. Mange av gjenstandene fra disse funnene endte opp i Oslo, og Vestfold fylkeskommune ønsket å bringe noe av fylkets historie tilbake til fylket. Midgard historisk senter skulle opplyse om fylkets historie, og gjennom dette opplysningsarbeidet bedre fylkets kulturvern. Gjennom de opprinnelige utstillingene skulle Midgard fortelle Vestfold sin historie gjennom 10'000 år, fra steinalderen til Vikingtiden. Særlig fokus skulle settes på Borre som maktsenter, sammen med Kaupang, Oseberg, Gokstad, og Mølen.

Vestfold og Borre sin plass i sammenheng med resten av Europa skulle belyses, og sammenliknes med andre steder i Norden, blant annet Avaldsnes på Karmøy, Gamle Uppsala i Sverige, og Gamle Leire i Danmark. Videre skulle Snorres beretninger om Borre og Ynglingeætten utforskes. Norrøn religion og verdensbilde skulle presenteres gjennom suggestive bilder, der lys og lyd skulle bidra til å styrke inntrykket. Gjennom en aktivitetsavdeling for barn, skulle hverdagsliv i vikingtiden presenteres. Det skulle også være mulig for barna å få prøve seg som arkeologer, på en egen arkeologilekeplass (Lindh & Kausland 1999: 1-2).

4.2 Utstillingene

Sommeren 2017 hadde Midgard historisk senter 3 utstillinger. Disse var: *Borre i Viken Borre i Verden*, som bestod av gjenstander funnet på Borre (med noen få unntak), og noen rekonstruksjoner.

Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli omhandlet gravfeltet på Gulli, og presenterte 3 forskjellige gravtyper fra dette feltet, med gjenstander funnet i disse gravene. Den satte også gjenstandene i ett internasjonalt perspektiv, da noen var importgjenstander. Den siste utstillingen, *Vikinger i krig*, var en vandretstilling, som tilhørte Midgard og tidligere hadde vært på utlån. Den returnerte til Midgard sommeren 2017. *Vikinger i krig* var en hovedsaklig tekstbasert utstilling, med noen rekonstruerte gjenstander, og modeller. Denne utstillingen var basert på boken med samme navn av Kim Hjardar og Vegard Vike fra 2011.

4.2.1 Borre i viken, Borre i verden

Den først nye utstillingen på Borre var «Borre i viken, Borre i verden», som ble åpnet i 2009. Denne erstattet den gamle utstillingen 10.000 år i Vestfold, som hadde stått i Apsis 1 i 9 år. Bakgrunnen for å opprette den nye utstillingen var å fordype den faglige delen av utstillingen, samt å gå bort fra det tidligere fokuset på teknologiske løsninger. Fram til da hadde Midgard vært preget av en svært teknologibasert formidling, med stort fokus på videoprojektorer og lydeffekter. Målet var å returnere til en mer tradisjonell utstilling, med originale gjenstander, framfor å videreføre de dyre teknologiske løsningene (Arkiv, Midgard historisk senter U.Å.). Utstillingen består av ca. 40 gjenstander, de fleste funnet av i 1852. Gjenstandene er utlånt fra Kulturhistorisk museum (KHM) i Oslo, mange av dem utstilt for første gang. Etter planen

skulle utstillingen og gjenstandene stå i minst 5 år, men utstillingen stod fram til mai 2018, altså 9 år. De mest spektakulære funnene fra Skipshaugen, som ble utgravd i 1852, var det gullforgylte bronsebeslaget og selehøvrebekket i borrestil. Dette var utstilt på Vikingskipshuset på Bygdøy, men i 2014 fikk Midgard utlevert selehøvrebekket, og en langkam funnet i Osebergskipet (midgardsenteret.no²). Det ble også søkt om lån av noe flere gjenstander, som ikke ble innvilget.

Gjenstandene ligger fordelt på 8 monterer. Montrene 1-6 består av grå kasser med vinduer inn til gjenstandene, monter 7 og 8 er tradisjonelle glassmontre. Montrene huser både arkeologiske gjenstander, og kopier. Kopier av en spydspiss, rangle, skjerding, og sverd er montert på veggen inne i rommet. Sverdet ble mens jeg jobbet der sommeren 2017 tatt bort for reparasjon, og jeg vet ikke om det har blitt returnert. fire kopier av stiggøyer står løse oppå monter 3. I tillegg er det også bilder og tekst på monterene. Noen bilder i form av tegneserier er ment å formidle gjenstandene bedre til barn, mens andre bilder er av gjenstander fra skipshaugen som ikke er utlånt fra KHM. Jeg vil her gi en detaljert gjennomgang av ett utvalg av monterer, og en kort oppsummering av resten.

Figur 8 Bildet viser 5 av de 6 monterene i «Borre i viken, Borre i verden» utstillingen. Nok en monter av samme type ligger til venstre utenfor bildet. (Foto Haakon Skudem 2017©)

Monter 1 inneholder Skipsnagler og diverse bly og lærfragmenter fra skipshaugen, sammen med bilde av de forgylte bronsebeslagene fra seletøyet. Monteren inneholder også kopier av to små beslag og en spenne, kopi av en spydspiss, av en bjelle, samt en kopi av ett av beslagene på en såkalt Borreknute, ett av mange små bronsebeslag som fantes på ett stykke tre funnet i skipshaugen. På Monter 1 er det to tekstvinduer. Det første gir en kort beretning om hvordan skipshaugen ble utgravd i 1852, og hva denne inneholdt. Merkelig nok står det at haugen ble forstyrret av veiarbeidere på nyåret 1852, noe som er feil, da dette skjedde i november 1851. Teksten forteller også at dette var verdens første utgravning av ett vikingskip, og var da den første fysiske bekreftelsen på skip fra vikingtiden (*Borre i viken, Borre i verden* 2009).

Figur 9 Bly og lærfragmenter fra skipshaugen, Monter 1 vindu 3 (Foto Haakon Skudem 2017©)

Framfor å gi ett sammendrag av hva tekstvindu 2 på monter 1 sier, siterer jeg heller den i sin helhet, både for å la empirien komme til gode, og fordi dette er en av de kortere tekstene.

«I vikingtiden ble mange gjenstander dekorert med ornamenter av dyr og geometriske motiver i bånd. Hver generasjon satte sitt preg, og utviklet dyrestilen. Funnene fra Borre ble gjort allerede i 1852 og stilen ble beskrevet og gitt navnet Borrestil. Borrestil består av

halvnaturalistiske dyr blandet med bånd og lave relieffer i tette og likesidige geometriske motiver, som kalles ringkjeder og kringleknoter. Borrestilen dateres til omkring 900 e.Kr. og er den eldste skandinaviske stilen som er produsert i vikingbosetningene i Island, England og Russland. Nesten identiske beslag og ornamenter som de funnet i Skipshaugen, er funnet i Mellom-Sverige, ved Novgorod i Russland og så langt borte som Gnezdovo i Ukraina.»

(Borre i viken, Borre i verden 2009).

Figur 10 Bilde av gjenstander som ikke ble utlånt av KHM. Seletøy med forgylt beslag i borrestil på Monter 1 (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Monter 2 omhandler Skipshaugen, og inneholder ett kopi av ett glassbeger, basert på fragmenter funnet i haugen, en perle av bergkrystall, en øks, en skjerdingslenke og kopi av denne, og noen fragmenter fra en gryte. Det er også ett fotografi av noe knivbeslag funnet i Skipshaugen (*Borre i viken, Borre i verden 2009*).

Figur 11 Grytefragmenter fra skipshaugen, Monter 2 vindu 3. (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Dette monteret har 2 tekstvinduer. Det første tekstvinduet forteller at man siden 1852 har ønsket å finne ut hvem som ligger begravet i Skipshaugen, og påpeker at Ynglingesaga forteller at Øystein Fret og Halvdan den gavmilde og Mat-ille angivelig skal ligge gravlagt på Borre. Videre påpeker teksten at noen av gjenstandene kan peke mot en kvinnegrav, mens andre kan tyde på en mannsgrav, noe som kan bety at Skipshaugen kan ha rommet en dobbeltgrav. Teksten trekker også fram knivbeslaget fra bildet, og påpeker at dette er en østlig type, mer vanlig i mellom-Sverige, Baltikum, og Russland, og at dette tyder på at kvinnen trolig har vært av østlig opprinnelse. Teksten forklarer også at siden menneskene var brent, mens gravgavene var ubrente, tyder dette på at de avdøde var kremert ett annet sted (*Borre i viken, Borre i verden* 2009).

Det andre tekstvinduet omhandler gryten som ble funnet i Skipsgraven, og forklarer at tilsvarende gryter også var funnet i Oseberggraven og Gokstadgraven. Teksten legger vekt på døden som en reise, og gryten tolkes som leirutstyr til reisen (*Borre i viken, Borre i verden* 2009).

Figur 12 Stigbøyler og fragmenter av stigbøyler fra skipshaugen, Monter 3 vindu 4. (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Figur 13 Bøyd sverd, løsfunn prestegårdsjordet, Monter 4 vindu 2. (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Figur 14 Rangle og stigmåle fra Borre, mulig haug 2, Monter 5 vindu 1. (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Resten av monterene fra 2009 følger samme mønster, her er en oppsummering av disse.

Monter 3 omhandler også Skipshaugen, men dette monteret fokuserer i større grad på rideutstyret som ble funnet i grava. Monteret inneholder 5 stigmåler, og kopier av disse (4 er plassert løst oppå monteret, en inni), og ett kopi av ett munnbitt. Dette monteret har også to tekstvinduer. Det første forteller om stigmålene og deres funksjon. Det andre tekstvinduet forteller om vikingtidens tre samfunnsklasser, trellene, de frie, og herskereliten som eide jord. Monter 4 inneholder diverse løsfunn fra prestegårdsjordet utenfor parken. Monteret inneholder ett bøyd sverd, en spydspiss, og en kort spydspiss. Det har kun ett tekstvindu som omhandler våpen i vikingtiden. Teksten gir en grov beskrivelse av våpenenes funksjon og bruksområde, uten å gå dypere inn i våpenenes sosiale betydning. Teksten fokuserer på våpentypene presentert i monteret, men nevner også pil og bue, og forklarer at dette var ett våpen som langt overgikk spy og sverd, men av naturlige årsaker sjeldent bevares i jorda. Til sist forklarer teksten at sverdet i monteret er bøyd av en smed før det ble lagt i jorda, men at grunnen bak denne praksisen ikke er kjent. Monter 5 inneholder løsfunn, som er antatt å stamme fra Haug 2. Gjenstandene i dette monteret består av en såkalt rangle, ett munnbitt, en stigmåle og kopi av denne, og to klebersteinskar av ulike størrelser. Dette monteret har også kun ett tekstvindu, som forklarer gjenstandene i monteret. Teksten forteller at gjenstandene

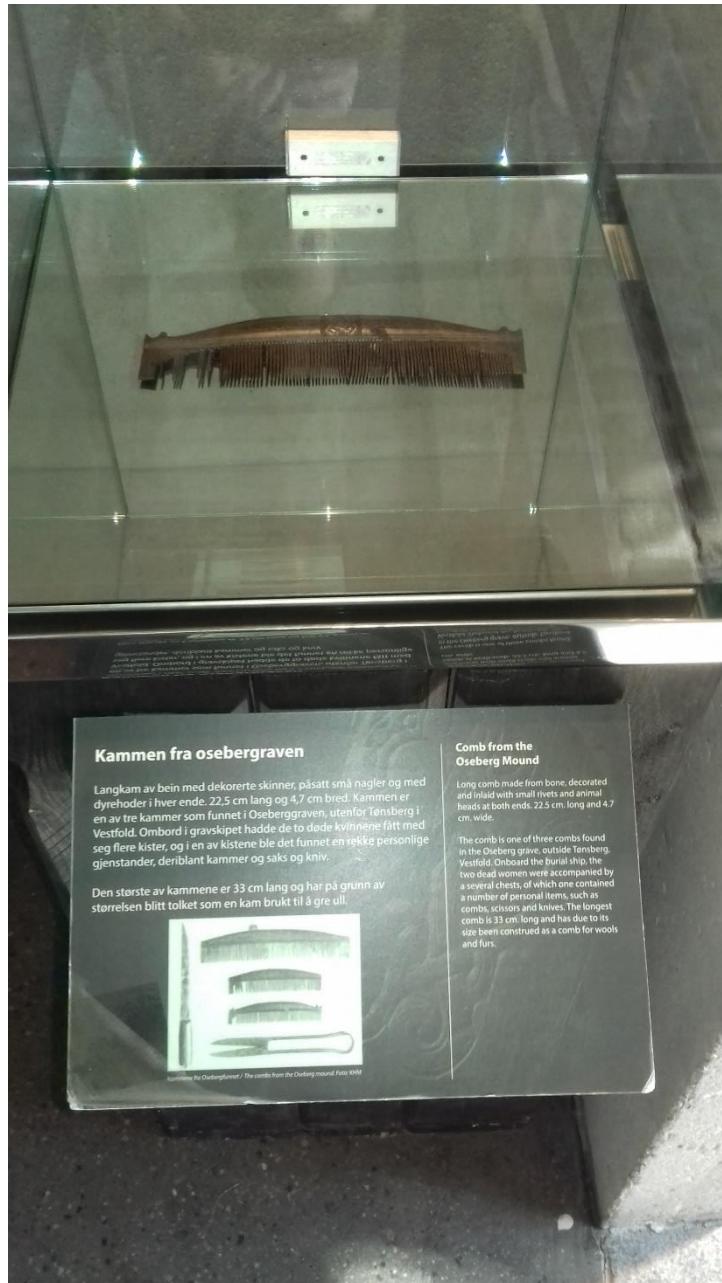
trolig stammer fra Haug 2, men dette kan ikke bekreftes med sikkerhet. Monter 6 er dedikert til nyere arkeologiske undersøkelser på Borre. Gjenstandene i monteret består av en samling brente beinrester, noen jernnagler, og en liten gullring (*Borre i viken, Borre i verden* 2009).

Figur 15 Brente beinrester, Monter 6 vindu 2. (Foto: Haakon Skudem 2017©)

I 2014 fikk Midgard historisk senter som tidligere nevnt utlevert ytterligere to gjenstander til denne utstillingen, Selehøvrebekker fra Skipshaugen, og en langkam fra Oseberggraven. Disse er plassert i to egne monterer, monter 7 og 8.

Monter 7 står ved utgangen til utstillingen, og er designet annerledes enn de øvrige monterene, og er ett mer tradisjonelt glassmonter med glassvegger på alle sider. Monteret inneholder en kam fra Oseberggraven, og har en tekstplakat som gir en enkel beskrivelse av kammen, og forteller at denne ble funnet i en kiste sammen med to andre kammer, en saks, og en kniv (*Borre i viken, Borre i verden* 2014).

Figur 16 Langkam fra Oseberg, Monter 7 (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Monter 8 står ute i Prommenaret et stykke lengre inn. Monteret er av samme type som monter 7. Dette monterets plassering gjør at det ikke nødvendigvis oppleves som en del av denne utstillingen. Grunnen til monterets plassering er trolig bedre belysning ute i Prommenaret, samt ønske om økt synlighet av denne gjenstanden. Dette monteret inneholder nemlig selehøvreslaget fra Skipshaugen, som er en av praktgjenstandene fra Borre (*Borre i viken, Borre i verden* 2014).

Tekstplakaten til dette monteret gir først en beskrivelse av selehøvrebekket, og forklarer at det kan ha vært brukt i sammenheng med bruk av vogn eller slede. Deretter forteller teksten at dette selehøvrebekket var unikt i sin type for Vestfold, fram til ett nesten identisk ble funnet på Gulli i 2005, bare 10 km fra Borre. Det står at disse er så like at det kan ha vært samme håndverker som har laget dem, og presenterer en mulighet for at selehøvrebekket fra Gulli kan ha vært en gave fra en mektigere høvding på Borre (*Borre i viken, Borre i verden* 2014).

Figur 17 Selehøvrebekket fra skipshaugen, Monter 8 (Foto Haakon Skudem 2017©)

4.3.2 Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli

Denne utstillingen omhandler ett annet gravfelt fra vikingtiden i Vestfold, Gulli.

Gulligravfeltet ble gravd ut i perioden 2003-2004 i sammenheng med utbyggelse av nye firefelts motorvei (E-18). Feltet inneholdt blant annet tre kammergraver og åtte båtgraver, og var etter gravgodset å dømme, ett gravfelt for relativt velstående personer. Utstillingen ble åpnet vinteren 2011, og gjenstandene er utlånt fra Kulturhistorisk museum (Midgardsenteret.no⁴).

Utstillingen befinner seg i Apsis 2, og består av en rekke arkeologiske gjenstander og en topografisk modell, og forklares ved hjelp av bilder og tekst (både på norsk og engelsk). De

arkeologiske gjenstandene er fordelt på åtte montere, som igjen er fordelt på fire bord, og den topografiske modellen er plassert midt i rommet. Tre av bordene, de som er plassert innerst i rommet, representerer hver sin gravtype funnet på Gulli, Kammergrav, båtgrav, og mannsgrav. Det siste bordet er plassert mellom de to inngangene, og har ett enkelt monter, og er ikke knyttet til noen spesifikk gravtype eller tema. I likhet med delkapittelet om *Borre i viken*, *Borre i verden* vil jeg bare presentere i detalj noen av monterene og de tilhørende tekstene, mens det kun vil gis en oversikt over resten.

Bord 1, omhandler kammergravskikken, og presenterer en kammergrav med en kvinne. Bordet har to montere, ett lite som inneholder tre små perler, og ett større som inneholder ett spinnehjul, en sigd, en saks, en draktnål, og ett jernbissel, samt en ørering/remfordeler i jern. Teksten til dette bordet er to små plakater på selve bordet, og en stor plakat på veggen bak bordet, med ett større bilde. Bildet illustrerer hvordan graven kan ha sett ut da den ble laget. Bildet viser en kvinne som ligger i en kammergrav, med hennes personlige utstyr (gjenstandene i utstillingen) og ett hestehode ved føttene hennes. Ved siden av graven er det igjen bilde av de samme gjenstandene forstørret, så besøkende tydelig kan se hvordan gjenstandene en gang kan ha sett ut. Bildet viser to skålspenner, både på kvinnen og blant de forstørrede gjenstandene. Disse er ikke representert blant gjenstandene på bordet, men er representert på bord 4. Den første lille tekstplakaten omhandler forekomsten av hest i vikingtidsgraver, og mulige betydninger av dette. Den andre lille tekstplakaten gir en enkel definisjon av hva en kammergrav er, og hva som skiller dem fra kistegraver. Den tredje og større plakaten på veggen bak bordet, omhandler kammergravskikken, og forteller spesifikt om graven gjenstandene var funnet i, og hvorfor den er tolket som en kammergrav (*Hauglagt, vikingenes gravskikk på Gulli 2011*).

Figur 18 Gjenstander fra kammergrav på Gulli, Bord 1, Monter 2. (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Bord 2, omhandler en mannsgrav der en mann er gravlagt i haug uten båt, kammer, eller andre konstruksjoner. Bordet har tre større montre. Teksten består av en liten tekstplakat på selve bordet, og i likhet med de andre bordene, en større tekst og bildeplakat på veggen bak bordet. Dette er den rikeste av gravene representert, og viser flere statusgjenstander. Det første monteret inneholder tre gjenstander, ett sverd, en skjoldbule, og en spydspiss. Det neste monteret inneholder ett selehøvrebleslag i kobberlegering. Det tredje og største monteret inneholder en jernrangle, to deler av ett bissel, en øks, en bjelle, ett skifferbryne, ett klebersteinskar med jernhank, tre små skjoldbuleformede pyntenagler i jern, En kniv, og ett lite vektlodd av bly (*Hauglagt, vikingenes gravskikk på Gulli 2011*).

Figur 19 Sverd, spydspiss og skjoldbule fra Gulli, Bord 2, Monter 2 (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Den første tekstplakaten som er plassert på selve bordet omhandler selehøvrebekslaget, og setter dette i en større sammenheng. På plakaten er det sammen med teksten ett bilde av høvrebekslaget fra Borre, og ett kart som viser fordelingen av slike høvrebekslag i Norge og Sverige. Teksten forklarer at bare tolv selehøvrebekslag i borrestil er funnet, ett fra Nord-Trøndelag, ett fra Borre, og dette på Gulli, resten fra Sverige. Teksten forteller at de alle er funnet i høystatusgraver fra merovingertid og vikingtid, og stiller spørsmål om de kanskje kan være en indikasjon på en felles forbindelse mellom de som eide dem (*Hauglagt, vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Figur 20 Øvrige gjenstander Bord 2, Monter 3. (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Figur 21 Selehvrebeklaget fra Gulli, Bord 2, Monter 1 (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Den store plakaten bak bordet viser ett bilde av graven slik den kan ha sett ut da den ble lagt, med alle gjenstandene representert i monterene. Plakaten har også ett bilde som illustrerer hvordan selehøvrebekket ville vært i bruk, montert på ett selehøvve på en hest. Selve teksten forklarer kort at dette er den rikeste graven på Gulli, og gir en liste over gjenstandene i graven. Interessant nok nevnes det at det lå en sigd i denne graven, men ingen sigd er representert blant gjenstandene på bordet (*Hauglagt, vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Under bildet av hesten og høvrebekket er det enda ett stykke med tekst. Denne teksten omhandler høvrebekket, og forteller blant annet at høvrebekket fra Gulli er så lik det fra Borre at det kan tenke seg at samme håndverker har laget det. Og igjen stilles det spørsmål om dette kan tyde på en forbindelse mellom de to gravene (*Hauglagt, vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Mannsgrav

Denne graven er den rikest utstyrte graven på Gullifeltet. Den hauglagte mannen hadde med seg et våpensett i graven bestående av sverd, spyd, øks og skjold. I tillegg var han begravd med sigd, bryne, kniv, vektlodd, klebersteinskar, en perle, hesteutstyr samt beslag og nagler av jern som kan ha tilhørt et treskrin.

A Man's Grave

This grave is the most richly equipped site. The man in the grave was buried with a set of weapons consisting of a sword, spear, axe and shield. In addition he was buried with a scythe, whetstone, knife, weight, a bead and horse equipment fittings and rivets, which may have been in a wooden box. The most spectacular object retrieved from this grave was a harness mount for use with carriage on the horse's neck and through which the horse would run. The harness mount is beautifully finished in a tin alloy in the Borre style.

An almost identical harness mount was found here at Borre, but it was made of a different alloy. These harness mounts appear to have been made by the same craftsman. Perhaps the harness mount found at Gulli suggests a connection between the power at Borre and the man buried at Gulli?

Det mest spektakulære som ble funnet i denne graven er et høvresbeslag, en gjenstand som satt på hestene, og som man kunne tre tomme gjennom når man satt i en vogn eller slede. Høvresbeslaget er forseggjort og vakkert utført, med tinnlegering og ornamentikk i Borrestil. Her på Borre er det funnet et nesten identisk beslag, men med gulllegering. Disse to beslagene er så like at man kunne tro at de er laget av samme håndverker. Kanskje høvresbeslaget som ble funnet på Gulli viser til en forbindelse mellom maktsenteret Borre og mannen som er hauglagt på Gulli?

Hauglagt vikingenes gravskikk på Gulli

MIDGARD

Figur 22 Den store tekstplakaten bak Bord 2 i Hauglagt, vikingenes gravskikk på Gulli (Foto: Haakon Skudem 2017©)

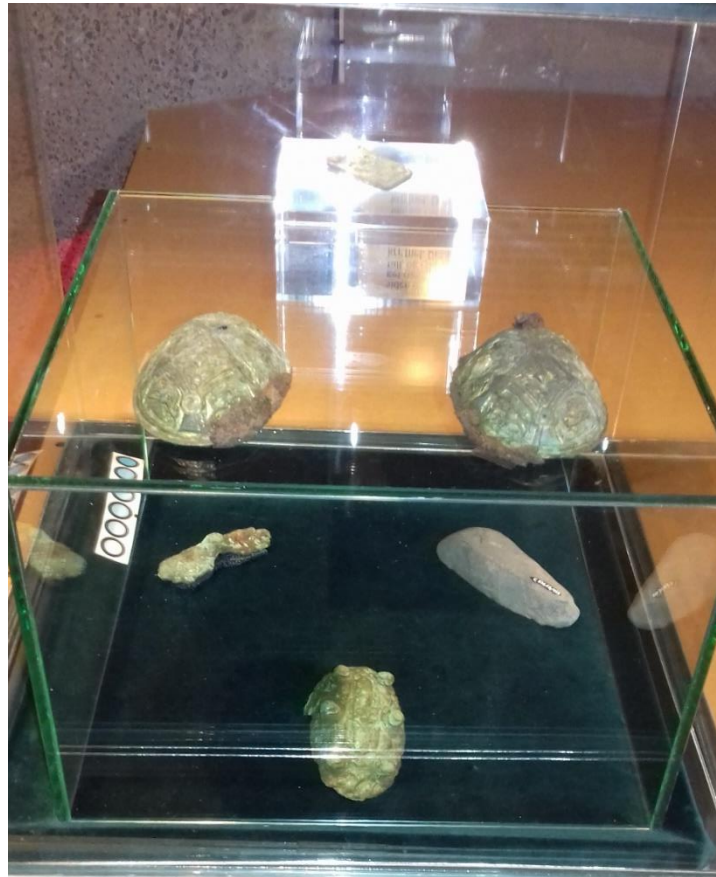
Bord 3 presenterer en båtgrav med en kvinne. Dette bordet har to monterer, og tre tekstplakater. Som de andre bordene er det en større plakate bak bordet med både illustrerende bilde og tekst. På selve bordet er det to mindre tekstplakater. I det første monteret ligger en kniv, tre klinknagler, og ett spinnehjul av leire. I det andre monteret ligger 14 perler av glass (*Hauglagt, vikingenes gravskikk på Gulli 2011*).

Teksten på den første lille plakaten på bordet, forklarer hvordan man ut ifra spredningen av klinknagler, kan se hvordan båten var konstruert, og hvordan den en gang kan ha sett ut. Den andre lille tekstplakaten på bordet, presenterer tolkningen av at slike båtgraver vitner om en forestilling av døden som en reise. Hovedvekten av teksten på denne plakaten beretter om denne tolkningen, og trekker også inn at graver med hest og/eller rideutstyr kan tolkes på samme måte. I ett kort avsnitt nederst gis det en alternativ forklaring, at båten kan tyde på at den gravlagt har hatt en relasjon til sjøen. Den store plakaten bak Bord 3 viser ett bilde av en kvinne liggende i en båt, med representasjoner av hvordan gjenstandene i graven en gang kan ha sett ut ved siden av. Teksten forteller at det på Gulli er funnet åtte båtgraver, og 86 båtgraver i Vestfold totalt (46 av dem på Kaupang), og at båtgraver er knyttet til kystmiljøet, og er godt utbredt i vikingtiden (*Hauglagt, vikingenes gravskikk på Gulli 2011*).

Figur 23 Spinnehjul, kniv og skipsnagler fra båtgrav på Gulli, Bord 3, Monter 1. (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Bord 4 har ikke noe særegent tema, og inneholder for det meste gjenstander av spesiell interesse. Dette bordet har bare ett monter, og to mindre tekstplakater på bordet. Monteret inneholder tre ovale skålspenner, en likearmet spenne, ett beslag med dekor i karolinsk steil, og en nøstvetøks av stein (*Hauglagt, vikingenes gravskikk på Gulli 2011*).

Figur 24 Skålspenner, nøstvetøks, likearmet spenne og karolinsk beslag. Bord 4, Monter 1. (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Den første tekstplakaten forteller kort og generelt om jernalderens dyreornamentikk, mens den andre forteller om nøstvetøksen. Teksten forklarer at nøstvetøksen opprinnelig stammer fra eldre steinalder, men har blitt funnet i en båtgrav på Gulli. Det forklares at fra gammelt av var vanlig å kalle slike steinalderøkser for «Tordenkiler», og at guden Tor brukte en slik øks. De stilles spørsmål om ikke denne øksen kan ha fylt i en spesiell religiøs funksjon for eieren (*Hauglagt, vikingenes gravskikk på Gulli 2011*).

I tillegg til tekstplakatene bak og på bordene, finnes det rundt om i Apsis 2 13 andre plakater med bilder og tekst. Disse er:

E-18 prosjektet, som forteller de arkeologiske undersøkelsene foretatt i perioden 2003-2010 på Gulli (*Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Hvem er begravd på Gulli? Gir en forklaring på når feltet er datert, og at ut i fra gjenstandsmaterialet på Gulli, var det folk av middels høy sosialt sjikt (*Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Ornamentikk og samfunn forteller om hva gjenstander funnet på Gulli med ulike ornamentikk kan fortelle om samfunnet (*Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Gravfeltet forteller om hva slags graver som var å finne på Gulli, og litt om forholdene på stedet (*Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Gullifeltets beliggenhet er ganske selvfølgelig, og forteller om landskapet på og rundt feltet (*Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Bilde av E-18 motorvei hvor feltet en gang lå (*Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Rekonstruksjon forteller om hvordan detaljert dokumentering under utgravningen, har gjort det mulig å digitalt rekonstruere en av båtene fra Gulli, med god nøyaktighet (*Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Import viser ett europakart, som viser hvor diverse gjenstander fra utstillingen kan ha stammet fra. Teksten forklarer at så mange som åtte gjenstander fra Gulli trolig har vært importert (*Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Graven som territoriell markør og manifestasjon av odelsretten knytter gravhaugene til eiendomsrett over jordeiendom (*Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Hva kan gravskikken fortelle oss om vikingenes syn på døden? Forteller at sagalitteraturen gir bakgrunn for to ulike tolkninger av vikingtidens forestillinger om døden. Den første er døden som en reise til etterlivet, den andre er at de døde lever videre inne i gravhaugen. Teksten forteller også at «Det andre kvadet om Helge Hundingsbane» kan gi en forklaring som tar begge modeller i betraktning (*Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Gravhauger og magi forteller at gravhauger kan knyttes til Odindyrkelse og forfedrekuld, der man ofret gaver til enten Odin, eller forfedrene ved gravhaugene (*Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Maktkamp og slekters gang. Haugbrotene på Gulli forteller at en ting som er uvanlig på Gulli er en tett forekomst av båtgraver, til tross for mangel på utsikt mot vann. Videre forteller teksten at noen av de eldste gravene har vært plyndret allerede i vikingtiden, og at yngre graver noen ganger er anlagt over den gamle. Teksten gir også noen mulige tolkninger av disse plyndringenes motiver (*Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

Hauglagt - Vikingenes gravskikk på Gulli gir en liste over dem som har bidratt til å skape utstillingen (*Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli* 2011).

4.3.3 Vikinger i Krig

Denne utstillingen åpnet opprinnelig i april 2012, men har siden vært byttet ut med andre midlertidige utstillinger. Sommeren 2017 kom *Vikinger i krig* utstillingen tilbake til Midgard historisk senter som en midlertidig løsning. Utstillingen er basert på boken med samme navn av historiker Kim Hjarðar og arkeologisk konservator Vegard Vike (2011). Utstillingen handler om krigskunst og militær historie i perioden 750-1000 e.Kr. Utstillingen består av rekonstruerte våpen og rustninger, illustrasjoner, plakater, kart og foto (Midgardsenteret.no⁶).

2017-installasjonen av utstillingen består av 31 tekstplakater, en modell av en festningsvoll, og en rekke rekonstruerte gjenstander. Utstillingen er plassert i Prommenaret og Apsis 3. Siden denne utstillingen består av såpass mye tekst, og siden teksten i hovedsak er en forkortet variant av kapittelene i *Vikinger i Krig* (Hjarðar & Vike 2011), gir jeg bare her en kort oversikt over plakatenes temaer, og presenterer bilder av Plakat 1, og voksdukkene i Apsis 3. Denne utstillingen har også bare indirekte med Borre og Vestfold å gjøre, og handler primært om vikingenes krigerkunst. Derfor har denne utstillingen lite med Midgard sitt overordnede mål om å skape og formidle kunnskap om vikingtid i Vestfold å gjøre.

Plakat 1-2. Vikingenes verdensbilde.

Plakat 3-7. Vikingenes krigskunst

Plakat 8-12. Vikingenes militære anlegg

Plakat 13-16. Vikingene og skipet.

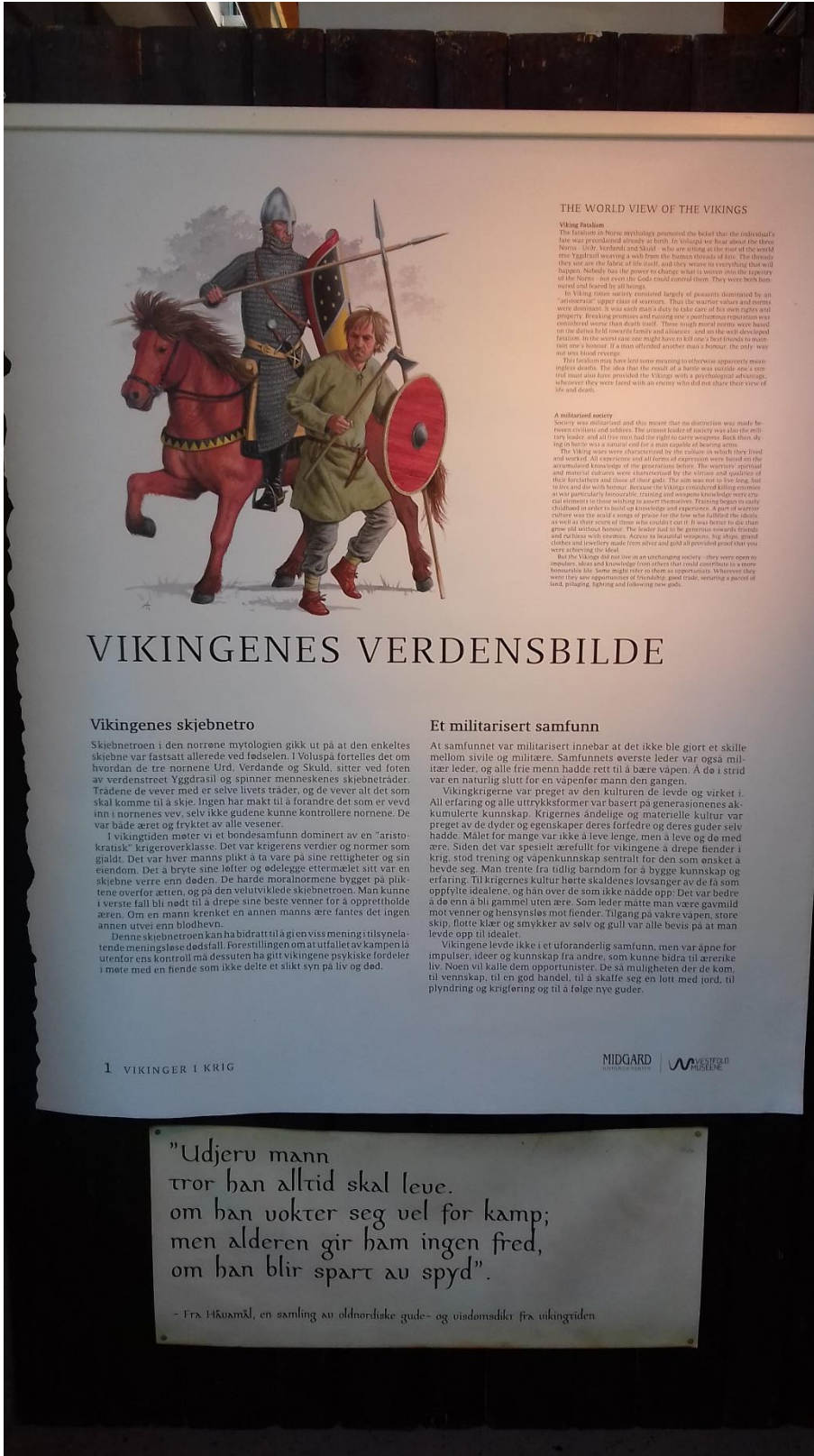
Plakat 17-21. Vikingenes våpen

Plakat 22-24. Vikingenes militære institusjoner.

Plakat 25-26 Vikingene angriper!

Plakat 26-30. Vikingenes tokter.

(Vikinger i krig 2017).

THE WORLD VIEW OF THE VIKINGS

Viking Fatalism
 The fashions in Norse mythology promoted the belief that the individual's fate was preordained already at birth. In Vikings we hear about the three Norns - Urd, Verdandi and Skuld - who are sitting at the root of the world tree Yggdrasil weaving a web from the human threads of fate. The threads they use are the fabric of the truth, and they weave in every thread that will happen. Nobody has the power to change what is woven into the tapestry of the Norns - not even the gods could control them. They were both born, sealed and fated by all beings.

In Viking times society consisted largely of peasants dominated by an "aristocratic" upper class of warriors. That the warrior values and norms were dominant. It was such men's duty to take care of his own rights and property. Breaking promises and raising one's position through reputation was considered worse than death itself. These moral norms were based on the duties held towards family and ancestors, and on the well-developed fatalism. As the words can one might have to kill one's best friend in man-to-man combat. If a man offered another man a honour, the only way out was blood revenge.

This fatalism may have lent some meaning to otherwise apparently meaningless deaths. The idea that the result of a battle was written one a scroll that was laid provided the Vikings with a psychological advantage, whenever they were faced with an enemy who did not share their view of life and death.

A militarized society
 Society was militarized and this meant that no distinction was made between civilian and soldier. The utmost leader of society was also the military leader and all from men had the right to carry weapons. Each man, owing to his role was a natural candidate for a man capable of bearing arms.

The Vikings were characterized by the culture in which they lived and worked. All experiences and all forms of expression were based on the accumulated knowledge of the generation before. The warrior's spiritual and material cultures were characterized by the virtues and qualities of their ancestors and those of their gods. The aim was not to live long but to live good and with honour. Because the Vikings considered killing enemies as their particular heroic activity, training and weapons knowledge were crucial elements to those wishing to assert themselves. Training began in early childhood in order to build up knowledge and experience. A part of warrior culture was the award of praise for the few who fulfilled the ideal, as well as their scorn of those who couldn't cope. It was better to die than grow old without honour. The leader had to be generous towards friends and partners with treasure. Access to material weapons, clothing, armor, grand clothes and jewelry made from silver and gold all provided proof that you were achieving the ideal.

But the Vikings did not live in an unchanging society - they were open to innovation, ideas and knowledge from others that could contribute to a more honorable life. Some might refer to them as opportunists. Whenever they were free from opportunities of raiding and trade, seeking a piece of land, pillaging, fighting and following new gods.

VIKINGENES VERDENSBILDE

Vikingenenes skjebnetro

Skjebnetroen i den norrøne mytologi gikk ut på at den enkelte skjebne var fastsatt allerede ved fødselen. I Nols på fortelles det om hvordan de tre nornene Urd, Verdande og Skuld, sitter ved roten av verdenstreet Yggdrasil og spinner menneskenes skjebnetrader. Trådene de vever med er selve livets tråder, og de vever alt det som skal komme til å skje. Ingen har makt til å forandre det som er vedt inn i nornenes vev, selv ikke gudene kunne kontrollere nornene. De var både æret og fryktet av alle vesener.

I vikingtiden møter vi et bondesamfunn dominert av en "aristokratisk" krigeroverklasse. Det var krigerens verdier og normer som gjaldt. Det var hver manns plikt å ta vare på sine rettigheter og sin eiendom. Det å bryte sine løfter og ødelegge ettermålet sitt var en skjebne verre enn døden. De harde moralnormene bygget på pliktene overfor ætten, og på den velutviklede skjebnetroen. Man kunne i verste fall bli nødt til å drepe sine beste venner for å opprettholde æren. Om en mann krenket en annen manns ære fantes det ingen annen utvei enn blodhevn.

Denne skjebnetroen kan ha bidratt til å gi en viss mening i tilsynelatende meningsløse dødsfall. Forestillingen om at utfallet av kampen lå utenfor ens kontroll må dessuten ha gitt vikingene psykiske fordeler i møte med en fiende som ikke delte et slikt syn på liv og død.

Et militarisert samfunn

At samfunnet var militarisert innebar at det ikke ble gjort et skille mellom sivile og militære. Samfunnets øverste leder var også militær leder, og alle frie menn hadde rett til å bære våpen. Å dø i strid var en naturlig slutt for en våpenfør mann den gangen.

Vikingkrigerne var preget av den kulturen de levde og virket i. All erfaring og alle uttryksformer var basert på generasjonenes akkumulerte kunnskap. Krigerens åndelige og materielle kultur var preget av de dyder og egenskaper deres forfedre og deres guder selv hadde. Målet for mange var ikke å leve lenge, men å leve og dø med ære. Siden det var spesielt ærefullt for vikingene å drepe fiender i krig, stod trening og våpenkunnskap sentralt for dem som ønsket å hevde seg. Man trente fra tidlig barndom for å bygge kunnskap og erfaring. Til krigerens kultur hørte skaldens lovsanger av de som oppfylte idealene, og hån over de som ikke nådde opp. Det var bedre å dø enn å bli gammel uten ære. Sam leder måtte man være gavmild mot venner og bevisnysløs mot fiender. Tilgang på våpene, store skip, flotte klær og smykker av sølv og gull var alle bevis på at man levde opp til idealene.

Vikingene levde ikke i et uforanderlig samfunn, men var åpne for impulser, ideer og kunnskap fra andre, som kunne bidra til ærerike liv. Noen vil kalle dem opportuniste. De så muligheten der de kom, til vennskap, til en god handel, til å skaffe seg en løtt med jord, til plyndring og krigføring og til å følge nye guder.

1 VIKINGER I KRIG

MIDGARD MUSEUM

"Udjeru mann tror han alltid skal leve, om han uokter seg vel for kamp; men alderen gir ham ingen fred, om han blir spart av spyd".
 - Fra Hávamál, en samling av oldnorske gude- og visdomsviser fra vikingtiden

Figur 25 Tekstplakat 1, Vikinger i krig (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Vikingenes skjebnetro

Skjebnetroen i den norrøne mytologien gikk ut på at den enkeltes skjebne var fastsatt allerede ved fødselen. I Voluspå fortelles det om hvordan de tre nornene Urd, Verdande og Skuld, sitter ved foten av verdenstreet Yggdrasil og spinner menneskenes skjebnetråder. Trådene de vever med er selve livets tråder, og de vever alt det som skal komme til å skje. Ingen har makt til å forandre det som er vevd inn i nornenes vev, selv ikke gudene kunne kontrollere nornene. De var både æret og fryktet av alle vesener.

I vikingtiden møter vi et bondesamfunn dominert av en "aristokratisk" krigeroverklasse. Det var krigerens verdier og normer som gjaldt. Det var hver manns plikt å ta vare på sine rettigheter og sin eiendom. Det å bryte sine løfter og ødelegge ettermålet sitt var en skjebne verre enn døden. De harde moralnormene bygget på pliktene overfor ætten, og på den velutviklede skjebnetroen. Man kunne i verste fall bli nødt til å drepe sine beste venner for å opprettholde æren. Om en mann krenket en annen manns ære fantes det ingen annen utvei enn blodhevn.

Denne skjebnetroen kan ha bidratt til å gi en viss mening i tilsynelatende meningsløse dødsfall. Forestillingen om at utfallet av kampen lå utenfor ens kontroll må dessuten ha gitt vikingene psykiske fordeler i møte med en fiende som ikke delte et slikt syn på liv og død.

Figur 26 Tekst på Plakat 1, Vikinger i krig, Vikingenes skjebnetro (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Et militarisert samfunn

At samfunnet var militarisert innebar at det ikke ble gjort et skille mellom sivile og militære. Samfunnets øverste leder var også militær leder, og alle frie menn hadde rett til å bære våpen. Å dø i strid var en naturlig slutt for en våpenfør mann den gangen.

Vikingkrigerne var preget av den kulturen de levde og virket i. All erfaring og alle uttrykksformer var basert på generasjonenes akkumulerte kunnskap. Krigernes åndelige og materielle kultur var preget av de dyder og egenskaper deres forfedre og deres guder selv hadde. Målet for mange var ikke å leve lenge, men å leve og dø med ære. Siden det var spesielt ærefullt for vikingene å drepe fiender i krig, stod trening og våpenkunnskap sentralt for den som ønsket å hevde seg. Man trente fra tidlig barndom for å bygge kunnskap og erfaring. Til krigernes kultur hørte skaldenes lovsanger av de få som oppfylte idealene, og hån over de som ikke nådde opp: Det var bedre å dø enn å bli gammel uten ære. Som leder måtte man være gavmild mot venner og hensynsløs mot fiender. Tilgang på vakre våpen, store skip, flotte klær og smykker av sølv og gull var alle bevis på at man levde opp til idealet.

Vikingene levde ikke i et uforanderlig samfunn, men var åpne for impulser, ideer og kunnskap fra andre, som kunne bidra til ærerike liv. Noen vil kalle dem opportuniste. De så muligheten der de kom, til vennskap, til en god handel, til å skaffe seg en lott med jord, til plyndring og krigføring og til å følge nye guder.

Figur 27 Tekst på Plakat 1, Vikinger i krig, Et militarisert samfunn (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Figur 28 Stridende voksdukker i Apsis 3, Vikinger i Krig. (Foto: Haakon Skudem 2017©)

4.4 Gildehallen

Etter at det ble funnet spor etter bebyggelse på Borre under Borreprosjektet i 1988-1992, som etter georadarundersøkelse i 2007 skulle vise seg å være spor etter to store hallbygninger (Myhre 2015: 95-101), ble det besluttet å bygge en vikingtidshall knyttet til Midgard historisk senter (Hansen 2009: 1-2). Dette bygget skulle bidra til Vestfold fylkeskommunes ønske om at Vestfold skulle bli Norges nye «Vikingfylke», og være ledende i formidling av vikingtidens kulturarv, samt å bidra til økt turisme i fylket. Til tross for at en av motivasjonene bak bygningen av gildehallen var økt turisme, lå det ikke ett økonomisk motiv bak satsingen. Formålet var å bedre formidlingen av vikingtid til fylkets innbyggere og besøkende (Hansen 2009: 1-2). Forut for beslutningen om å bygge gildehallen, lå minst 10 år med diskusjoner og planer om å bygge ett langhus på Borre. Fra det ble besluttet å konstruere en gildehall i 2007 til det ble overtatt av Vestfoldmuseene IKS i 2013, ligger en lang historie med kostnadsøkninger, endringer av driftsplaner, søknader til politikere om økt pengestøtte. Siden det ikke lå økonomisk motivasjon bak satsingen, gjorde momskompensasjonen som fylkeskommunen hadde regnet inn i prosjektet, at gildehallen i dag ikke kan drives kommersielt, noe som legger styring for hva slags drift Midgard kan drive i hallen (Gansum, Terje: E-post til Haakon Skudem 29.08.2017).

Figur 29 Gildehallen til Midgard historisk senter (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Flere tomter ble vurdert til den nye gildehallen, og ett viktig kriterium for valget var at moderne elementer som veier, biler og parkeringsplasser ikke skulle virke forstyrrende på inntrykket av hallen, og formidlingen. Mange av tomtene rundt parken som ble vurdert var dessuten fredet eller innenfor strandsonen, og spesiell dispensasjon ville derfor være krevet. Valget av tomt falt derfor på en tomt ca. 230 meter nord for Midgardsenteret, i Voldskogen. Denne tomten er til tross for at den ligger bare ett steinkast unna RV19, godt skjermet fra moderne arkitektur og moderne samfunns-elementer, samt at den lå utenfor parkens frednings-sone. Tomten er omgitt av skog, og mellom hallen og RV19 ligger det en høy vold som skjermer hallen fra veien og trafikken (Hansen 2009: 3-10). Selve hallens arkitektur er unik, og er i stor grad basert, ikke bare på stolpehull og andre arkeologiske spor etter slike haller, men også mytiske kilder som kvadet om Beowulf er tatt i bruk (midgardsenteret.no). Hallens arkitektur er også inspirert av stavkirkene, dette baserer seg på ett arbeid av Terje Gansum, *Hallene og stavkirkene – Kulturbygninger i en overgangstid* (Gansum 2008). Gansum mener det finnes en kontinuitet i byggeteknikk fra jernalderens aristokratiske haller til de første trekirkene i Norge (Gansum 2008: 208). Gansum var først Innleid konsulent ved Midgard i 2002, deretter fagansvarlig fra 2004-2006, og daglig leder 2006-2009 (Gansum, Terje: E-post til Haakon Skudem 29.08.2017)

Gildehallen benyttes av Midgard historisk senter til spesielle arrangementer, enten offentlige, eller private på etterspørsel av gjester, men hovedsakelig benyttes gildehallen i den daglige formidlingen ved senteret. Inngangsbillett til senteret gir tilgang til både gildehallen og museet (midgardsenteret.no³). I hallens ordinære åpningstid jobber minst en guide i hallen, og er ansvarlig for å formidle til publikum, så vel som å kontrollere billetter og selge dette til de som ikke måtte ha. Til formidlingen tar guiden utgangspunkt i 4 takbærende søyler midt i rommet, med utskjæringer som forteller hver sin historie, Skirnesmål, Ynglingsaga, kvadet om Beowulf, og Bråvallaslaget (midgardsenteter.no³, vfk.no¹). Formidlingsmaterialet om søylene, som guidene benytter seg av til formidling i gildehallen, er også publisert på Vestfold Fylkeskommune sine nettsider, og er skrevet av Ragnar Orten Lie, disse linkes også til gjennom Midgard sine hjemmesider (midgardsenteret.no³, vfk.no¹). Ønskes en mer detaljert gjennomgang av søylenes innhold og hva de er ment å formidle kan det leses om på Vestfold fylkeskommunes nettsider (vfk.no¹).

Den første søylen forteller historien skildret i den eldre Eddas «Skirnesmål». Denne søylen benyttes for å illustrere konseptet med det hellige bryllup, og hvordan Ynglingeætten legitimerte makt gjennom å hevde å være nedstammet fra gudene (vfk.no²). Utskjæringene henter inspirasjon fra gullgubber som avbilder det hellige ekteskap, og tekstilene og vognen funnet i Osebergskipet (vfk.no²). Formidling av denne søylen krever en viss kjennskap til skirnesmål fra guidens side, og formidlingsmaterialet fra Midgard gir en oppsummering av diktet, samt noen valgte utdrag som er særlig knyttet til scenene på søylen (vfk.no², Bjønnes og Doksrød¹ U.Å.)

Figur 30 Søyle 1, Skirnesmål (Foto: Haakon Skudem 2017©)

Søyle 2 omhandler Ynglingesaga slik den er i Snorre Sturlassons *Heimskringla* og krever noe kjennskap til denne fra guidens side, men igjen gir formidlingsmateriale fra Midgard en kort innføring i denne, særlig de delene som er knyttet til bildene på søylen er vektlagt (vfk.no³, Midgard historisk senter: formidlingsmateriale). Denne søylen har på lik linje med søyle 1 3

bildefelt som strekker seg rundt søylen. Ett av bildefeltet på søylen illustrerer kong Halvdan den gavmilde og mat-ille, som ifølge Snorre skal være begravet på Borre. Halvdan er avbildet givende sverd til sine menn, som fortviler, da de har fått nok gaver, men ikke nok mat. Scenen illustrerer hvordan Halvdan fikk tilnavnet sitt, så vel som viktigheten av å vise generøsitet med både mat og gaver i gildehallen. (vfk.no³). Ynglingesaga gir guiden mulighet til å utdype og formidle om mange elementer ved hallen og vikingtiden. Gjennom Fjolne knyttes søyle 1 og 2 sammen, og igjen vektlegges ættens maktkrav gjennom å hevde å være nedstammet fra gudene. Halvdan den gavmilde og mat-ille illustrerer herrens forpliktelser i hallen, med at det ikke bare er viktig å være gavmild, men også å oppfylle sin rolle som god vert. Denne rollen var viktig nok til at Halvdan fikk ett tilnavn som vedvarer 1200 år etter kongens død. Gjennom Åsa kan guiden illustrere kvinnes rolle i vikingtidens politiske spill, og husfruens rolle ved hverdag og ved fest (vfk.no³).

Søyle 3 handler om Bråvallaslaget og benyttes til å illustrere Odinkulten og krigeraristokratiet. Søylenes motiv er hentet fra tekstilene funnet i Osebergskipet (vfk.no⁴). Denne søylen kan brukes til å illustrere hvordan de norrøne gudene kan være lunefulle, særlig i krig. I dette tilfelle svikes Harald Hildetann Odins yngling, for at han skal kunne komme til Valhall. Videre kan den illustrere kongenes alliansenettverk, og gildehallen som politisk arena. I slaget nevnes det at nordmenn fra Viken deltok på svenske side av slaget. Her kan guiden knytte dette mot søyle 2 og Ynglingeættas opphav i Sverige, og stille spørsmål om kanskje slektninger av kongene på Borre deltok i slaget. Søylen kan også knyttes mot Søyle 1, og guiden kan sammenlikne fruktbarhetskulten knyttet til guden Frøy, og Krigerkulten rundt guden Odin (vfk.no⁴).

Søyle 4 omhandler Beowulfkvadet, som illustrerer ting som ære i krig, gavebyttene, og hallen som festsal og arena for å knytte allianser. Det øverste feltet viser først to krigere med spyd, hjelm, sverd og brynjer. Disse er hentet fra dekor på svenske hjelmfunn fra 500- og 600-tallet. Disse illustrerer de gaver kongen gir krigerene sine som fortalt i Beowulfkvadet (vfk.no⁵). Denne søylen brukes for å illustrere flere sider av livet i hallen. I Beowulfkvadet møter vi hallen til kong Hrothgar kalt Heorot. Som nevnt var kildringen av Heorot i Beowulfkvadet også inspirasjon til hallens arkitektur. Den beskriver Heorot som en høy hall med vide gavler (vfk.no⁵). Søylen illustrerer kongen som gavegiver, og forpliktelsene som

følger med å motta slike gaver fra en konge, og hallen som ett sted hvor gaver gis. Den illustrerer også hallens funksjon som festhall, og mektige kvinner som dronningene Wealthew og Hygd som skjenker krigerene mjød (vfk.no⁵).

Figur 31 Inne i gildehallen (Foto: Haakon Skudem 2017©)

4.5 Bruk av Borrefeltet i formidlingen

Midgard historisk senter tilbyr også guidet tur i Borreparken, denne turen varer normalt 30-45 minutter. Selve formidlingsmaterialet som utdeles til de ansatte, og som ligger tilgjengelig i resepsjonen, er hovedsakelig basert på boken *Før viken ble Norge* (Myhre 2015).

Turen starter utenfor inngangen til Midgard, hvor guiden begynner formidlingen ved å kort fortelle om de 5 mindre gravhaugene utenfor Midgard sin inngang, og kort om feltets historie, som en introduksjon til turen.

Videre går turen halvveis ned til parken, noen meter fra der skipshaugen en gang lå. Her forteller guiden om skipshaugen, om utgravingen av denne i 1852.

Deretter går turen ned til parkens inngang, og guiden stopper ett sted der det passer å fortelle om sporene etter de to gildehallene, som ble funnet like til høyre for parkens inngang.

Dersom det er tid kan guiden stoppe foran Haug 6, der det er noen betongfundament i bakke, etter scenen som Nasjonal Samling benyttet i sine landsstevner. Her kan guiden fortelle om hvordan NS brukte feltet under krigen.

Det neste stoppet på turen kan guiden stoppe gruppen enten foran eller oppå Haug 6. Her snakker guiden om feltets betydning i jernalderen, og de ulike delene av feltet, og mer generelt om gravhauger.

Siste stopp på turen er nederst på feltet, ved Haug 40/Stjernehuagen. Her vil guiden fortelle om strandlinja som gikk noen få meter nedenfor haugen, og om havna som en gang lå der. Guiden vil også formidle om stjernehaugen, og mulige tolkninger av slike.

Når turen er over vil guiden svare på eventuelle spørsmål publikum har, før han/hun går tilbake til Midgard (Bjønnes & Doksrød¹ U.Å).

4.6 Oppsummering

Formidlingen av vikingtid ved Midgard historisk senter kunne i perioden jeg har dokumentert deles inn i 5 deler. Først de 3 utstillingene inne på selve senteret, *Borre i viken*, *Borre i verden* fra 2009/2014, *Hauglagt, vikingenes gravskikk på Gulli* fra 2011 og *Vikinger i krig* fra 2017. Deretter formidlingen tilknyttet den rekonstruerte gildehallen, og til sist guidede turer i Borreparken.

De to arkeologiske utstillingene *Borre i viken*, *Borre i verden* (2009) og *Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli* (2011) presenterer hovedsakelig forskningshistorien av de to lokalitetene, og noen tolkninger rundt funnene. Gjenstandene i begge utstillingene er organisert etter hvilken funnkontekst de har, og formidles også i henhold til dette. Gullutstillingen presenterer langt mer tolkninger av funnene enn Borreutstillingen, men lite av tolkningene i noen av utstillingene tar for seg Vestfold som region. De tolkninger som gjøres i begge utstillingene handler hovedsakelig om gravskikk eller synet på døden. Oppfatningen er at utstillingen bærer tydeligere preg av ett ønske om å først og fremst presentere gjenstandene, og forskningshistorien bak funnene, samt noe generelle tolkninger om vikingtiden og dens gravskikk. Sånt sett synes utstillingen mer presentativ og objektorientert. Men hva så med museets mål om å skape og formidle kunnskap om Vestfold i vikingtid? Svaret på dette vil jeg komme nærmere tilbake til i kapittel 6.

5 Lofotr Vikingmuseum

5.1 Museets opprinnelse

Etter oppdagelsen av høvdingsetet på Borg i 1981, og de følgende arkeologiske utgravningene på stedet, ble det foreslått av Vestvågøy historielag å opprette ett museum på Borg. En komite bestående av representanter fra Vestvågøy, Nordland fylkeskommune, og Universitetet i Tromsø, ble opprettet av de lokale myndighetene. I 1992 ble en ideskisse for museet presentert av Dorthe Kaldal Mikkelsen. Konseptet ble lagt fram for, og akseptert av de lokale myndighetene (Jakhelln 2003: 301).

5.1.1 Museets formål og målgrupper

Det nye museet skulle gi en dypere forståelse av nordnorsk kulturhistorie i ett nasjonalt og internasjonalt perspektiv. Det skulle bli ett «levende» museum og opplevelsessenter, med vikingtiden som tema. I Sentrum av museet skulle en rekonstruksjon av langhuset Borg I:1 stå (Jakhelln 2003: 301). I *Borg in Lofoten, A chieftain's Farm in North Norway* fra 2003, gir Gisle Jakhelln de følgende begrunnelsene for opprettelsen av det nye museet:

- *“The history of Borg is important both for the inhabitants' identity and for their feeling of belonging to the region. Nowhere in Norway can a viking chieftain's complex be more clearly illustrated than at Borg”.*
- *“Borg is an important didactic source for a deeper understanding of the society of the past.”*
- *“Borg represents a major cultural attraction that will strengthen both the local and the regional tourist industry”.*
- *“The activities created at Borg will bring increased economic activity, creating new jobs in the local community”.*

(Jakhelln 2003: 301).

I museets egen målstruktur står det:

“Skape interesse for kjennskap til nordnorsk jernalder og middelalder, spesielt vikingtid. Kulturhistoriske verdier fra eldre tid skal samles inn, registreres og bevares. Forskning og formidling skal søke og gi et bilde av Vestvågøys befolkning gjennom tidene.”

(Lofot.no¹).

I museets håndbok for verter, forekommer det tydelig at den største målgruppen til museet er turister. Dette henger sammen med at det kommer mange turister til Lofoten, særlig med cruiseskip og buss, men den største gruppen turister er individuelle reisende. Lokalbefolkningen er en annen målgruppe museet henvender seg til, det samme gjelder barn (Kaasen Engen 2017: 8). I håndboken for guider gjøres det også rede for hva museet ønsker å formidle til publikum. Lofotr vikingmuseum skal gi besøkende en interessant, levende og spennende opplevelse av ett nord-norsk høvdingsete fra perioden 700-900 e.Kr. Besøkende skal få ett innblikk i hvordan høvdingen, husfrua og folkene på gården levde, og se de mange unike gjenstandene funnet under utgravningene på Borg, og ellers rundt på Vestvågøy og Lofoten. Borg skal også formidles som «De Hellige Høyder» da Borg har vært ett religiøst senter fra høvdingsetets etableringstid på 500-tallet, som hedensk senter, gjennom middelalderen som kirkested, og i dag i form av den gamle prestegården og den moderne kirken. Det påpekes at denne kontinuiteten fra høvdingsete, til kirkested er «*essensen*» i det som skal formidles ved Vikingmuseet (Kaasen Engen 2017: 8-9).

5.1.2 Museets arkitektur, og plan

Den første delen av det nye museet som ble ferdigstilt var vikingskipet 'Lofotr', en fullskala rekonstruksjon av Gokstadskipet, som ble sjøsatt våren 1992 (Jakhelln 2003: 301, Lofotr.no). Våren 1992 ble det holdt en arkitektkonkurranse, for å fastslå hvem som skulle designe det nye museet, vinneren var BOARCH arkitekter a.s. BOARCH fikk nå jobben med å designe og organisere hele museumsområdet, inkludert høvdinggården, naust, og ny adkomstbygning. Den gamle presteboligen ble omgjort til administrasjonsbygg, og utgjorde ingen ny konstruksjon (Jakhellen 1994 57, 2003: 301, 2005: 137-139).

5.1.3 Adkomstbygget

Adkomstbygget ble bestående av blå boder rundt ett tun, basert på tunanlegget på Bjarkøy. Adkomstbygget var ett moderne anlegg som kun dro inspirasjon fra tunanlegget, og var ingen rekonstruksjon. Det inneholdt, billettskranke, butikk, toaletter, og en liten kafé. Selve bodene var inspirert av teltboder, planformen var hentet fra tunanleggene. Det var viktig for arkitekten at adkomstbygget ikke skulle gi inntrykk av å være en rekonstruksjon, ei heller at det var

rorbuer. Derfor var fargesettingen og detaljene ment å gi kontrast til eldre byggeteknikker, samtidig som de skulle gjenspeile Lofoten (BOARCH 1996: 2, Jakhelln 2005: 137-140). I dag er adkomstbygget noe annerledes, «Tunanlegget» er bygd inn med ett glasstak og glassvegger, og gulv er langt over «tunet». Det utgjør nå en samlet bygning, ikke flere boder slik det opprinnelig var. Det er også bygd til kino/konferanse-sal, og ett utstillingsrom som i dag huser den arkeologiske utstillingen. Man kommer først inn på det som før var «tunet», og som i dag er sitteområde med benker. I bodene til høyre er det museumsbutikk, til venstre kafé. Rett fram på andre siden av tunet/sitteområdet, er resepsjonen, bak resepsjonen er inngangen til «pre-show» til venstre, og utstilling til høyre. For å komme til kinosalen må man gå gjennom pre-show delen, og etter filmen kommer man ut i utstillingen. Selv om man kan velge å gå til utstillingen først, er det tydelig at hensikten er at man først skal se «pre-showet», deretter filmen, og til sist utstillingen.

Grunnen til disse endringene var at kapasiteten oppe i langhuset var nådd, og antallet besøkende økte stadig. Det var behov for større kapasitet, og dessuten ønsket man å fornye den arkeologiske utstillingen (Kaasen Engen, Vegard: E-post til Haakon Skudem 08.02.2018).

5.1.4 Høvdinggården

Lenge var det rekonstruerte langhuset museets hovedbygning, og huset de tradisjonelle utstillingene. Man kan selvfølgelig argumentere for at det fortsatt er museets hovedattraksjon, men den arkeologiske utstillingen er nå flyttet ned til adkomstbygget. Langhuset var, og er fremdeles ett sted der de besøkende kan se og oppleve håndverk og matlaging, i samkvem med museets fokus på eksperimentell arkeologi (Brun & Jakobsen 2005: 24-25).

Langhusets plassering er gjort parallelt med hustufta fra det originale bygget Borg I:1, slik at det har en liknende plassering i landskapet som det opprinnelige bygget. Dette gjør at langhuset er synlig fra en lang avstand, og bidrar til å gi langhuset ett monumentalt inntrykk. Plasseringen av det opprinnelige langhuset oppe på høyden, har gjort at det er svært utsatt for vær og vind. Dette har ledet til tolkningen av at plasseringen av bygget her oppe var en måte for høvdingen å markere sin makt på (Jakhelln 1994: 57, 2005: 137-140).

Jakhellns rekonstruksjon bygger både på de arkeologiske sporene ved Borg I:1, men er også i stor grad supplert av kunnskap om andre eldre byggeteknikker, og i 2005 publiserte han

artikkelen *Høvdingsetet på Borg: Konstruksjonsspør er nødvendig, men ikke tilstrekkelig for tolkning*. Han har basert seg på spor av ytterveggene, inngangspartier, gulv, ildsteder og innvendige stolpehull, og inndeling av rom, slik det fremstår i forskningsarbeidet til arkeologene som arbeidet med Borg fra 1986-89. Høvdinggården slik den er i dag er ett resultat av tolkningene av dette forskningsarbeidet, men er likevel bare en av flere mulige tolkninger på hvordan bygningen opprinnelig kan ha sett ut. Selv om denne tolkningen til syvende og sist ble foretrukket av Jakhelln, påpeker han at også andre tolkninger kan forsvares rent bygningsteknisk ut ifra de arkeologiske forutsetningene (Jakhelln 2005: 139). For en detaljert beskrivelse av Jakhelln sitt arbeid rundt rekonstruksjonen, se Jakhelln 1995, 1995, 1996, 2003, 2005.

5.1.6 Naust

Samtidig som arbeidet med høvdinggården pågikk, ble det også bygget ett naust til vikingskipet «Lofotr». Bakgrunnen for å bygge naustet var at det ble sett nødvendig i forhold til publikumshåndtering og vedlikehold relatert til skipet. Det nye naustet kunne ikke plasseres inntil de gamle nausttuftene, av hensyn til kulturminnevern. Men naustet måtte likevel få en god plassering i henhold til museet, og ble derfor plassert på Varpnesodden, ca. 400 meter fra nausttuftene (Jakhelln 1995: 1, 2005: 145). Forutsetningene for rekonstruksjonen av naustet var at det måtte være plass til skipet *Lofotr* og at det fortsatt var plass til utstyr og redskaper til skipets drift, samtidig som at man kunne bevege seg rundt skipet og gjøre vedlikeholdsarbeid mens det stod i naustet. *Lofotr* er et 16 sersers langskip med en lengde på 23,5 meter, en bredde på 5,2 meter og en høyde på 4,9 meter (Jakhelln 1995: 1). Naustet er også delvis basert på nausttuften på Nordbø på Rennesøy i Rogaland, her var det funnet utvendige avstivende konstruksjoner, samtidig som naustet var av en størrelse som ville kunnet romme Gokstadskipet. Derfor ble Nordø-naustet benyttet som modell for det nye naustet på Borg. Naustet er 19,6 meter langt fra gavl til gavl, svake krummede vegger med en midtre bredde på 6,8 meter, og 5,9 meter ved fremre gavl, og 4 meter ved bakre gavl. Siden naustet er ment å være åpent for publikum er det også ett lite adskilt rom innerst i naustet for gjenstander som ønskes sikret (Jakhelln 1995: 2). For en mer detaljert gjennomgang av naustets arkitektur, og begrunnelsene for byggets utforminger, vises til Jakhelln 1995.

5.2 Utstilling

Den nåværende utstillingen ble opprettet i 2012, etter at det ble funnet nødvendig å øke kapasiteten ved museet. Utstillingen ble flyttet ned i ett eget bygg. Derfor ble det gamle adkomstbygget bygd ut og er i dag ett fullkomment museumsbygg kalt *Glassgården*, med kafé, museumsbutikk, pre-show, filmrom, og utstillingsrom.

Figur 32 Glassgården (Foto: Haakon Skudem 2018©)

Figur 33 Det gamle adkomstbygget (Foto: Gisle Jakhelln 1996©)

Ved Lofotr har man nå i stor grad gått bort fra tradisjonelle museumstekster, til fordel for en digital løsning. I stedet for museumstekst kobler man sin smarttelefon opp til ett Wi-Fi nettverk, og en nettside der man kan taste inn en kode for hver tekst. Kodene står ved monterene eller filmen man skal se. Når man taster inn koden får man teksten, eller lyden til filmen, gjennom smarttelefonen og hodetelefonene. For de som ikke har egen smarttelefon eller hodetelefoner kan dette lånes i skranken. Ett hefte med nøyaktig tekst, både til filmene og museumstekstene, er tilgjengelig i skranken slik at hørselshemmede også kan nyte utstillingen og filmene. Det er denne teksten for hørselshemmede jeg kommer til å bruke som kilde til museumstekst, sammen med egne fotografier av utstillingen. På lik linje med utstillingene på Midgard vil jeg bare presentere noen monterer og filmer i detalj, og gi en oppsummering av resten for å holde denne oppgaven innenfor de gitte begrensningene.

5.2.1 «Pre-Show» Borg i historisk perspektiv

Utstillingen i Glassgården er delt opp i tre deler, «Pre-Show», film og utstilling. I pre-show delen, som heter *Borg i historisk perspektiv*, får besøkende en innføring i hvordan Borg ble oppdaget og de første utgravningene. Denne delen av utstillingen består av ett rom med videoskjermer innfelt i veggene som forteller om funnet. Totalt er det 6 filmer i pre-show delen. Filmene viser arkeologene og menneskene som var med på å oppdage og utgrave Borg, de forteller om deres opplevelser og inntrykk rundt oppdagelsen og utgravningene. Rommet er dekorert med veggbilder som illustrerer ulike tema rundt Borg, langs nedre delen av veggen er det dekorert med stilisert kornaks, og midt i rommet står det en traktor. Dette mer ment å illustrere hvordan det hele startet i åkeren på Borg (Lofotr.no², Kaasen Engen 2017: 11).

Figur 34 Pre-Show rommet, med traktoren, «kornaks» nederst langs veggene, innfelte skjermer i veggene, og veggbilder (Foto: Haakon Skudem 2018©).

Den første filmen forteller om hvordan Borg ble oppdaget. Den viser Lars Steinvik intervjuer Frik-Harald Bjerkli og Kåre Ringstad om dagen Bjerkli først oppdaget sporene etter høvdingegården i plogen, og hvordan Ringstad raskt kom på banen og kontaktet Sverre Johansen ved TMU. Filmen avslutter med å påpeke det store lokale engasjementet for funnet, og hvordan Borg nå er verdenskjent (*Borg i historisk perspektiv* 2012: 1).

Film 2 begynner med Stenvik som forteller om hvor viktig Borg var som arkeologisk oppdagelse, og at funnet har endret synet på den nordnorske høvdingen i vikingtiden. Deretter går filmen videre til Geir Are Johansen som forteller om funn av dekorert keramikk og glass, samt gullgubbene og hva han mener er det hellige hjørnet i hallen. Han forklarer at gullgubbene ble lagt ned underst ved takstolpene, den første når langhuset ble bygd, og deretter en ny hver gang en ny høvding tok over. Filmen avslutter med at Stenvik og Gerd Stamsø Munch forteller om hvordan Borg-prosjektet ble ett internasjonalt samarbeide, og arkeologer fra hele verden kom på banen (*Borg i historisk perspektiv* 2012: 2).

Film 3 begynner med at Steinvik gir en kort definisjon av arkeologi som vitenskap. En vitenskap som forsøker å forklare fortidige hendelser og situasjoner ut ifra materielle etterlevninger. Og at de fleste av oss har en arkeolog i magen, og ønsker å komme nærmere forfedrene våre for å bedre forstå egne liv. Videoen går så videre til Geir Are Johansen, som forteller om høvdingens rolle som religiøs leder på Borg. Han påpeker høvdingens plikt til å holde 3 store blot i året, og betydningen av ete og drikkegilder i denne sammenheng. Han forteller også om hvor viktig kornet var i denne sammenheng, og hvordan kannene og drikkebegrene kan knyttes til denne drikkekultusen. Han går videre med igjen å snakke om gullgubbene og tolkningen av at disse er knyttet til bryllup, overgangsritualer. Han forteller videre om tolkningen av bildene på disse gullgubben som uttrykk for det hellige bryllup mellom en norrøn gud og en jotunkvinne, og Håløygættas opphav fra Odin og Skade. Stenvik avslutter filmsnutten med å fortelle om hvordan funnet av Borg overgikk alle forventninger, og litt etter litt røpet det ett bilde av en stor og mektig høvding (*Borg i historisk perspektiv* 2012: 3).

Film 4 handler om sagalitteraturens Olaf Tvennumbruni. Og det er tydelig at tolkningen som støttes her er at det var han som bodde på Borg mot slutten av 800-tallet. Faktisk så hevdes det i filmen at «sånn var det». Filmen forteller Olaf sin historie, hans forhold til folkene under han, og til andre konger og høvdingar, i dette tilfellet, Håkon Grjotgardsson og Harald Hårfagre. Filmen forklarer at Borg var både ett maktsenter og ett religiøst senter, og at høvdingen var ansvarlig for å holde hedenske seremonier, og Olaf var i denne sammenheng kjent som en stor bloter. Det forklares at Olaf bare hadde en mann over seg på rangstigen, og denne mannen var

Håkon Grjotgardsson, også kjent som Håkon Ladejarl. Håkon hadde samlet under seg Hålogaland, fra Trondheimsfjorden til Lofoten, delvis som en motreaksjon mot liknende rikssamling på vestlandet. Men når Håkon gikk inn i en allianse med Harald Hårfagre, mente Olaf at dette var ett svik mot han selv og de andre nord-norske høvdingene, og at det svekket hans frihet og selvstendighet, og han valgte derfor å emigrere til Island (*Borg i historisk perspektiv* 2012: 4).

Film 5 handler hovedsaklig om norrøn mytologi, og gir enn enkel forklaring på noen enkle fenomener, slik som Yggdrasil, Midgardsormen, Åsgard, Midgard, og Utgard. Filmen begynner derimot ikke med dette, men med å fortelle at i Nord-Norge bodde det i vikingtiden en skald som het Øyvind Skaldespiller, som forteller hvordan Håløygene kunne regne slekta si tilbake til stamfaren Sæming. Sæming var sønn av Odin og skigudinnen Skade. Filmen går så over til å forklare verdensbildet i den norrøne mytologien i enkle trekk. Dette er noe de fleste i Norge ville kjenne igjen fra skolen eller eventyr i barndommen (*Borg i historisk perspektiv* 2012: 5).

Film 6 handler om Hålogaland i jernalderen og middelalderen, i brede trekk. Filmen starter med å fortelle om de tidligste historiske beskrivelsene av landsdelen, og forteller at landsdelen er beskrevet før Norge. Filmen trekker fram den greske dikteren Homer og astronomen og geografen Pytheas. Pytheas levde 330 før Kristus, og skriver om sin reise til landet Thule, hvor solen ikke går ned om sommeren, og himmel og hav møtes i en slags issørpe. Filmen går så over til å gi en enkel definisjon av vikingtiden, ca. 800-1050. Videre går filmen til å forklare hvor viktig skipet, fangst og handel med omverdenen var i Hålogaland. Filmen avsluttes med å forklare hvorfor vikingtiden tok slutt, blant annet at det danske nordsjøveldet gikk i oppløsning, Norge gikk fra ytre ekspansjon til indre konflikt etter 1130, og sterkere statsmakter i Europa (*Borg i historisk perspektiv* 2012: 6).

5.2.2 Drømmen om Borg

Hvert 20. minutt i museets åpningstid, vises filmen *Drømmen om Borg* i museets filmsal, og varer i ca. 13 minutter. Filmen er en spillefilm og handlingen er spunnet videre på bakgrunn av tolkninger rundt livet til høvdingen Olaf Tvennumbruni, og hans datter Åsa som har hovedrollen i filmen. Selv om filmen da er basert på kunnskap om livet til noen personer i

Norge på denne tiden, og de politiske forholdene man har noe kjennskap til, er denne filmen fiksjon, basert på hva man tror er en sann historie. Formålet med filmen er å skape spenning, samt illustrere hvordan livet kan ha sett ut på Borg under tiden rundt den første rikssamlingen (Lofotr.no² *Drømmen om Borg* 2012: 7).

5.2.3 Arkeologisk utstilling

Den arkeologiske utstillingen på Lofotr vikingmuseum er i dag en moderne utstilling, som tar i bruk audioguides for å formidle gjenstandene til publikum. Audioguidene lar publikum selv velge hva de vil høre om. Audioguidene medfører ikke roaming/nettverkskostnader, og smarttelefon og hodetelefoner kan lånes i skranken for de som selv ikke har. Besøkende taster inn en kode for den gitte gjenstanden eller objektet de vil høre om i audioguiden (en nettside man kan nå gjennom det trådløse Wi-Fi nettverket), og får museumsteksten lest høyt på ett av 6 valgfrie språk. Lys er også en viktig del av utstillingen, montrene er belyst, mens resten av rommet er lyset dempet. Det er også lysbilder på vegger og gulv som bidrar til å skape stemning, og hjelper til med formidlingen ved å illustrere. Gjenstandene i monterene er organisert etter tema, der hvert monter inneholder gjenstander knyttet til ett tema som monteret formidler. Dette betyr at gjenstanden i ett monter kan komme fra flere forskjellige steder, og gjenstander fra ett funn kan være fordelt på flere monter.

Utstillingen består hovedsakelig av arkeologiske gjenstander, men to utstilte voksdunker, en mann og en kvinne, bærer rekonstruksjoner av klær, smykker, våpen og andre personlig gjenstander. I tillegg er det en reproduksjon av drakten fra Skjoldehamn, og ett hjørne dedikert til sagatekster. Sagahjørnet består av plakater som etterligner pergament, med tekst. Både sagahjørnet og Skjoldehamndrakten har egen fordypningstekst.

Figur 35 Voksdukker av mann og kvinne med rekonstruerte klær, smykker og våpen (Foto: Haakon Skudem 2018©)

Museumstekstene til vært monter er mellom 2 og 3 sider lange, og jeg vil derfor bare gi ett kort sammendrag basert på disse samt monterdesign og gjenstandsnummer. Museumsteksten deles opp i en hovedtekst for hele monteret, og ett antall fordypningstekster om en eller flere gjenstander. De følgende avsnittene som tar opp innholdet av disse museumstekstene, er ment å representere hva museet ønsker å formidle gjennom disse tekstene, og vil derfor ikke nødvendigvis representere hva jeg eventuelt måtte mene om disse temaene og gjenstandene, dette kommer i kapittel 6. Besøkende kan velge en «fast-track» løype for å få med seg hovedpunktene til vært monter, ved å kun høre på hovedteksten, representert med røde tall (koden til audioguiden). Ellers kan de velge en «slow-track» løype hvor de får med seg mer informasjon om hver gjenstand (Lofotr.no², Kaasen Engen 2017: 12, Lofotr.no²).

5.2.3.1 Handel

Det første monteret man støter på om man kommer direkte fra filmvisningen er handelsmonteret. Primærtteksten her forteller om Borg sine handelsrelasjoner til omverden. Det

fortelles at det var høvdingen som ledet handelen mellom Borg og Europa, og utrustet skipene han og mennene reiste ut med. De viktigste varene var luksusvarer, og Ottars beretning gir ett innblikk i hva slags varer som ble eksportert. Varer eksportert fra Nord-Norge var blant annet pelsverk og skinn fra reisndyr, bjørn, mår, oter, hval og sel. Hval og selhud ble brukt til skipsreip, og spekket ble det gjort olje av. I tillegg var det fuglefjær, dun, hvalbein og hvalrosstann. Ottar nevner også at deres største inntektskilde var «finnskatten» de fikk fra samene. Av importgjenstander var våpen og smykker vanlig, men også andre luksusprodukter som ikke var tilgjengelig hjemme, som vin, honning, tekstiler, glass, perler, og i noen tilfeller hvete. På borg er det funnet vinglass fra Rhinområdet, jet fra England, og perler fra Middelhavsområdet (Arkeologisk utstilling 2012: 9).

Figur 36 Monter om Handel, med kjøttkniver, pilspiss, øks, glasskår, nagler, perler og bryner (Foto: Haakon Skudem 2018©)

Den første fordypningsteksten til dette monteret omhandler skipsnagler og noe generelt om ressurser og handelsvarer. Om skipsnaglene fortelles det at sjøreser og båter er en av de tingene som kjennetegner vikingtiden, og var grunnlaget for handel, oppdagelse og hærferder. Det fortelles at de vanligste sporene etter vikingtidens båter og skip, var slike klinkenagler, som

holdt bordene sammen. Det forklares at båtnaglene i dette monteret kom fra utgravningen av høvdinghuset på Borg (*Arkeologisk utstilling 2012:10*).

Den neste fordypningsteksten går videre til å forklare at bein, pels og horn var svært viktige handelsvarer, og at jakt og fangst på en rekke dyr ga disse viktige varene, så vell som kjøtt. Kjøttkniver eller skinnskrapere ble brukt til å skrape skinnene fri fra kjøtt, og måtte ikke være så skarpe at de skadet skinnen. Sammen med pilspisser og økser er dette blant de eldste redskapene vi kjenner til. Teksten forteller så om en enkelt pilspiss, og at den ble funnet i ett ildsted på Borg, og stammer fra 700-tallet. Den er en vanlig type, benyttet til både krig og jakt. Teksten fortsetter med to kjøttkniver, den ene i reinhorn, og en i hvalbein med dekorative linjer. Hvalbeinskniven er fra en velstående grav fra Vestvågøy, og to skålspenner fra samme grav er utstilt i monteret om Ætt. Kjøttkniven i reinhorn fortelles det at er fra en eldre grav på Vestvågøy, og ble funnet sammen med smykker, tekstilredskaper, to hvalbeinsplater, en rekke større og mindre hvalbeinbiter, og ett skulderblad fra hval lå over graven (*Arkeologisk utstilling 2012:10*). Ved å søke på TS nummer, kan det sies at hvalbeinskniven kommer fra Sund på Vestvågøy, og Reinhornskniven fra Utakleiv også på Vestvågøy.

Neste tekst handler om en øks som er plassert ganske så sentralt og framtrødende i monteret. Teksten er relativt kort, og forteller at øksen ble funnet i 1968, da en bulldoser kjørte inn i ett skjult gravfelt, under graving av en grøft til en vannledning. Bevaringsforholdene var gode, og mye skjelettmateriale var bevart, dette ble lagt ned i grøften igjen, mens øksen ble tatt vare på. Man kan se treverk bevart i skafthullet, og øksen er datert til slutten av 800-tallet (*Arkeologisk utstilling 2012:10*).

Neste tekst handler om bryner og glass, og forklarer at bryner er blant det det er funnet mest av på Borg, og at det er funnet bryner av både flerfarget og mørk skifer. Bryner med hull i den ene enden kalles ofte hengebryner, og de flerfargede hengebrynene er svært skjeldne, og det er finnes bare ti tilsvarende funn i Norge, samt i Birka i Sverige, Hedeby i Sør-Jylland (sic!) (Hedeby ligger i Schleswig). Videre forteller teksten at de flerfargete brynene er produsert på Borg, men at skiferen er importert fra Troms og Finnmark. Disse brynene er datert til 900-tallet, har trolig hengt i beltet, og kan ha vært brukt til å polere bladet etter en grovere stein har vært

benyttet. Andre steder er slike flerfargede bryner vært funnet i høystatusgraver, og de kan ha vært like mye til pynt som til nytte (*Arkeologisk utstilling 2012:10*).

Den neste teksten går videre til å snakke om glass. Det fortelles at glass var høystatus importvare i vikingtiden, og at funnene av slikt glass tyder på hvor rik høvdingen på Borg var. Det ser ut til at det jevnlig har vært importert en til to glassgjenstander av gangen til Borg gjennom yngre jernalder. Kjemisk analyse har røpet at noen av glassene stammet fra England og Ruin-området, men flere av glassene har usikkert opphav (*Arkeologisk utstilling 2012:11*).

Neste fordypningstekst handler om det turkisblåe snabelbegeret, datert til Merovingertid, altså 550-700 e. Kr, noe som gjør det til det eldste glasset funnet på Borg. Det har vært ett såkalt snabelbeger, hvor snablene blir trukket ut med en krok mens glasset fortsatt er varmt, noen av skårene har også spor av spiraldekor. Disse var vanlige på kontinentet i folkevandringstid. Dette er ett av tre snabelbeger funnet i Norge, sammen med det fra Borre, og ett fra Kaupang. Dette var trolig produsert i England (*Arkeologisk utstilling 2012:11*).

Neste fordypningstekst omhandler de lysegrønne glasskårene, og forteller at disse stammer fra flere forskjellige drikkebegere. De er datert fra 600 til 900-tallet. To av begrene har hatt ribbemønster, og fire har røde striper, som kommer av en orientalsk produksjonsteknikk. De fleste begrene er derimot udekorerte (*Arkeologisk utstilling 2012:11*).

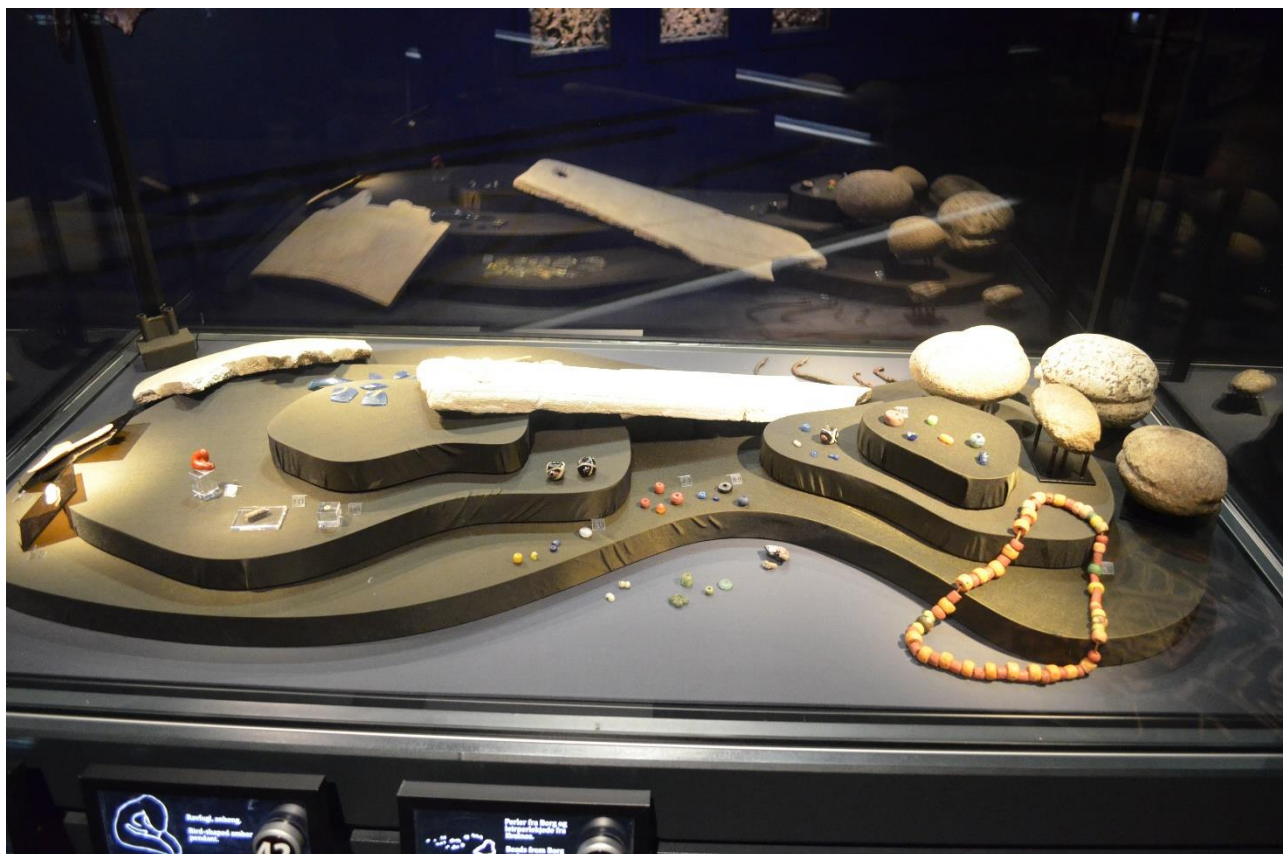
Den siste fordypningsteksten omhandler en samling av 35 perler. Teksten forteller at disse ble funnet samlet, på ett jorde i 1940. Det var ingen spor av noen grav, og ingen andre gjenstander ble funnet, derfor kan perlene stamme fra en ofring fra yngre jernalder. 5 av perlene skiller seg ut med at de er gullfolierte glassperler, og 3 er blåste glassperler, som er unike i Norge, med unntak av en halv blå perle fra Kaupang. Disse blåste perlene antas å være fra Syria (*Arkeologisk utstilling 2012:11*).

5.3.3.2 Rikdom

Primærteksten om dette monteret begynner med å stille spørsmålet «Hva er rikdom», og hvorfor det var så viktig for mektige menn i vikingtiden. Dette monteret handler i hovedsak om å illustrere at Borg var en rik gård. De første indikasjonene på Borgs rikdom som blir nevnt er dets plassering høyt i terrenget, og høvdinghusets store størrelse, men det påpekes også at Borg ikke var enestående, da det lå 15 høvdingseter langs kysten av Hålogaland. Teksten går så videre og besvarer spørsmålet om hvorfor rikdom var så viktig, jo fordi det var nødvendig for å vedlikeholde oppslutning fra folk i regionen, pleie allianser, og trygge ferdsel i regionen. Slim rikdom kunne skaffes på flere måter, blant annet gjennom å kontrollere produksjon og vareutveksling, og ved at høvdingen sendte sine menn ut på foretak som for eksempel jakt, fiske, hvalfangst, tømmerhogst, skatteoppkreving, og handel. Bestemmende for hvilke oppgaver man hadde var avhengig av sosial rang, og nederst stod trellene, som var ansett som eiendom (*Arkeologisk utstilling 2012:12*).

Teksten forteller at ett høvdingdømme var bygd opp rundt en sentral høvdinggård, slik som Borg, og var omgitt av mindre gårder, noen selvstendige, andre eid og leid ut av høvdingen. Alle disse gårdene betalte skatt til høvdingen, enten i form av varer, eller arbeid. Høvdingen samlet på den måten inn overskuddet, og fordelte noe av det tilbake til befolkningen. Høvdingens andel av overskuddet ble brukt til å underholde hærstyrker og rådgivere, samt å bygge ut infrastruktur som broer og veier. Høvdingens hærstyrker sørget for trygghet og stabilitet i samfunnet. En annen utgift for høvdingen var gaver og gilder. Ved å holde gilder og dele ut flotte gaver vant høvdingen den støtten han trengte for å beholde makten. Om høvdingen manglet økonomiske midler til å opprettholde makten, kunne det være attraktivt å plyndre nær- eller fjernliggende områder. Teksten knytter også rikdom opp mot høvdingens ætt og hans rolle som religiøs leder i samfunnet. Høvdingen må blidgjøre gudene og forfedrene gjennom forskjellige ritualer og være samfunnets link til forfedrene, gudene og framtida (*Arkeologisk utstilling 2012:12*).

Primærteksten avslutter med å gjenta spørsmålet den begynte med, Hva er rikdom? Teksten henviser så til filmen og *Drømmen om Borg*, og dens hovedkarakter Olaf Tvennumbruni, og at han valgte å forlate borg når hans frihet og hans plikt til forfedrene ble satt på spill, og konkluderer med å sitere en av Olafs linjer i filmen «*Vil du være fri, må du forsake*» (*Arkeologisk utstilling 2012: 12*).

Figur 37 Monter om rikdom, med fiskesøkker, hvalbeinsplater, perler, glasskår, skje, fiskekroker, fuglefigur. (Foto: Haakon Skudem 2018©)

Den første fordypningsteksten til rikdomsmonteret, handler om bein som materiale. De påpekes at særlig hvalbein var ettertraktet og verdifullt. Den første gjenstanden som nevnes er en ornamentert skje i hvalbein, som stammer fra en lokal grav, med både samiske og norrøne gjenstander, skjeen minner om samiske skjeer. Neste gjenstand er en ornamentert hvalbeinsplate, som det antas at kan ha vært brukt til å glatte ut stoff. Til sist vises det til en rekke beinfragmenter funnet i hallen på Borg, men hva slags gjenstand de er fragmenter av kan ikke fastslås (*Arkeologisk utstilling 2012: 13*).

Neste fordypningstekst omhandler Lofotfisket. Teksten forklarer at det går ut ifra at tørrfisk var en viktig byttevare, og en viktig del av kosten over store deler av landet. Bein av nordatlantisk torsk fra vikingtid er funnet i Hedeby i Sør-Jylland (Igjen står det Sør-Jylland i museumsteksten, selv om Hedeby faktisk ligger i Schleswig), det finnes også skriftlige kilder til eksport av store mengder tørrfisk fra middelalderen, særlig til østengelske byer. Det ansees som sannsynlig at

vikingene hadde med seg tørrfisk i lasten på handels eller plyndringstokter til utlandet, enten som niste eller handelsvare. Men omfanget av tørrfiskeeksporten var trolig ikke stor i vikingtiden, men bidro til å gjøre produktet kjent i Europa. Teksten referer så til den første samlingen gjenstander, noen fiskesøkker i kleber og rullestein. Disse er funnet på Borg, og noen er laget av skår fra klebersteinsgryter, noen har spor for å feste tau, og noen har hull i hver ende. Neste gjenstand er noen fiske kroker også funnet på Borg, men om disse sies det bare at fiskeutstyr også kunne være gravgaver (*Arkeologisk utstilling 2012: 13*).

Neste tekst omhandler en enkelt gjenstand, en fuglefigur i rav. Den er funnet i høvdinghuset på Borg, og kan ha vært brukt som anheng, og er en av tre ravgjenstander funnet på Borg. Rav finnes ikke i Norge, og måtte importeres fra Sør-Skandinavia eller Baltikum. Teksten forteller at Rav var verdifullt, og funn av rav viser at Borg var en rik gård. Teksten forteller også at Rav kan ha vært tillagt magiske egenskaper, fordi det blir elektrostatisk når man gnir på det (*Arkeologisk utstilling 2012: 13*).

Neste fordykningstekst handler om flere perler. Det fortelles at det er funnet 36 perler på Borg, de fleste i hallen. Teksten forteller at mange av perlene er framstilt i kostbare materialer, og henviser til flere av perlene i monteret, og gir en beskrivelse av materialet og hvor de kommer fra. Det er rav, jet fra England, gull, en spiralformet sølvperle, som det ikke finnes parallell til, og kun tre andre sølvperler er funnet i Norge. Både sølv og gullperlen ble funnet i hallens hellige hjørne. Det er en perle av carneliansk stein, trolig fra Iran eller India, en i bergkrystall av trolig østlig opphav, mens resten av perlene er produsert i glass. Tre av glassperlene er såkalte øyepeler, og kan stamme fra Vest-Turkestan, og kan ha vært importert via Kvitsjøen. Det forklares så at ti glassperler som kommer fra det østlige middelhavet ble produsert ved å vri glasstenger rundt en metallstang som ble fjernet etter glasset ble nedkjølt, og at dette var den vanligste måten å produsere glassperler fra romertid til vikingtid. Til sist henviser teksten til 63 leirperler funnet i en lokal grav (*Arkeologisk utstilling 2012: 13*).

Neste avsnitt handler om glass. Det forklares at glass var en høystatus importvare i vikingtid, og at det er funnet 117 glasskår fra minst 15 ulike gjenstander på Borg. 33 av disse er blitt analysert kjemisk for å typebestemmes, dateres, og for å finne opphavssted. De fleste var fra

perioden 700-900, men det var glass fra hele yngre jernalder. Avsnittet avslutter med at det i dette monteret er to av de mest verdifulle glasstypene funnet på Borg. Teksten fortsetter om noen koboltblå glasskår av såkalt Reticella-glass. Disse stammer fra to glasskårer, og er dekorert med gule eller ufargede glasskabler. Disse er lagt utenpå glasskålene og danner ett filigransmønster. Disse bollene stammer fra 700-tallet eller tidlig 800-tallet trolig fra England, og er produsert i en teknikk som først brukes i Roma på 100-tallet, men gjenopptas i Europa på 500-tallet. Men glassbollene i dette monteret, har en spesiell ornamentikk og farge. Til sist forteller teksten om det som omtales som det mest spektakulære glassfunnet fra Borg. 23 neste fargeløse, men litt grønne, glasskår. De er dekorert med gullfolie i geometriske mønstre. Dette glasset er det eneste funnet av gullfoliert glass i Norge, selv om noen få er funnet ellers i Skandinavia og Vest-Europa. Gullfoliert glass ble produsert i Italia allerede 300 år før Kristus, men dette glassbeget ble basert på teknikken trolig produsert i Köln-området en gang fra 300-tallet etter Kristus. Symbolikken på dekoren tyder på at glasset stammer fra ett kloster. Teksten stiller spørsmål om kanskje beget kan ha opprinnelig blitt brukt under nattverd, for så å ha blitt brukt av den hedenske høvdingen på Borg under hedenske ritualer inn i halen (*Arkeologisk utstilling 2012: 14*).

5.2.3.3 Ætt, makt og rikdom

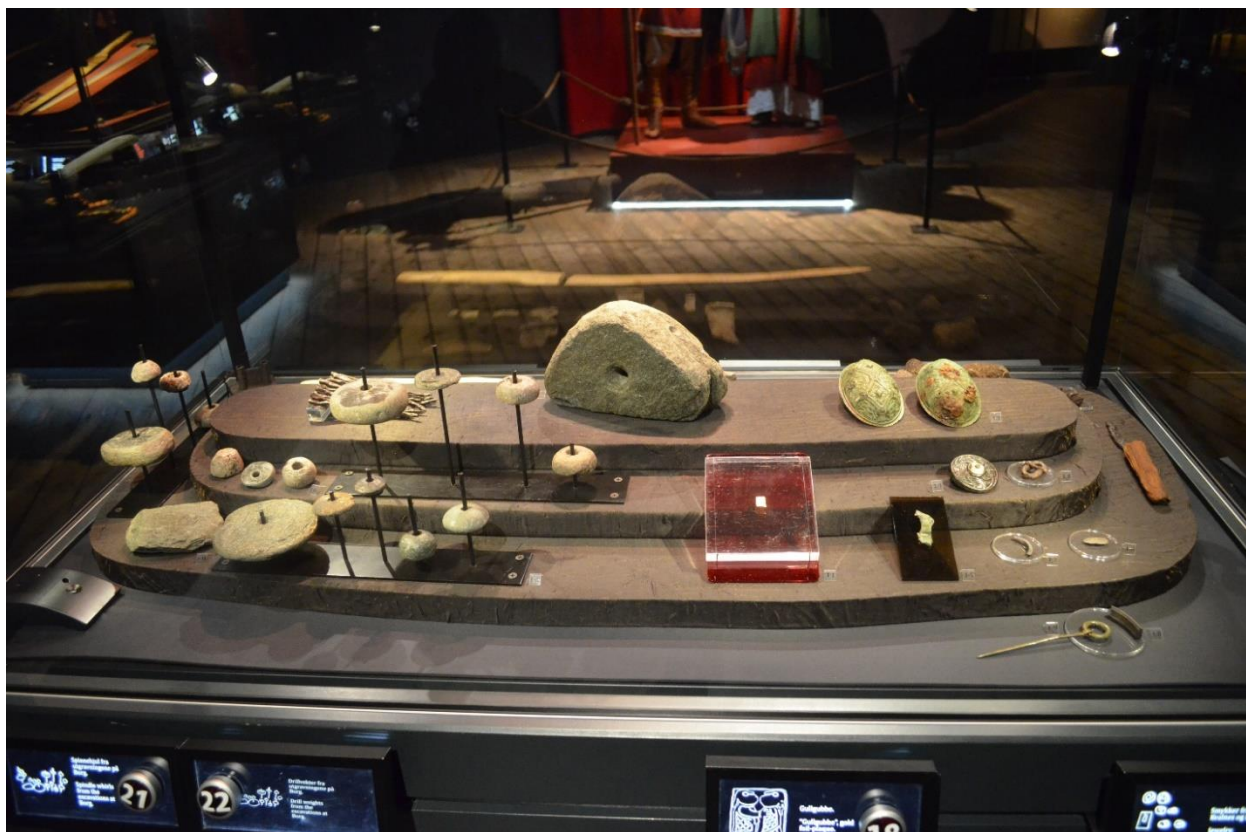
Til de resterende montrene gir jeg bare en oppsummering, ettersom disse følger samme mønster som de tidligere.

Teksten til monteret om *Ætt* forteller om betydningen av Ætt i vikingtiden, og forteller om hvor viktig forholdet til forfedrene var. Teksten forteller om ekteskap og kvinners rettigheter i ekteskapet, og rolle som husfruer. Teksten går videre med å fortelle om mannens ære, og begreper som blodhevn, ættestrider og æreskrenkelser. Teksten avslutter med å fortelle om de to store Ættene i Norge, Håloygætta som stammet fra Odin og skade, og Hårfagreætta som stammet fra Frøy og Gerd (*Arkeologisk utstilling 2012: 15*).

Neste monter som handler om *Makt* forteller at høvdingene i vikingtiden styrte på alle felter, religiøst, politisk og økonomisk. Den forteller så om kristnings og rikssamlingsprosessen, og hvordan disse gikk på bekostning av de lokale høvdingene. Fra Kristi fødsel ble høvdingedømmene gradvis større og flere og på 800-tallet begynte rikssamlingsprosessen under Håkon Grjotgardsson fra Nord, og Harald Hårfagre fra Sør. Under kristningen var det Hårek på Tjøtta og Tore Hund som stod fremst i striden mot Olav den Hellige, men ikke hovedsakelig

av religiøse årsaker, men fordi kongen truet med å ta fra dem deres politiske og økonomiske makt. Rikssamlingen gikk på bekostning av de regionale høvdingenes selvstendighet. De som sluttet seg til det nye regimet, beholdt noe av sin makt, men som kongens menn. Selv om Bog fortsatte å eksistere som storgård ut på 900-tallet, sier teksten, vet vi ikke hvem som tok over etter Olav Tvennumbruni (*Arkeologisk utstilling* 2012: 18).

Det siste monteret i den arkeologiske utstillingen er monteret om *Riter*. Primærteteksten forteller at fram til 900-tallet var den hedenske religionen dominerende i Norge. Høvdingen var selv leder av de religiøse seremoniene (Blòt), og holdt ifølge kildene tre store blot i året. Teksten forteller så at man tilba mange guder i vikingtiden, og nevner noen av de viktigste, og at noen var mer populære i forskjellige steder i landet. Teksten forteller at kristendommen først ble blandet med de gamle gudene, og at flere gjenstander fra Borg stammer fra kirker og klostre, og stiller spørsmålstekn om de kan ha vært brukt til hedenske ritualer i gildehallen. Teksten gjengir så en skildring av hvordan seremoniene kan ha sett ut ifølge en av sagakildene (Antageligvis Håkon den godes saga). Teksten forteller at Olav Tvennumbruni omtales i kildene som «hamram», og at han hadde evner som lot han gjøre seg om til forskjellige dyr. Dette lot ham komme i kontakt med makiske krefter, og lot ham hente informasjon fra «den andre siden». Det påpekes at dette har klare paralleller til den samiske forestillingsverdenen, der samiske sjamaner hadde liknende evner. I vikingtiden fantes det også såkalte «horg», som var små steinaltere som var knyttet opp mot enkelte gårder, hvor familiene kunne tilbe guder i egen regi, uten høvdingen (*Arkeologisk utstilling* 2012: 21).

Figur 38 Monter om Ætt, med gullgubbe, skålspenner, spinnehjul og drillveker (Foto: Haakon Skudem 2018©)

Figur 39 Monter om makt med hjelte av Eltoftsverdet montert på plexiglassklunge. (Foto: Haakon Skudem 2018©)

Figur 40 Monter om Riter, med tattingkeramikk, drikkebeget av glass og hvalbeinsplate (Foto: Haakon Skudem 2018©)

5.2.3.6 Skjoldehamn drakten

I utstillingen er det også utstilt en kopi av Skjoldehamndrakten, og til denne hører en egen tekst i audioguiden til. Teksten forteller historien om Skjoldehamn drakten. Teksten begynner med drakten, og likets oppdagelse i juni 1936. Det ble funnet under skåring av myrtorv til brensel. Politiet ble tilkalt da liket ble antatt å ikke være særlig gammelt, og ble så gravd ned igjen. Tromsø museum kom så på banen i november samme år og ville undersøke liket. Det viste seg å være ett interessant funn. Det var en svært godt bevart grav fra 1000-tallet. Den døde var dekket av never, og lå på ett reinskinn. Klesdrakten var godt bevart, og bestod av innerkofte, ytterkofte, bukse, sko, belte, lester, ankelkluter, ankelbånd, hette, og en kniv. Skjelettet var av en liten og spinkel person, ca. 155cm høy, rundt 40 år gammel, 25 cm langt mørkebrunt hår, og lite tydet på ett særlig hardt liv, og dietten bestod hovedsakelig av sjødyr (*Arkeologisk utstilling* 2012: 42).

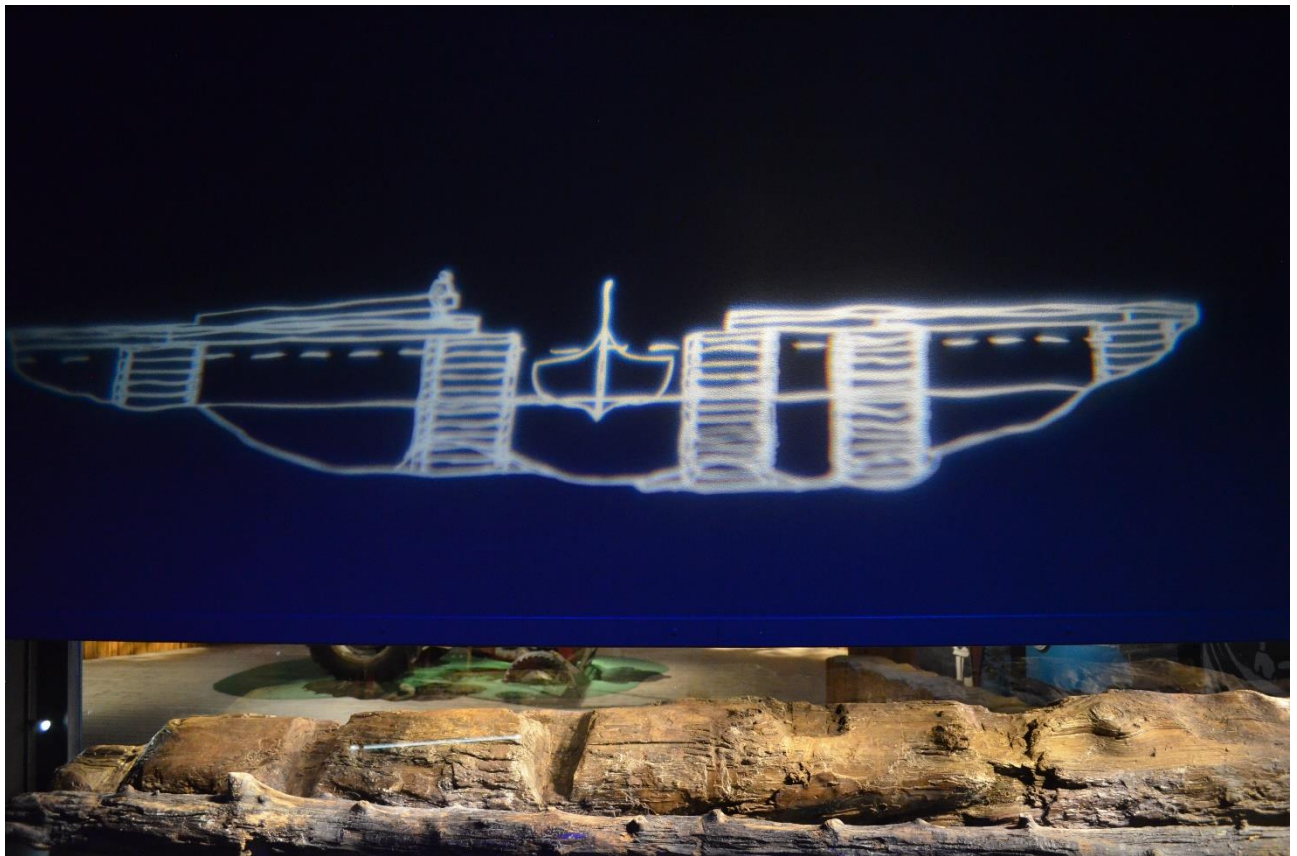
Figur 41 Kopi av drakten fra Skjoldehamn (Foto: Haakon Skudem 2018©)

Teksten går videre til å spekulere rundt personens kjønn og etniske tilhørighet. Snittet i klesdrakten minner om norrøn mansdrakt, men gamle samiske klesdrakter for begge kjønn har også hatt liknende snitt. Dessuten minner dekoren om samisk draktskikker. På grunn av personens spinkle kropp, mener teksten at det er usannsynlig at det er en norrøn mann. DNA-analyser fra 1999 tyder på at det var en kvinne, og den samespesifikke DNA markøren manglet. Men ny teknologi har kastet tvil over resultatene. Teksten avslutter med å påpeke at etnisk tilhørighet ikke avhenger av arv, men også språk, oppvekst, kultur og religion, og at det fremdeles er usikkert hvem personen fra Skjoldehamnsgraven var (*Arkeologisk utstilling 2012: 24*).

5.2.3.7 Bro

Dette er den siste arkeologiske gjenstanden i utstillingen. Det er en tømmerstokk fra en bru som stod mellom ytre og indre Borgepollen. Tømmerstokken er plassert i ett monter som ligger inne i veggen som skiller Pre-show delen og den arkeologiske utstillingen, og har vindu på begge

sider. Lysbilder på veggen på den arkeologiske utstillingens side, viser hvordan broen kan ha sett ut (*Arkeologisk utstilling 2012: 25*).

Figur 42 Monter med tømmerstokk fra bru, og lysbilde av bru som illustrerer hvordan en båt kunne seile gjennom. (Foto: Haakon Skudem 2018©)

Fordypningsteksten forteller at broen var 90 meter lang, og var konstruert som en tredekket vei over firkantede laftete bro-kar fylt med stein. Bruen kunne åpne seg, enten gjennom en vippekonstruksjon, eller ved hjelp av vekstangprinsippet, og kunne slippe lange og slanke båter gjennom. Bruen sperret også av indre Borgepollen, og ga god kontroll over området. Teksten går videre til å fortelle at nede ved Borgepollen ligger Skandinavias største samling av nausttfter fra jernalderen, og det største må ha rommet høvdingens skip på mellom 25-30 meter. Dateringen på brua er usikker, men den er trolig fra 1100-tallet, men kan også være fra slutten av vikingtid. I bruas tid var det mindre båttrafikk på Borgepollen, fordi den ble mer avskåret fra sjøen, og inneholdt mer ferskvann (På grunn av landheving?), og ble derfor islagt om vinteren. Teksten avslutter med å forklare at de store resursene det tok til for å bygge brua, tydet på at det var enten en høvding eller kirken som stod bak konstruksjonen. Dersom brua stammer

fra 1100-tallet er kirken den mest sannsynlige aktøren, da dette kan sees i forbindelse med at Borg blir kirkestad (*Arkeologisk utstilling 2012: 25*).

5.2.3.8 Sagahjørnet

Sagahjørnet består av stiliserte pergamentskrifter med museumstekst (den samme som i audioguden, og museumstekst for hørselshemmede), og en silhuett av Snorre Sturlasson etter den kjente tegningen av Christian Krohg.

Figur 43 Sagahjørnet (Foto: Haakon Skudem 2018©)

Museumsteksten handler om den nordnorske høvdingen Torolv Kveldulvsson fra Egilssaga, skrevet på 1200-tallet. Kveldulv var en mann som fikk navnet sitt siden han var en hamram som kunne skape seg om til en ulv om kveldene. Med Salbjørg hadde han to sønner Torolv, og Grim. De to sønnene var rake motsetninger av hverandre. Torolv tok etter morsiden av slekta, og var pen og dyktig, og godt likt av alle, mens Grim tok etter sin far i oppførsel og utseende og var svart stygg. Når Torolv var i tjuårsalderen, fikk han ett langskip av sin far og dro i viking. Etter noen sommere i viking gikk han inn i tjeneste hos kong Harald Hårfagre. Han fikk

seg gård på Sandnes nord i Hålogaland, og tok godt av rikdommen der. Det var sild og skreifiske, selfangst, og eggssanking. Torolv var dessuten raus og gavmild. Torolv gikk en vinter til fjells med intet mindre enn 90 mann, og hadde med seg mange handelsvarer. Han møtte så samene og tok skatt av dem, og hadde kjøpstemne med dem. Det gikk fredelig for seg, men han satte likevel støkk i dem. Torolv for vid om i hele Finnmarka. Torolv eide ett stort skip som var godt egnet til havferd. Det var pent malt over vannlinja, og hadde ett segl med røde og blå striper. Om bord i skipet lastet han skrei, huder, røyskattskinn og annet skinnvare han hadde fått til fjelds. Han lot Torgils Gjallande segle skipet vest til England for å kjøpe andre ting han trengte. Med seg hjem fra England hadde de med kveite, honning, vin og klær (*Arkeologisk utstilling 2012: 26*).

5.3 Yggdrasil utstillingen

I det gamle utstillingsrommet i langhuset står det i dag fremdeles en utstilling. Dette er ikke en arkeologisk utstilling, men primært en skulptur av verdenstreet Yggdrasil, og handler om norrøn kosmologi. Det er en museumstekst til denne utstillingen, den er gjengitt på flere plakater, en med hvert sitt språk.

Det er også flyttet en del verktøy og en seng inn i dette rommet. Dette er hovedsakelig av praktiske årsaker, men også fordi hva folk arbeidet med også var en del av deres verdensbilde (Kaasen Engen 2017: 14).

I rommet er det også en modell av langhuset, som illustrerer hva rommet ville vært benyttet til (fjøsrom), og to modeller som viser de to forskjellige teoriene om tak, med ett høyt tak, og ett lavt torvtak. På den ene veggen henger det også en kopi av Bayeux-teppet.

Det er også ett avlukke i rommet, med malte vegger på innsiden, som skal illustrere innsiden av ett vikingskip.

Museumsteksten på plakaten forteller om den norrøne religionens verdensbilde, og begynner med å fortelle om de tre verdenene, Åsgård, hvor gudene bor, Midgård, hvor menneskene bor, og Utgård hvor jotner og kaosmaktene bor. Alt sammen holdes sammen av midgardsormen som ligger lang ute i storhavet og biter seg i halen. Teksten går så videre til å snakke om Yggdrasil og Urds brønn. Yggdrasil danner en akse i verdenen, og forbinder himmel, jord, og

underverdenen, ved Yggdrasils røtter ligger Urds brønn og gir treet vann. Fuktigheten sprer seg ut i bladene og drypper ned på verdenen i form av dugg. Neste avsnitt forteller at ved Urds brønn sitter nornene og spinner menneskenes livstråder, og rår over mennesker og guders skjebne. Teksten forteller så at Odin pantsatte det ene øyet sitt for å drikke av Mimes brønn, den norrøne kilden til klokskap og visdom. Brønnen ble vaktet av jotnen Mime, som senere ble halshogd, og Odin brukte så hodet hans til å rådføre seg med. Siste avsnitt i teksten handler om Ragnarok, og verdens undergang. Ragnarok var en kosmisk katastrofe, sammenbrudd av den sosiale orden, og gudenes kamp mot jotnene. Men ragnarok var ikke slutten, og mange kilder forteller om en ny verden, med nye guder, og en ny menneskeætt etter Ragnarok (*Yggdrasil* 2012).

5.4 Guiding og aktiv formidling

Guiding og formidling ved Lofotr vikingmuseum ser ut til å for det meste foregå oppe i langhuset, eller nede ved naustet, da utstillingen benytter seg av audioguides. Det er ikke anledning for å presentere alt guidematerialet til Lofotr Vikingmuseum, men jeg vil her presentere kjernen i hva guidene ved Lofotr skal formidle, og kunnskapene de skal inneha, og litt om hva de skal formidle på gitte plasser.

En av de viktigste tingene som påpekes i håndboken for guider ved Lofotr Vikingmuseum (2017), er dikotomien mellom fakta og tolkninger. Det påpekes at det er viktig at guidene ikke gir inntrykk av at alt som formidles ved Lofotr ikke er bastante fakta om fortiden, men heller begrunnede tolkninger fra arkeologer. Det er nemlig få fasitsvar innen arkeologi, og det meste dreier seg om faglige begrunnede tolkninger. Det er derfor viktig at guiden er klar på dette, og at svarer så godt han/hun kan, og ikke er redd for å innrømme at han/hun ikke har noe klart svar på alle spørsmål. Eventuelt oppfordres guiden til å videreføre spørsmålet til konservator (Kaasen Engen 2017: 9).

En guide ved Lofotr Vikingmuseum må sette seg inn i en del kunnskap om museet og historien det ønsker å formidle, i Håndbok for verter (2017), presenteres en liste over grunnleggende kunnskap en vert/guide må ha: Detaljer om høvdinghusets konstruksjon og senere forsterkninger. Detaljer om husets inventar, og hvor disse er hentet fra. Borg og Lofoten i

jernalderen og middelalderen. Høvdingsetet på Borg i jernalderen, og handelsstedet Vågar i middelalderen. Samfunn og naturmiljø i jernalderen fra ett lokalt, regionalt, og ett nordeuropeisk perspektiv. Teknologi i jernalderen. Religion og ideologiskifte. Ideologisk maktsentrum i jern- og middelalder. Husdyrhold og jordbruk i jernalderen. Maritime resurser i jernalderen (Kaasen Engen 2017: 26).

Det gis i håndboken også en mer detaljert innføring i disse punktene og underpunktene, for å gi vertene den nødvendige kunnskapen for å formidle ved Lofotr Vikingmuseum. Det er også en eksempeltekst til omvisning ved museet (Kaasen Engen 2017).

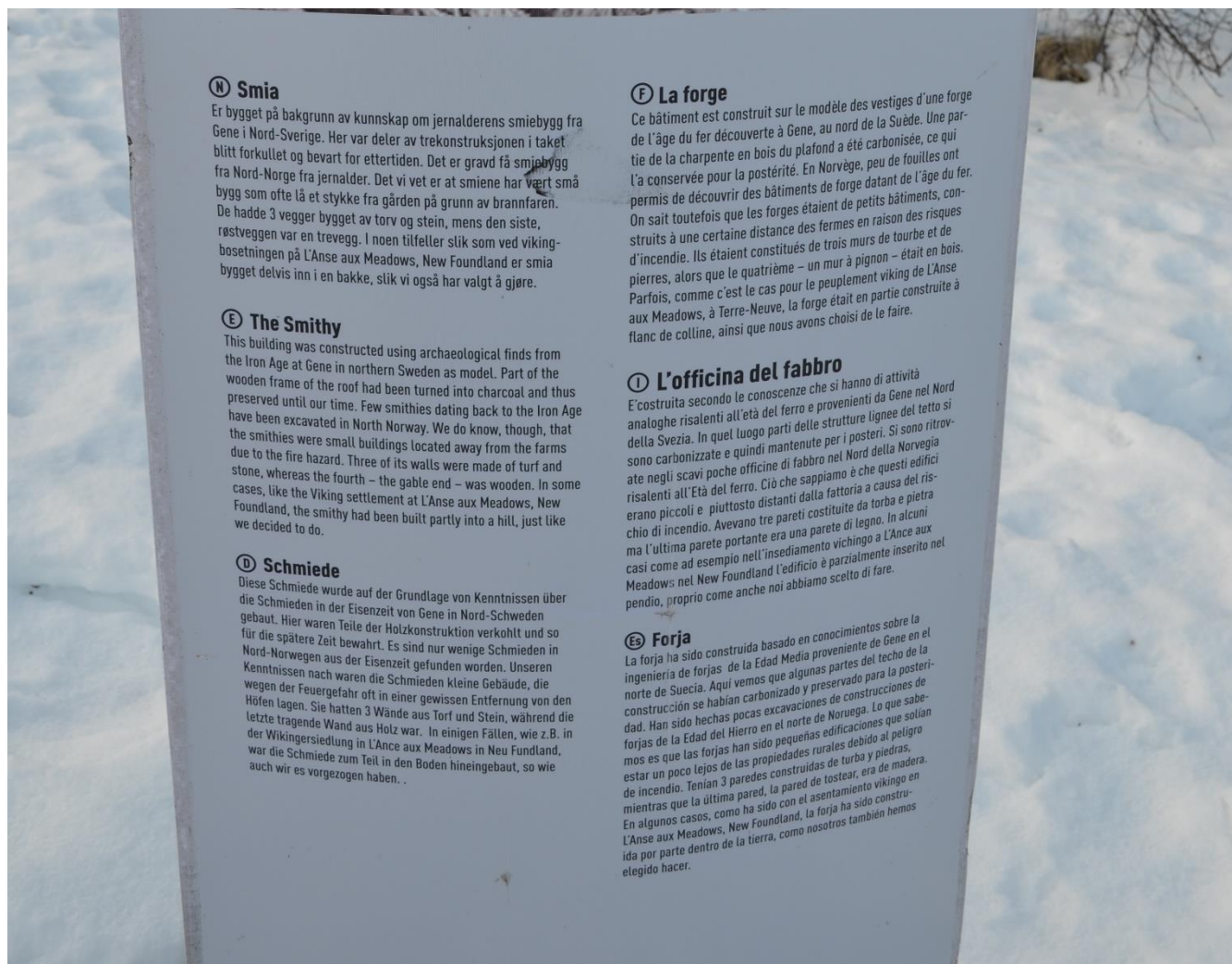
Håndboken konstanterer at det i vært rom i langhuset som benyttes til formidling, skal det til daglig stå minst en guide. I Boligdelen skal det formidles det daglige arbeidet og håndverk. I gildehallen skal det formidles husfruen og høvdingens rolle i samfunnet, og rommets funksjon. I gildehallen er det også forventet av guidene at de skal ta initiativ til mersalg av mat og drikke, hjelpe til med pådekking og opprydding, samt å underholde med ting som sang og ringdans (Kaasen Engen 2017: 17).

5.5 Andre aktiviteter

Rundt om på museets uteområde står det flere plaketter som forteller om diverse kulturminner og museumsstrukturer, på en rekke språk. Det er ikke anledning å gå gjennom alle disse i denne oppgaven på grunn av dens begrensede omfang, og tidsbegrensninger. Disse dekker Borg 1, Borg 3, den rekonstruerte smia, det rekonstruerte naustet og skipene.

Utenfor den rekonstruerte høvdingehallen er tufta etter det opprinnelige langhuset. Denne tufta ble dekket til etter utgravingene, og rekonstruert for publikum. Dette gjelder torvvoller, takstolper (anvist med stokker slått ned i bakken), ildsteder, og rominndeling. Tufta har en egen plakett, som forteller kort om om tuftas undersøkelse, datering og mål, at den ble utgravd mellom 1983 og 1989, og at det først stod ett 67 meter langt langhus der fra ca. 500 e.Kr. før det ble bygget ut til 83 meter rundt 700 e.Kr. Dette varte til ca 950 e.Kr. Det fortelles så hvordan rommene var inndelt.

Nede ved Borgepollen ved naustet er det bygget ne rekonstruert smie. Plaketten til denne smia forteller at den ble bygget på bakgrunn av kunnskap om smiebygg fra Gene i Nord-Sverige. Det fortelles at disse var små bygg, ofte ett lite stykke fra gården på grunn av brannfare, og at de ofte hadde 3 vegger bygget av torv og stein, og den siste røstveggen av tre. Her har de valgt å bygge smia inn i en skråning, slik som på L'Anse aux Meadows i New foundland (Lofotr.no⁵).

Figur 44 Plakett om smie (Foto Haakon Skudem 2018©)

På området nede på Borgepollen er det også en Skjeltersjø. Denne brukes hovedsakelig til lettere servering i høysesongen, men har også basis i det historiske. Skjeltervegger er ment å beskytte om sol og nedbør, men fremdeles være luftig. Skjø er ett lite tynnvegget hus brukt som brukes som skjul eller skur. Blant belegget for rekonstruksjonen på Borg er gravkammeret på Gokstadskipet, som stammer fra 900-tallet. Selve rekonstruksjonen er basert på den utgravde

K60 fra Skiparkrok ved Nidelven i Trondheim, som er den eldste bevarte skjelterbygningen som ligger nærmest Lofoten (Kaasen Engen 2017: 15).

Lofotr Vikingmuseum har 2 skip og 1 båt de benytter i sin formidling. Lofotr ligger ved Ballstad, og brukes mye i markedsføring og filming (Lofotr.no³, Kaasen Engen 2017: 16). Det andre er Vargfotr, nok en kopi av Gokstadskipet, men bare 65% av originalskipets størrelse, det ble bygget i 2000 i Polen, og kjøpt av Lofotr vikingmuseum i 2006. Vargfoter oppbevares i Naustet på museet om vinteren, og om sommeren kan besøkende være med på tur med denne i Borgepollen (Kaasen Engen 2017: 16). Båten er en Femkeiping, og er kopi av en av de 3 mindre båtene funnet sammen med Gokstadskipet. Dette er en kopi av den største, og er 10 meter lang. Navnet kommer av at båten har 5 par «Keiper», som er anlegg for årer, altså hadde båten 5 par årer. Femkeipingen ble bygget i 2002 under ledelse av lokal båtbygger Frik Harald Bjerkli, i samarbeid mellom Lofotr vikingmuseum og NAV Leknes (Lofotr.no³, Kaasen Engen 2017: 16). Til skipene og naustet hører det også til en plakett som forteller om disse.

5.6 Oppsummering

På lik linje med Midgard kan formidlingen på Lofotr deles i tre deler. Utstillingen i Glassgården, «Live-action» formidling i det rekonstruerte langhuset, og utendørsaktiviteter og formidling av arkeologiske landemerker. Lofotr vikingmuseum kan sies å ha en mer konseptorientert tilnærming til sin utstilling enn hva Midgard har. Utstillingen inne på glassgården er i stor grad en moderne utstilling med moderne utstillingstekniske løsninger. Bruk av audioguides, lys og video gjør at utstillingen oppleves som spennende og engasjerende, montrene kombinerer flere forskjellige typer gjenstander fra forskjellige steder for å formidle fem forskjellige konsepter knyttet til livet i vikingtiden. Disse konseptene er handel, rikdom, makt, ætt og riter. Men når utstillingen er orientert etter disse konseptene, og gjenstandene benyttes først og fremst til å illustrere disse, hvor godt formidles da det regionale og lokale? Kommer formidlingen av disse konseptene på bekostning av en bedre formidling av de konkrete lokale funnene på Borg, og Vestvågøy som region?

6 Diskusjon

Så langt har jeg gjort rede for forskningshistorie og gitt en detaljert oversikt over museenes innhold. Omsider er det på tide diskutere informasjonen samlet inn så langt og forsøke å besvare problemstillingene ut fra dette.

Å representere de arkeologiske særtrekkene ved hver sin lokalitet og region er noe som står i begge museenes vedtekter og formål. På Midgard ble dette som vi så i kapittel 4 formulert som ett ønske om å skape og formidle kunnskap om vikingtid i Vestfold. Men ikke bare om Borre, men også de andre lokalitetene i Vestfold. Ett uttrykt ønske og mål med å opprette Midgard var å bringe noe av Vestfolds historie tilbake til fylket (midgardsenteret.no¹, Lindh & Kausland 1999: 2).

Ved Lofotr var målet like tydelig. Det var ikke bar Borg som skulle formidles, men museet skulle gi ett bilde av Vestvågøys befolkning opp gjennom tidene, med særlig fokus på vikingtid, men også resten av jernalderen og middelalderen (Lofotr.no¹).

Her kommer det tydelig fram Midgard og Lofotr ikke kun skal handle om Borre og Borg, men også det større geografiske området rundt disse lokalitetene. Å gi ett blick inn i regionenes særegne kulturhistorie og arv fra vikingtiden er ett tydelig satt mål. I dette kapittelet skal jeg blant annet diskutere hvor godt museene har oppnådd nettopp dette. Jeg skal også diskutere de andre problemstillingene presentert i kapittel 1.2.

6.1 Formidling av lokale og regionale trekk ved Midgard historisk senter

Måten Midgard har valgt å gripe tak problemstillingen om å representere de lokale trekkene ved Borre, er gjennom å gjøre en utstilling utelukkende om dette. *Borre i viken, Borre i verden* (2009) kaster lys over de enkelte oppdagelsene gjort ved Borre, fra Nicolaysens utgravninger i 1852, til Borreprosjektet på 1980-tallet og moderne undersøkelser med georadar på begynnelsen av 2000-tallet. Denne utstillingen er ment å formidle de konkrete arkeologiske utgravningene og funnene gjort på Borre. Gjenstandene i seg selv gjør i denne utstillingen en meget god jobb med å representere det lokale, ettersom alle (Med unntak av kammen fra Oseberg) er lokale, eller kopier av lokale gjenstander.

De tre første monterne inneholdt gjenstander fra Skipshaugen, samt kopier av enkelt av disse, eller av gjenstander som ikke ble utlånt fra KHM. Gjenstandene i de to neste monterene i denne utstillingen inneholdt løsfunn fra jordene rundt parken, eller fra utgravninger og undersøkelser gjort på feltet senere. De to siste monterene inneholdt selehøvrebekket fra Skipshaugen, og en langkam fra Oseberg.

Tekstene i *Borre i viken*, *Borre i verden* handler for det meste om de diverse utgravningene og undersøkelsene foretatt på Borre, samt noe generell informasjon om gjenstander og tolkninger av disse. Men noe tekst er også i mindre grad relatert til Borre eller gjenstandene. Ett eksempel på dette er tekstvindu 2 monter 3, som handler om vikingtidens sosiale klasser. Ett forsøk på å knytte teksten til gjenstandene (5 originale stighbøyer, kopi av disse og ett munnbitt) gjøres ved å hevde at kongene og aristokratiet benyttet hester til å utøve makt. Disse opprinnelige tekstene til utstillingen, de fra 2009, er for det meste deskriptive, og kun noen av dem gir noen dypere tolkninger eller drøftinger av gjenstandene. Av de elleve tekstvinduene på montrene i denne utstillingen er syv konkret om forskningshistorie på Borre. De fire andre gir noen tolkninger rundt gjenstandene

Plakatene fra *Gokstad i ett nytt lys* derimot går noe dypere og presenterer tolkninger og drøfter gjenstandene og deres betydning i en dypere grad. Som nevnt i delkapittel 2.2 er det trolig få moderne utstillinger som kan kalles helt objektorienterte, heller ikke *Borre i viken*, *Borre i verden* passer under denne definisjonen. Til tross for dette bærer den likevel ett sterkere preg av objektorientering. For selv om det gjøres tolkninger av gjenstandene, deres funksjon og betydning, vies det relativt lite plass til dette. Plakatene fra *Gokstad i ett nytt lys* og de fra de andre utstillingene ved Midgard sår i sterk kontrast til de opprinnelige tekstene til *Borre i viken*, *Borre i verden* fra 2009 når det kommer til mengde tekst, og særlig mengde tekst dedikert til å gjøre tolkninger av gjenstandene.

De tolkningen som gjøres i *Borre i viken*, *Borre i verden* (Både de originale fra 2009 og de som senere ble inkorporert fra *Gokstad i ett nytt lys*) har generelt lite konkret å gjøre med Borre, og vil være gjeldende for det meste av de norrøne områdene i vikingtiden. Det som fortelles om gravgods, vikingtidens samfunnsklasser, personlig hygiene, våpen og bruk av hester ville passet like godt inn i tolkningen av nesten enhver stormannsgrav fra vikingtiden.

Hva så med det regionale? Ved Midgard er den tydeligste formidlingen av Vestfold utenfor Borre, utstillingen *Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli*. I likhet med *Borre i viken, Borre i verden* presenterer denne utstillingen i hovedsak gjenstandene etter funnkontekst, og formidler hovedsakelig forskningshistorien til feltet. Tolkningene som presenteres kan i stor grad knyttes til generelle tolkninger av vikingtiden og gravskikk i vikingtiden.

Men, når det kommer til å sette ting i ett regionalt perspektiv trekkes dette langt utover bare Vestfold. Denne utstillingen setter heller Gulli og gjenstandene der i ett internasjonalt perspektiv. Ett unntak er formidlingen av Selehøvrebeflagene fra Gulli og Borre, som brukes for å illustrere en mulig tilknytning mellom de to stedene. I utstillingen om Gulli gjentas dette på en av plakatene, mens en annen plakat spekulerer om nettverket ikke kan ha vært større, og på den måten vender blikket igjen tilbake til ett internasjonalt perspektiv. Her henvises det til ett selehøvrebeflag i Borrestil funnet i Nord-Trøndelag, og 9 fra Sverige, og det spekuleres om disse kan ha vært tegn på en allianse eller nettverk mellom eierne (Hauglagt, vikingenes gravskikk på Gulli 2011).

Sammenliknet med diskusjon av Vestfold som region er det viet en del tekst på Midgard til å vise at Borre og Gulli var en del av ett større internasjonalt handels- og kontaktnettverk. *Borre i viken Borre i verden* forteller om borrestilen at det også er gjort funn av liknende beflag som de funnet på Borre, også er funnet i mellom-Sverige, Novgorod og i Gnezdovo i Ukraina. Og om ett knivbeflag funnet i Skipshaugen fortelles det at også dette er av en østlig type med paralleller i Mellom-Sverige, Baltikum og Russland (Borre i viken Borre i verden 2009). Også Gulliutstillingen trekker fram Gulli sin tilknytning til verden utenfor Norge. En av tekstene i utstillingen heter *Import* og forteller at på Gulli er det funnet 8 gjenstander som er tolket som importfunn. Videre forklarer teksten hvor de enkelte gjenstandene er trodd å komme fra, og ett kart viser omtrentlig hvor. Det forklares at personene på Gulli hadde fått tak i disse gjenstandene gjennom plyndringstokt, handel eller gaveutvekslingsnettverk (Hauglagt, vikingenes gravskikk på Gulli 2011).

Det er i utgangspunktet ikke noe galt med å formidle dette perspektivet, det er uten tvil en viktig del av det helhetlige bildet av både Borre og Gulli. Men når Midgard selv oppgir at deres hovedmål er å skape og formidle kunnskap om vikingtid i Vestfold, kan det stilles

spørsmålstegn om hvorfor så lite tekst brukes til å snakke om Vestfold i sin helhet. Foruten diskusjonen av selehøvrebeklagene, ser det ut til at et helhetlig perspektiv om Vestfold som region er for det meste fraværende i museets formidling. Måten Vestfold som region formidles på er begrenset til Borre og Gulli, to utvilsomt svært viktige arkeologiske funn i Vestfold, men resten av den rike vikingtidsarven til fylket får liten plass. Fra Vestfold har vi funn som Oseberg, Gokstad, Kaupang og mye mer. Det virker nest som man ikke kan gå to skritt i Vestfold uten å snuble over vikingtiden. Det virker derfor mangelfullt at Midgard i liten grad snakker om fylket i sin helhet.

Foruten de arkeologiske utstillingene utgjør guidet formidling i Midgardsenterets rekonstruerte gildehall en betydelig del av formidlingen. Som nevnt i kapittel 3.4, er en av de takbærende søylene i gildehallen dedikert til historien om Ynglingætten og er basert på Ynglingesaga. En annen søyle forteller om Skirnesmål, og det hellige bryllup mellom Frøy og Gerd som er det mytiske opphavet til Ynglingætten. Selv om begge disse historiene knyttes på sin måte til gildehallene som fenomen, og til hvordan konger og høvdinger legitimerte makt, kan de også sies å ha betydning for Vestfolds historie. Selv om Ynglingættens eksistens og deres tilknytning til Vestfold er omstridt, kan den heller ikke ignoreres. Dessuten er en viktig del av formidlingen som finner sted i gildehallen formidling av selve bygget, og funnet av spor etter to slike bygninger på Borre. Her formidles hva en slik gildehall ble brukt til, og de viktige religiøse, politiske og ideologiske aspektene av slike bygninger. Det er derimot ett slags skille mellom den mer vitenskapsorienterte formidlingen i museumsbygget og den i Gildehallen, som er mer rettet mot mytiske og fantastiske fortellinger.

Midgard har derimot ett problem i at ikke alle gjenstandene fra Borre har blitt utlånt fra KHM. Dette gjør at Midgard må gjøre det beste ut av hva de har tilgjengelig. Dette har ledet til at selv om Midgard har en rekke høystatusobjekter som en del av sin utstilling, har de også en del gjenstander som er langt mindre spektakulære. Dette er for eksempel noen brente beinfragmenter, ubestemmelige metall fragmenter eller noen rustne nagler. Slike gjenstander virker i liten grad imponerende, men er blant de vanligste funnene en arkeolog gjør. Mens en stor gravhaug som skipshaugen kanskje kan inneholde noen praktgjenstander, vil majoriteten av funnene likevel bestå av små ubestemmelige fragmenter av tre, metall og bein. Disse små fragmentene er for arkeologen en like viktig kilde til kunnskap. Skipsnaglene kan fortelle om

skipets konstruksjon, brente beinrester kan gi dateringer, forteller om hva slags dyr eller mennesker som var i graven, og om man er heldig kan man trekke ut DNA. Selv om dette ikke poengteres i teksten til denne utstillingen, er det viktig å gi de besøkende ett realistisk bilde av hva arkeologer finner og må forholde seg til. Midgard har tatt med slike gjenstander i utstillingen sin, men kommer til kort når det kommer til å fortelle besøkende om betydningen av slike gjenstander, noe de med fordel kunne ha tatt med i sin formidling. Spektakulære funn som våpen og praktgjenstander er en viktig del av vikingtiden og dens materielle arv, men slike funn er langt overrepresentert i arkeologiske utstillinger. Det daglige livet for de fleste i vikingtiden var neppe preget av slike luksus og prestisjegjenstander. Også på Borre er de fleste gravhaugene av mer beskjeden karakter og trolig også mer beskjedne innholdsmessig enn det som ble funnet i Skipshaugen i 1852. Ikke bare forteller de mindre spektakulære funnene om den mer daglige livet i vikingtiden, men de gjengir også mer nøyaktig hva arkeologer i de fleste tilfeller faktisk finner.

En viktig ting å påpeke er at selv om mindre spektakulære funn slik som ymse fragmenter av diverse materiale, verktøy og andre mer dagligdagse gjenstander gjenspeiler ett mer vitenskapelig bilde av vikingtiden. Betyr ikke dette at slike gjenstander er like populære blant de besøkende. Besøkende ønsker ofte å se imponerende og vakre gjenstander som gjør sterke inntrykk, ikke nødvendigvis hva som er mest lærerikt. En utstilling med mindre spektakulære gjenstander kan potensielt være attraktiv for publikum den også. Men bare om denne likevel oppleves som spennende, nyskapende og lærerik. Men i det tilfellet vil det være andre elementer ved utstillingen, ikke nødvendigvis gjenstandene de besøkende ønsker å oppleve. Ett eksempel på det motsatte er vikingskipene på Bygdøy. Folk drar først og fremst til Bygdøy for å se skipene og de vakre gjenstandene de har hørt så mye om, og ville trolig kommet uansett hvor godt utstillingen var designet.

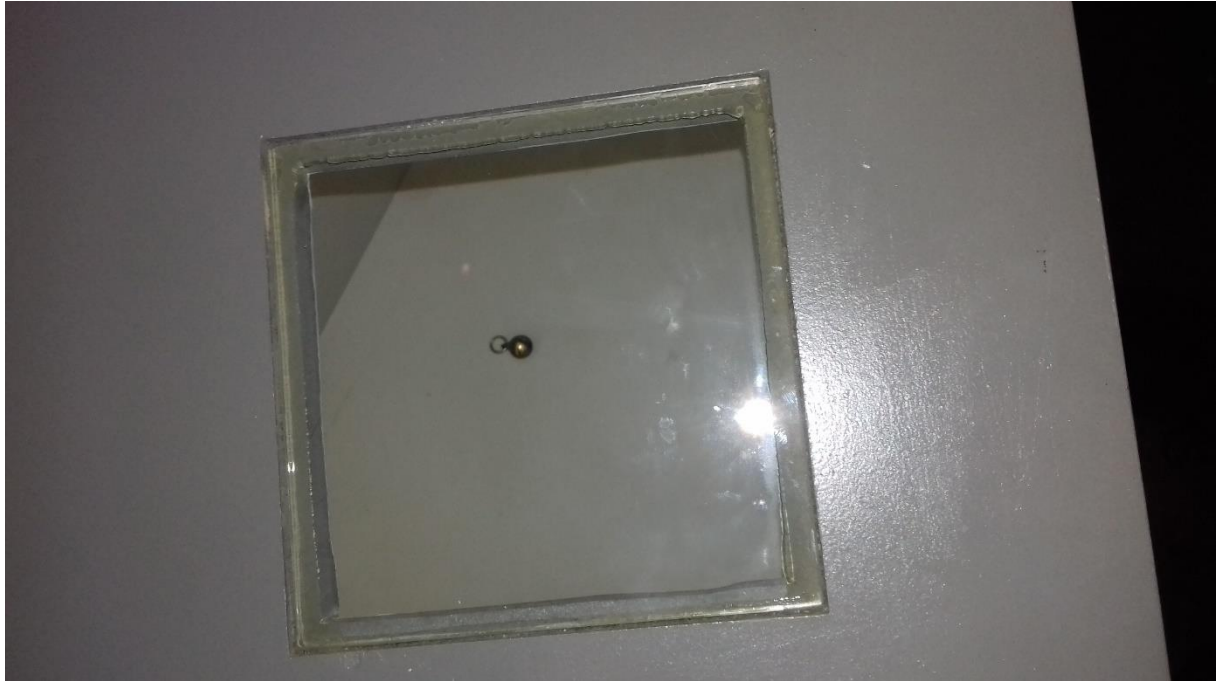
Men ett museum kan dra nytte av både spektakulære praktgjenstander og mer dagligdagse gjenstander samtidig, og på den måten øke både de estetiske og akademiske aspektene av utstillingen. Som jeg diskuterte i kapittel 2 finnes det en viktig balanse mellom kontrasterende punkter i museumsformidling. Utstillinger må finne en balanse mellom å være for objektorienterte eller konseptorienterte, og mellom å være for markedsorientert eller for vitenskapelige. Hvis museene på den ene siden er utelukkende opptatt av å tjene penger og av

92

å være spennende vil dette gå ut over det faglige innholdet og stå i fare for å formidle ett skeivt bilde av fortiden. Dette kan i verste fall gå ut over museets samfunnsoppdrag og formål. Men selv dem mest akademisk holdbare utstillingen er verdiløs om ingen kommer for å se den. Hvis ett museum bare formidlet kunnskap, og ikke tilbød noe å oppleve, kan man spørre seg hvorfor man ikke bare skulle sittet hjemme og lese en bok? Ett besøk på museum skal også oppleves, det skal tilby noe mer enn bare kunnskap. Ett godt eksempel på dette finner vi faktisk på Midgard. Utstillingen *Vikinger i krig* (2017) er nesten utelukkende tekst, med kun noen få rekonstruerte gjenstander. Utstillingen er basert på boken ved samme navn av Hjarðar og Vike (2011). Ettersom det er så få gjenstander i denne utstillingen, og teksten er en nedkortet variant av enkelte kapitler i boken, kan man lure på hvorfor noen skulle besøke utstillingen framfor å bare kjøpe boken.

Ett annet spørsmål er at når en utstilling skal dra nytte av å virkelig vise fram gjenstandene, og når en utstilling heller såpass i retningen objektorientert som Midgard, burde da ikke disse gjenstandene også være godt synlige? I utstillingen om Gulli kan dette sies å være godt oppnådd, men det samme kan ikke sies for *Borre i viken* *Borre i verden*.

Montrene til *Borre i viken*, *Borre i verden* i Apsis 1 består av ganske store går kasser med vinduer som man kan se gjenstandene gjennom, der de ligger på hvit bakgrunn. Gjenstandene ligger enten flere sammen eller enkeltvis, og montrene inneholder både kopier og originaler. Dette kombinert med hvor dypt enkelte gjenstander ligger, og den lave høyden på montrene gjør at det kan være vanskelig å se gjenstandene godt, særlig om en besøkende har dårlig syn. Det fremstår som tilfeldig om gjenstandenes størrelse er tatt i betraktning når de ble plassert i montrene, og noen ligger dypt, mens andre er lagt på plexiglassforhøyninger så de ligger nærmere glasset. Dette er en av utstillingens største svakheter, da det kan være svært kronglete for besøkende å se enkelte av gjenstandene, særlig de mindre, og dermed kan det også være vanskelig for enkelte å skille mellom ekte gjenstander og kopier. Det samme gjelder bildene og utstillingstekstene, som er plassert på samme måte som vinduene inn til gjenstandene. Enkelte av vinduene er plassert i siden av kassene, i knehøyde for en voksen person, som gjør det vanskelig å se gjenstanden fra denne vinkelen uten å bøye seg helt ned. Løsningen med slike vinduer begrenser også vinklene gjenstandene kan observeres fra.

Figur 45 En kopi av en liten bjelle 1-2cm, Monter 1. (Foto: Haakon Skudem 2017©)

6.2 Formidling av det lokale og regionale ved Lofotr vikingmuseum

Ved Lofotr er representasjonen av det lokale vanskeligere å sette fingeren på. En del av utstillingen som på sin side er klart orientert mot de arkeologiske oppdagelsene ved Borg er «Pre-show»-delen av utstillingen. Hele denne delen er ment å opplyse den besøkende om oppdagelsen av Borg som arkeologisk funnsted og funnets betydning. I denne delen av utstillingen presenteres historien om Borg sin oppdagelse, de arkeologiske utgravningene, og noen tolkninger av funnene. Av de seks filmene er det bare film fem og seks som ikke direkte handler om Borg, disse handler derimot om norrøn mytologi og kosmologi, og Hålogaland som region. Denne delen av utstillingen inneholder derimot ingen arkeologiske gjenstander ettersom disse kommer senere i den arkeologiske delen av utstillingen. Pre-showet består som nevnt i kapittel 5 av videoskjermer innfelt i veggene som formidler ulike temaer knyttet til Borg.

Det er hovedsakelig i den arkeologiske utstillingen vi får problemer med å skille mellom generell vikingtid, nasjonal, regional og lokal formidling. Dette er ikke utelukkende fordi utstillingen er mer konseptorientert enn Midgard, selv om også dette spiller en rolle, men mest på grunn av hvilke konsept de har valgt å formidle. Museet har, som vi har sett, valgt å organisere monterene etter handel, rikdom, makt, ætt og riter. Dette gjør at disse konseptene

kommer forut for det lokale og regionale, som ender opp å bli brukt til å bygge opp under disse konseptene. Dette betyr ikke at de lokale og regionale trekkene ikke formidles, langt ifra. Mange viktige lokale og regionale særtrekk kommer faktisk fram i denne formidlingen. Dette er etter min mening på grunn av Lofotr sin sterkeste side, de museumstekniske løsningene, først og fremst audioguide, som tillater at langt mer informasjon formidles til publikum. Bruk av audioguide er noe jeg kommer tilbake til senere i dette kapitlet.

Ved Lofotr er gjenstandene plassert i monter for å illustrere de tidligere nevnte forskjellige sidene ved livet og samfunnet i vikingtiden, framfor hvor og når de er funnet. Derfor finnes det gjenstander fra flere steder i samme monter. Dette kan gjøre det vanskelig for besøkende å skille ut hvilke gjenstander som har en tilknytning til Borg, og hvilke som kun har en tilknytning til Vestvågøy, og i beste fall bare en indirekte kobling til Borg. Følger man «Fast-track» varianten av audioguiden får man ikke vite noe om hvilke gjenstander som er funnet hvor. «Fast-track» varianten forteller lite til ingen ting om enkeltgjenstander, men holder seg heller til å generelt formidle de overordnede temaene monterene er dedikert til, men knytter disse hovedsakelig til Borg og Nord-Norge. Følger man derimot «Slow-track» varianten av audioguiden får man vite om gjenstanden er fra Borg eller Vestvågøy. Men man får sjeldent vite mer om funnkonteksten til gjenstandene om de ikke er fra Borg, bare at de stammer fra Vestvågøy. Når gjenstandene formidles på denne måten, er de fjernet fra sin opprinnelige funnkontekst og en viktig del av gjenstandens potensiale som formidlingsobjekt er uoppnådd, nemlig funnet i sin helhet. Dette gjør at måten Lofotr formidler Vestvågøy utenfor Borg er redusert til enkeltgjenstander tatt ut av kontekst, og formidling av andre helhetlige funn fra Vestvågøy forblir en forbigått mulighet. For eksempel har monteret om handel gjenstander fra Utakleiv og Sund. Disse kjøttknivene fortelles det at kommer fra to forskjellige kvinnegraver på Vestvågøy, men det spesifiseres ikke hvor på Vestvågøy, eller hvilken relevans disse har for Borg. De brukes hovedsakelig for å illustrere de overordnede konseptene, i dette tilfellet handel. Og i noen av disse tilfellene kan det virke som at en gjenstand fra ett annet sted brukes for å illustrere livet på Borg, eller si noe om menneskene på Borg. Eksempelvis i monteret om ætt ligger det en ullkam. Fordypningsteksten forteller om dens funksjon, men her oppgis ikke funnsted (*Arkeologisk utstilling 2012*).

Måten utstillingen er satt opp på, hvor hver monter omhandler ulike temaer, er det disse temaene som setter en overordnet diskurs for formidlingen. I Lofotr sin utstilling blir Borg som

arkeologisk funnsted, Vestvågøy som region og vikingtiden generelt som historisk periode formidlet om hverandre. Dette er med andre ord en svært konseptorientert utstilling, der gjenstandene brukes aktivt for å illustrere bestemte konsept knyttet til ett maktsenter fra vikingtiden, i dette tilfellet makt, rikdom, ætt, riter og handel. Disse konseptene og mye av hva som sies om den kunne vært gjeldene for nesten hvilken som helst høvdingegård eller maktsenter fra vikingtiden, mens det lokale og regionale blir flettet inn i dette.

Når det gjelder gjenstander funnet på Borg formidles disse annerledes, og i større grad enn de fra andre steder på Vestvågøy. Betydelig mer plass i «Slow-track» delen av audioguiden omhandler gjenstandene fra Borg, enn de fra andre steder. Gjenstandene fra Borg består også av både dagligdagse så vel som spektakulære gjenstander, mens de det oppgis at er fra andre steder på Vestvågøy er nesten utelukkende prestisjegjenstander, eller i det minste relativt hele og fine gjenstander. Mange av disse gjenstandene stammer fra graver, og inneholder gjenstander som våpen, smykker og andre ting man ikke ville forvente å finne i en hustuft slik som på Borg. Småfragmenter, nagler og diverse andre småfunn i utstillingen er nesten utelukkende fra Borg, dersom funnsted nevnes. Det samme gjelder gjenstander av stein som spinnehjul, fiskesøkker og bryner.

Å sette ulike gjenstander i samme monter har derimot ikke bare ulemper. En stor fordel med Lofotr sin utstilling er at den bedre eksponerer de mer dagligdagse gjenstandene. Begge museene har representert slike gjenstander, mens disse i hovedsak ligger for seg selv i egne monter på Midgard, ligger de på Lofotr tett opp til prestisjegjenstandene i samme monter. Og, ettersom det ikke er noen fysisk tekst, kan publikum vie all visuell oppmerksomhet på monteret og gjenstandene. Publikum vil dessuten bruke mer tid på vært monter, ettersom det er færre monter, men med flere gjenstander. Både prestisje og dagligdagse gjenstander brukes aktivt i å illustrere de 5 forskjellige temaene monterene skal formidle. For eksempel brukes fiskesøkker i monteret om rikdom, hvor de knyttes opp mot lofotfisket og fiske som kilde til rikdom, framfor å vise mange gjenstander av gull og sølv.

Som nevnt er en annen fordel med Lofotr sin utstilling bruk av audioguide. Audioguide har gjort det mulig for Lofotr å inkludere langt mer informasjon i utstillingen sin, uten å trenge å

bruke fysisk plass på dette. Ikke bare er det lettere for besøkende å høre på ett lydspor enn å stå å lese tekst, denne kan også langt mer inn i dybden av ulike temaer enn det en tekstplakat kunne gjort. Samtidig er det også mulig for besøkende å selv velge hvor dypt de vil gå, ved enten å følge en «fast-track» rute, der bare det essensielle ved vært monter formidles, eller en mer detaljert «slow-track» der audioguiden går mer i dybden av omtrent hver eneste gjenstand. Det er her den besøkende kan oppleve den tydeligste formidlingen av særegne lokale eller regionale trekk. Bruk av audioguide gjør også at besøkende kan bruke øynene utelukkende til å studere gjenstandene og høre teksten samtidig. En tradisjonell utstilling tvinger besøkende til å veksle sin oppmerksomhet mellom teksten og gjenstandene.

Under arbeidet med denne oppgaven har jeg ofte kommet over kommentarer om at handel med samene må ha vært viktig for de norrøne høvdingene i nord, også for høvdingen på Borg. Her legges det vekt på den såkalte finnskatten og Ottars beretning. Også Lofotr utstilling hevder dette klart og tydelig i monteret om Handel. Det oppleves da som mangelfullt at samiske gjenstander og kulturminner ikke er tydelig representert i utstillingen. I monteret om rikdom er det en skje i hvalbein som det nevnes at mulig kan være av samisk opprinnelse. Den kommer fra en grav med blandet norrøn og samisk karakter, og har ornamentikken på skjeen kan minnes om samiske skjeer. Men ut over dette spekuleres det ikke mer om skjeen er samisk, eller gravens samiske karakter eller betydning av dette. Jeg forsøkte derfor å undersøke nærmere om hva som var gjort av forskning på samiske kulturminner på Vestvågøy, men klarte ikke å finne særlig forskning på dette feltet. Dette tyder da på at denne mangelen er ett resultat av manglende arkeologisk forskning på samisk tilstedeværelse på Vestvågøy under jernalderen og tidlig middelalder, heller enn at det er en svikt fra museets side. Ironisk nok er det bare 4,5 km fra Borg lokalisert en urgrav som i hovedsak må oppfattes som samisk (Askeladden ID: Straum 57384-1, Askeladden.no). Men heller ikke denne er det gjort noen utgravning av, og det foreligger derfor ingen datering som kan plassere denne innenfor de aktuelle periodene for Lofotr Vikingmuseum. Tvers over Borgepollen fra Borg litt opp i høyden finner vi også stedsnavnet *Finnkjerka*, noe som også burde peke mot samisk tilstedeværelse. Kanskje fremtidige arkeologiske undersøkelser kan belyse dette spørsmålet videre og avdekke gjenstander som kan utstilles i samsvar med teorien om ett utstrakt norrønt-samisk handels- og kontaktnettverk. Det oppleves likevel mangelfullt at dette bare nevnes i forbifarten når dette

kontaktnettverket framstilles som betydningsfullt. Hvis kontakten med samene var ett viktig element for vikingtidens stormenn i denne regionen, burde noe konkret formidling vies til dette.

I utstillingen på Borg er det en kopi av Skjoldehamndrakten, og foruten å kort fortelle om historien om hvordan denne ble funnet, spekuleres det også om den etniske tilhørigheten til den avdøde. Her konkluderes det med at det ikke kan fastslås om den avdøde var mann eller kvinne, norrøn eller samisk. Lysbilder på veggen bak viser derimot to jegere og ett reinsdyr, noe som henter mot en samisk tolkning.

Nyere tolkninger av dette funnet, da særlig drakten, peker derimot mot en del samiske markører, men med elementer fra både norrøn og kristne skikker. På denne måten kan funnet tolkes som en form for hybridisering der man ser en blanding av skikker, så selv om drakten bærer tydelige samiske trekk må den forstås på bakgrunn av hybridiseringsprosesser (Svestad 2017).

Man kan også lure på hvorfor denne drakten i det hele tatt er tatt med i utstillingen, da Skjoldehamn ligger på Andøya i Vesterålen, ikke Vestvågøy i Lofoten, som museet har avgrenset seg til.

Når man besøker Lofotr vikingmuseum er det tydelig at museet stiller seg bak tolkningen av at høvdingen Olaf Tvennumbruni kom til Island fra Borg. Dette hevdes første gang i pre-showet klart og tydelig, deretter får de besøkende se en film om en fiktiv fortelling om Olaf og hans datter Åsa. Til sist nevnes Olaf flere ganger i den arkeologiske utstillingen som Borgs høvding. Det formidles med andre ord klart og tydelig til publikum at Olaf var en høyst historisk person, og at man har påvist at han bodde på høvdingegården på Borg før han utvandret til Island.

Spørsmålet om Olaf faktisk kom fra Borg stilles av Alf Ragnar Nielssen i kapittel 12 av den store Borg publikasjonen fra 2003. Her konkluderer Nielssen med at det slettes ikke er sikkert at Olaf kom fra nettopp Borg. Han konkluderer med at ettersom det er kjent to høvdingegårder på Vestvågøy, Borg og Buksnes, at Olaf må ha kommet fra en av disse, og trolig hadde ett slektskapsbånd eller annen form for tilknytning til den andre (Nielssen 2003: 280).

Det er med andre ord ikke helt usannsynlig at Olaf faktisk kom fra Borg. Det kan nesten virke som en 50/50 sjansje, i det minste fram til noen eventuelt skulle finne nok en høvdingegård på

Vestvågøy. Men dette er fremdeles ikke godt nok bevis for å tillate den sikkerheten Lofotr tillater seg i sin formidling. Muligheten for at Olaf ikke kom fra Borg er stor nok til at de besøkende burde gjøres bevist på denne muligheten. Lofotr sin beslutning om å formidle dette som mer sikkert enn hva det egentlig er, er trolig fordi de utgjør en veldig god historie, og virker mer imponerende.

I motsetning til hvordan audioguiden i utstillingen formidler dette står håndboken til de menneskelige guidene i sterk kontrast. I håndboken kommer det klart og tydelig fram at museet ikke ønsker at guidene skal formidle tolkningene som framstilles ved Lofotr som harde fakta. Tvert imot vektlegges det at en del bare er begrunnede tolkninger, og ikke fasitsvar (Kaasen Engen 2017: 9).

6.3 Sammenlikning

Midgard og Lofotr er like på mange måter. Begge museene benytter seg av rekonstruerte bygninger, med guider kledd i tidsriktige antrekk som kan formidle til publikum kunnskaper om vikingtiden, og Borre og Borg som funnsteder. Begge museene er knyttet til en konkret arkeologisk lokalitet, men skal også formidle den generelle regionen lokaliteten befinner seg i. Ett annet viktig punkt museene har til felles er deres formål og målstrukturer. Begge museene har som formål å styrke lokalbefolkningens følelse av tilhørighet, enten ved å framheve regionens kulturarv, eller ved å bringe den tilbake til fylket i Midgards tilfelle. Ved begge museene består formidlingen av arkeologiske utstillinger, arkeologiske landemerker/strukturer, og såkalt «live-action» formidling i de rekonstruerte bygningene.

Denne «live-action» formidlingen må sees som en form for markedsorientering, der museet tilbyr i større grad en opplevelse, der besøkende kan møte «ekte vikinger» og se hvordan man levde i vikingtiden. Her kan de se og oppleve noe fantastisk og spennende de ikke kan se særlig mange andre steder. Denne formen for markedsorientering ville alene gitt en langt mer generaliserende og mindre vitenskapelig opplevelse, men i begge tilfellene jeg har undersøkt, kombineres disse med mer tradisjonelle utstillinger. Dette gjør at begge museene er mer enn bare museer, de er også ett opplevelsessenter. På denne måten kan museene i større grad konkurrere på fritidsmarkedet, uten at dette går på bekostning av utstillingene eller museets samfunnsoppgaver.

Likevel er museene som vi har sett ganske annerledes i hvordan de formidler vikingtid. En av de større forskjellene mellom de to museene er at Lofotr har en enkelt basisutstilling, mens Midgard har 2 basisutstillinger og en vandreutstilling. Lofotr sin utstilling må på sin side dekke ett større spekter av hva som skal formidles, alt fra Borg som lokalitet, til Vestvågøy som region, alt må dekkes av denne ene utstillingen. Midgard på den andre siden har en utstilling om Borre, en om Gulli, og en vandreutstilling som handler om krigføring i vikingtiden generelt. Men det er heller ikke så enkelt og oversiktlig på Midgard. For mens *Borre i viken, Borre i verden* (2009) tar for seg Borre og de arkeologiske oppdagelsene som er gjort der, handler ikke den andre utstillingen om Vestfold som region, men er en utstilling om en annen lokalitet i Vestfold, nemlig Gulli. Den tredje utstillingen på Midgard, *Vikinger i Krig* (2017), handler heller ikke om Vestfold, men om krigføring. Formidling av Vestfold må komme indirekte gjennom de andre utstillingene. Formidlingen på Lofotr på den andre siden tar for seg både Borg som lokalitet, Vestvågøy som region, og generell kunnskap om vikingtid, og alt blandet sammen og flettet inn i de overordnede temaer som formidles.

Ved Midgard presenteres det i en mer objektorientert utstilling, som først og fremst fokuserer på å presentere forskningshistorien bak gjenstandene, og forteller litt om generelle tolkninger av gjenstandenes funksjon og betydning i henhold til generell kunnskap og tolkninger om vikingtiden. På Lofotr presenteres forskningshistorien separat i ett egen «pre-show», deretter kommer formidlingen av gjenstandene i selve utstillingen. Her skiller Lofotr seg veldig fra Midgard i at de ikke bare har en mer konseptorientert utstilling, men at de gir ett langt mer helhetlig bilde av livet i vikingtiden, Vestvågøy som region, og livet på Borg. Lofotr er også langt mindre forsiktig i hva de formidler. Som jeg har påpekt tidligere er ett gjengående tema gjennom hele utstillingen figuren Olaf Tvennumbruni. Denne figuren og hans tilknytning til Borg presenteres helt ukritisk. Dette er i kontrast til Midgard, som til tross for at de også har historiske kilder som knytter spesifikke personer til enkelte gravhauger, Øysten Halvdansson Fret og Halvdan Øysteinsson den gavmilde og matille, ikke formidler dette som noen sannhet. Det fortelles heller at

«Snorre Sturlasson skrev *Ynglingasaga* på 1200-tallet. Han hevdet at Øysten Fret og Halvdan den milde og matille var hauglagt på Borre.» (*Borre i viken, Borre i verden* 2009).

Her er det altså Snorre som hevder noe, mens museet hverken stiller seg bak eller kritiserer dette. Halvdan Øysteinsson nevnes også i formidlingen i gildehallen, men da bare som del av Ynglingesaga, som ikke framstilles som en sann historie, men som en legende på samme linje som Bråvallaslaget, Beowulfkvadet og Skirnesmål.

7 Oppsummering og konklusjon

I denne masteroppgaven var målet å utforske hvor godt to museer, Midgard historisk senter (I dag kjent som Midgard vikingsenter) og Lofotr vikingmuseum, formidlet de regionale og lokale særtrekkene ved sine lokaliteter, Borre og Borg. Det korte svaret er i begge tilfellene ett lite spektakulært «både og». Jeg ville se om formidlingen var annerledes eller lik ved de to museene og jeg ville undersøke om museene faktisk fulgte sine egne gitte formål. Etter nøye gjennomgang av museenes utstillinger, formidlingsmateriale, rekonstruerte bygninger og uteområder har jeg dannet meg ett godt bilde av de to museenes virke.

Gjenstandsmaterialet ved begge museene stammer fra enten de konkrete lokalitetene Borre og Borg, eller fra den omliggende regionen Vestfold eller Vestvågøy. På Midgard presenteres dette mer rent og ryddig, hvor ting organiseres etter funnsted og funnkontekst. Ved Lofotr er dette på den andre siden presentert om hverandre organisert etter temaene handel, rikdom, makt, ætt og riter. I det store hele vitner dette om at formidlingsstrategiene ved de to museene heller i hver sin retning på ett objektorientert versus konseptorientert spektrum.

Midgard sin formidling av Borre er i stor grad fokusert på å presentere noen gjenstander fra Borre, og fortelle om feltets forskningshistorie og noen enkle tolkninger rundt disse sett i lys av generelle oppfatninger av vikingtiden. Representasjonen av de regionale rundt Borre, altså Vestfold er som helhet fraværende. Lite sies om Vestfold som region og hva som kjennetegner denne. På den andre siden har Midgard gjort en utstilling om en annen lokalitet i Vestfold, Gulli. På denne måten framstiller Midgard to forskjellige lokaliteter i Vestfold, og hva som kjennetegner disse to Lokalitetene, altså Borre og Gulli. På denne måte har de representert ett utdrag av hva som kjennetegner vikingtid i Vestfold. Dersom Midgard skulle representert Vestfold sin vikingtid i sin helhet, støter de på en større utfordring i at mange av de viktigst kulturminnene fra Vestfold ligger i Oslo og brukes av blant annet av Kulturhistorisk museum i deres egne utstillinger. Men selv om mange av gjenstandene ikke er tilgjengelige, betyr ikke dette at ett helhetlig bilde ikke kan formidles på andre måter. I det store hele må det sies at Midgard presterer godt å representere de lokale særegenhetene ved Borre, men bare delvis greier å oppnå sitt formål om å også representere og formidle Vestfold i sin helhet.

Lofotr søker heller å vise ett mer omfattende bilde av livet på Borg i vikingtiden. Dette oppnår de gjennom en konseptorientert utstilling orientert rundt konseptene handel, rikdom, ætt, riter og makt. Dette er museets mål om å gi ett bilde av Vestvågøys befolkning gjennom tidene, og deres representasjon av det lokale ved Borg, må skje gjennom disse konseptene. I det store hele males ett rikt bilde av Borg og Nord-Norge i vikingtiden, deres ressursgrunnlag, handelsnettverk og politiske situasjon i henhold til rikssamlingen. Men målet om å gi ett bilde av Vestvågøy sin befolkning gjennom tidene er i mindre grad oppnådd. Vestvågøy utenfor Borg snakkes det mindre om, og gjenstandene fra andre steder på Vestvågøy er tatt ut av kontekst og blir stort sett bare sett i forhold til de overordnede konseptene. Etter ett besøk på Lofotr vil en besøkende ha lært mye om Borg og noe om Nord-Norge, men mindre generelt om Vestvågøy. Hvilke andre bosetninger fantes på øya i vikingtid? Graver? Tunanlegg? Bodde det også samer der? Eller var alle nordmenn? Forhold til og handel med samene nevnes flere ganger som noe som var betydningsfullt og viktig, men ingen ting fortelles om deres samfunn, liv og virke i vikingtiden.

Museene har mange fellestrekk, først og fremst er dette snakk om likheter i museenes formål og oppgaver. En annen viktig likhet er at de begge benytter seg av rekonstruerte bygninger basert på lokale arkeologiske funn. I disse rekonstruerte bygningene benytter de seg av guider kledd i tidsriktige antrekk, såkalt «live-action» eller levende formidling. Denne formen for formidling er både spennende og attraktiv for publikum, og tilbyr noe å oppleve, ikke bare noe å se. Dette bidrar til å gi begge museene en sterkere posisjon i fritidsmarkedet, der de konkurrerer med andre aktiviteter om folks fritid. Dette betyr at museene tar grep for å tiltrekke flere besøkende, uten at dette nødvendigvis går ut over utstillingenes faglige innhold. Faktisk vil formidlingene i disse rekonstruerte bygningene også inneholde en stor grad faglig innhold, både av arkeologisk, historisk, og mytologisk karakter.

Så hva kan vi dra ut av denne undersøkelsen? Først og fremst at deler av begge museenes gitte formål ikke er oppnådd, eller bare delvis oppnådd. Dette gjelder å representere også det regionale. Videre vil jeg hevde at å organisere gjenstandene etter overordnede konsepter, framfor funnsted og funnkontekst ikke er å foretrekke, da dette er mindre oversiktlig, og egner seg dårligere til å representere konkrete lokale og regionale særtrekk. Gjenstander fra forskjellige funn burde ikke kombineres i samme monter uten å tydelig oppgi gjenstandenes

funnkontekst. I det minste ikke dersom å gi ett nøyaktig bilde av hva som kjennetegner lokale og regionale funn er ett mål. Å kombinere mindre spektakulære og spektakulære gjenstander fra samme funnkontekst derimot, kan med fordel kombineres for å bedre eksponere de dagligdagse og mindre spektakulære gjenstandene til publikum.

Det store spørsmålet i denne oppgaven var om hvorvidt Midgard historisk senter og Lofotr vikingmuseum presterte å representere sine gitte lokaliteter, og omliggende regioner i sin utstilling. Eller om de på den andre sidn falt i den felle å formidle en stereotypisk eller generaliserende vikingtid. Svaret på det er at Begge museene har til en viss grad oppnådd det første. Besøkende ved disse museene, ville gjennom utstillingene jeg har undersøkt bli kjent med hva som kjennetegner og definerer de konkrete lokalitetene. Men museene har i mindre grad oppnådd det samme når det gjelder det regionale perspektivet. Når det kommer til å presentere ett generaliserende og stereotypisk bilde av vikingtiden, kan ingen av museene sies å gjøre dette i en alt for stor grad, hvor dette kommer på bekostning av deres samfunnsoppdrag eller formålsparagrafer.

Litteratur

- Arrhenius, Birgit & Freij, Henry (2003): Chapter 6B. Physical survey and soil analysis. I: Stamsø Munch, G., Johansen, O. S. & Roesdahl, E. (red.) *Borg in Lofoten: A chieftain's farm in North Norway*. Tapir Academic Press, Trondheim. s. 77-85.
- Dean, David (1994): *Museum Exhibition, Theory and Practice*. Routledge, London.
- Davies, Maurice (2000): Heritage: The Political and the Personal. I *Nordisk museology 2000*1*, S. 35-46.
- Dragantis, Erich m. fl (2015): The late Nordic Iron Age and Viking Age royal burial site of Borre in Norway: ALS- and GPR-based landscape reconstruction and harbour location at an uplifting costal area. I: Kluving, S. J., Engel, M., Heyvaert, V. M. A., & Howard A. J. (red.) *Where Earth Meet Cleopatra: Geoarchaeology and Geoprospection of Ancient Landscapes*. Quaternary International Volume 367. Elsevier. s. 96-110.
- Gansum, Terje 2008: Hallene og stavkirkene – Kulturbygninger i en overgangstid. I Konstantinos Chilidis, Julie Lund & Christopher Prescott (eds.): *Facets of Archaeology: Essays in Honour of Lotte Hedeager on her 60th Birthday*. Oslo arkeologiske serie vol. 10. Oslo s. 199-213
- Iversen, Frode (2015): Hålogaland blir en rettskrets. I *Heimen bind 52*. S. 101-120
- Living architecture 2002: *Midgard historical center, Protective structure of Hamar chatedral ruins, Mortensrud church, Stave churches & nature*. Living architecture publishing
- McLean, Fiona & Steven Cooke (2003): Constructing the Identity of a Nation: The Tourist Gaze at the Museum of Scotland. I *Tourism, Culture & Communication, Vol 4* S.153-162
- Munch, Gerd Stamsø, Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl (red.) (2003): *Borg in Lofoten, A chieftain's farm in North Norway*. Tapir academic press. Trondheim
- Herschend, Frands & Dorthe Kaldal Mikkelsen (2003): Chapter 6A. The main building at Borg (I:1). I: Stamsø Munch, G., Johansen, O. S. & Roesdahl, E. (red.) *Borg in Lofoten: a chieftain's farm in North Norway*. Tapir Academic Press, Trondheim. S 41-76.

- Jakhelln, Gisle (2003): Chapter 14. Lofotr – the Viking Museum at Borg. Reconstruction of the chieftain's house. I: Stamsø Munch, G., Johansen, O. S. & Roesdahl, E. (red.) *Borg in Lofoten: a chieftain's farm in North Norway*. Tapir Academic Press, Trondheim. S 301-305
- Johansen, Olav Sverre (2003): Chapter 4. Borg. The local setting. I: Stamsø Munch, G., Johansen, O. S. & Roesdahl, E. (red.) *Borg in Lofoten: a chieftain's farm in North Norway*. Tapir Academic Press, Trondheim. s. 25-32.
- Johansen, Olav Sverre & Munch, Gerd Stamsø (2003a): Chapter 1. Introduction and summary. I: Stamsø Munch, G., Johansen, O. S. & Roesdahl, E. (red.) *Borg in Lofoten: a chieftain's farm in North Norway*. Tapir Academic Press, Trondheim. s. 11-18.
- Johansen, Olav Sverre & Munch, Gerd Stamsø (2003b): Chapter 5. 14C-dates. I: Stamsø Munch, G., Johansen, O. S. & Roesdahl, E. (red.) *Borg in Lofoten: a chieftain's farm in North Norway*. Tapir Academic Press, Trondheim. s. 33-40.
- Munch, Gerd Stamsø (2003): Chapter 3. The Borg project. I: Stamsø Munch, G., Johansen, O. S. & Roesdahl, E. (red.) *Borg in Lofoten: a chieftain's farm in North Norway*. Tapir Academic Press, Trondheim. s. 21-24.
- Myhre, Bjørn & Terje Gansum (2003): *Skipshaugen 900 e. Kr. Borrefunnet 1852-2002*. Midgard Historisk senter. Vestfold fylkeskommune.
- Myhre, Bjørn (2004): Undersøkelse av storhauger på Borre i Vestfold. I: Larsen, Jan H. & Rolfsen, Perry (red.) *Halvdanshaugen – Arkeologi, historie og naturvitenskap*: Universitetets kulturhistoriskemuseer. Skrifter nr. 3. Universitetet i Oslo. s. 203-226.
- Myhre, Bjørn (2015): *Før viken ble Norge: Borregravfeltets som politisk og religiøs arena*. Norske oldfunn XXXI. Vestfolds fylkeskommune.
- Nilsen, Gørill (1997): *Jernaldermaust på Vestvågøy i Lofoten*. Hovedfagsavhandling i arkeologi vår 1997. Institutt for samfunnsvitenskap – Universitetet i Tromsø
- Solberg, Bergljot (2003): *Jernalderen i Norge, 500 før Kristus til 1030 etter Kristus*. Cappelen Akademiske Forlag
- Storli, Inger (2016): Borg – mellom høvdingdømme og kongemakt: I: *Viking, Norsk arkeologisk årbok*. Norsk arkeologisk selskap. Oslo. s 75-94.
- Svestad, Asgeri (2017): Svøpt i myra – Synspunkter på Skjoldehamnfunnets etniske og kulturelle tilknytning. I: *Viking, Norsk arkeologiske årbok, Vol: LXXX*. S. 129-156

- Trafford, Simon and Aleks Pluskowski (2007): Antichrist superstars: the Vikings in hard rock and heavy metal. I: *Mass Market Medieval: Essays on the Middle Ages in Popular Culture*. MacFarland, Jefferson, North Carolina. S. 57-73.
- Sandell, Richard & Robert R. Janes (red.) (2007): *Museum Management and Marketing*. Leichestre Readers in Museum Studies
- Sandell, Richard & Robert R. Janes (2007): Complexity and Creativity in Contemporary Museum Management. S. 1-14
- Tobelem, Jean-Michel (2007): The Marketing Approach in Museums. S294- 312
- Kotler, Neil & Philip Kotler (2007): Can Museums Be All Things to All People? Missions, goals and marketing's role. S 313-330
- Alexander, Victorie D. (2007): A Delicate Balance: Museums and the Market. S 400-405
- Floris, Lene & Annette Vasström (1999): *På museum*. Roskilde universitetsforlag.

Nettsider/ Kilder på internett

Askeladden.ra.no:

<https://askeladden.ra.no/AskeladdenRedigering/#/kulturminneskjema/57384-1> [Lesedato 15.05.2019]

ICOM (2019): Museum definition. <https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition/> [Lesedato 20.04.2019]

Lofotr.no¹:<https://web.archive.org/web/20080612055846/http://www.lofotr.no/Historikk3.html> [Lesedato 07.05.2019]

Lofotr.no² <https://lofotr.no/nb/arkeologisk-utstilling#lukk> [Lesedato 07.05.2019]

Lofotr.no³ <https://www.lofotr.no/nb/vikingskipene> [Lesedato 07.05.2019]

Lofotr.no⁴ <https://www.lofotr.no/nb/smia> [Lesedato 07.05.2019]

Midgardsenteret.no¹: <http://midgardsenteret.no/> [Lesedato 13.12.2017]

Midgardsenteret.no²: <http://midgardsenteret.no/borre-i-viken-borre-i-verden/> [Lesedato 18.10.2017]

Midgardsenteret.no³: <http://midgardsenteret.no/gildehallen/om-gildehallen/> [Lesedato 18.10.2017]

Midgardsenteret.no⁴: <http://midgardsenteret.no/hauglagt-vikingenes-gravskikk-pa-gulli/>

[Lesedato 18.10.2017]

Midgardsenteret.no⁵: <http://midgardsenteret.no/om-midgard/bygget/> [Lesedato 18.10.2017]

Midgardsenteret.no⁶: <http://midgardsenteret.no/vikinger-i-krig/> [Lesedato 18.10.2017]

Olaussen, Marie (2018): Hva er egentlig vitsen med å bruke masse penger på disse vikinggreiene. I *Tønsbergs blad* 6.12.2018. <https://www.tb.no/mening/viking-vestfold/vikinghistorie/hva-er-egentlig-vitsen-med-a-bruke-masse-penger-pa-disse-vikinggreiene/o/5-76-952894?fbclid=IwAR0WqGJBzE3ER5WQ6cQ4PmHHiEzaxTz2pi0Ux1Wo7ZOWIYuzyvzQ-vLjw8> [Lesedato 06.12.2018]

Peterson, Håkan (2018): Vikingtiden er oppskrytt, formidling av høvdinger, slag og havreiser må vike for kunnskap. I *Stavanger Aftenblad* 1.12.2018. https://www.aftenbladet.no/mening/debatt/i/kagVG6/Vikingtiden-er-oppskrytt_-formidlingen-av-hovdinger_-slag-og-havreiser-ma-vike-for-kunnskap?fbclid=IwAR32aAYiXO1daysbig57m9zeiw3mYh627wd_g7nacWMfKlnTQV-pfD23z4I [Lesedato 01.12.2018]

Titlestad, Torgrim (2018): Vikingtiden og slaget i Hafrsfjord uten betydning for Norge? I *Stavanger Aftenblad* 4.12.2018. <https://www.aftenbladet.no/mening/debatt/i/2172Ga/Vikingtiden-og-slaget-i-Hafrsfjord--uten-betydning-for-Norge> [Lesedato 04.12.2018]

Unimus.no:

http://www.unimus.no/arkeologi/forskning/index_katalog.php?museumsnr=C24424&bla=11263&sted=oslo [Lesedato 18.10.2017]

Vfk.no¹ <https://www.vfk.no/meny/tjenester-og-fagomrader/kulturarv/kulturarvartikler/soylene-i-gildehallen/> [Lesedato 06.05.2019]

Vfk.no²: <https://www.vfk.no/Tema-og-tjenester/Kulturarv/Hvordan-deler-vi-innfortiden/Vikinghistorie/Kongen-og-gudeatten/Soyle-1-Skirnesmal/> [Lesedato 14.12.2017]

Vfk.no³: <https://www.vfk.no/Tema-og-tjenester/Kulturarv/Hvordan-deler-vi-innfortiden/Vikinghistorie/Kongen-og-gudeatten/Soyle-2-Ynglingesagaen/> [Lesedato 14.12.2017]

Vfk.no⁴: <https://www.vfk.no/Tema-og-tjenester/Kulturarv/Hvordan-deler-vi-innfortiden/Vikinghistorie/Kongen-og-gudeatten/Soyle-3-Bravallaslaget/> [Lesedato

14.12.2017]

Vfk.no⁵: <https://www.vfk.no/Tema-og-tjenester/Kulturarv/Hvordan-deler-vi-inn-fortiden/Vikinghistorie/Kongen-og-gudeatten/Soyle-4-Beowulfdiktet/> [Lesedato

14.12.2017]

Wikipedia (2019): Norse Mythology in Popular Culture.

https://en.wikipedia.org/wiki/Norse_mythology_in_popular_culture [Lesedato

21.01.2019]

Utstillinger

Arkeologisk utstilling. (2012-d.d) Lofotr vikingmuseum, Vestvågøy

Borg i historisk perspektiv. (2012-d.d) Lofotr vikingmuseum, Vestvågøy

Borre i viken Borre i verden (2009-2017) Midgard historisk senter, Borre

Drømmen om Borg. (2012-d.d) Lofotr vikingmuseum, Vestvågøy

Gokstad i ett nytt lys/Borre i viken Borre i verden (2014-2017) Midgard historisk senter,

Borre

Hauglagt, Vikingenes gravskikk på Gulli. (2011-2017) Midgard historisk senter, Borre

Vikinger i krig (2017-2017) Midgard historisk senter, Borre

Yggdrasil (2012-d.d) Lofotr vikingmuseum, Vestvågøy

Upublisert/ Arkiver

Bjønnes, Fredrik og Anne Doksrød¹ (U.Å.): *Punktvis gjennomgang av formidling i utstillingene – Borre i viken.* Midgard historisk senter, Borre

Bjønnes, Fredrik og Anne Doksrød² (U.Å.): *Punktvis gjennomgang av formidling i utstillingene – Gulli.* Midgard historisk senter, Borre

Bjønnes, Fredrik og Anne Doksrød³ (U.Å.): *Studiemateriala for formidling på Midgard historisk senter.* Midgard historisk senter, Borre

Hansen, Per André (2009): *Planbeskrivelse, Reguleringsplan for "Gildehallen på Borre (Voldskogen)" Horten kommune.* Per André Hansen landskapsarkitekter AS.

Lindh, Jan & Halvard Kausland (1999): *Milleniumskiftet. Søknad om støtte til tusenårstedet i Vestfol, Borrehaugene / Midgard – Historisk senter i Vestfold.* Arkiv, Midgard historisk senter, Borre

Midgard historisk senter (U.Å.): *Søknad til Kulturhistorisk museum om langtidslån av*

gjenstander. Arkiv, Midgard historisk senter, Borre

Kaasen Engen, Vegard (2017): *Håndbok for verter 2017 -alt du trenger å vite som vertskap på Lofotr*. Lofotr vikingmuseum. Arkiv, Lofotr vikingmuseum, Vestvågøy